

د پوهني وزارت
د تعليمي نصاب د پراختيا، د ننوتو د
روزني او د ساينس د مرکز معيشت
د تعليمي نصاب د پراختيا او درسي کتابونو
د تاليف لوی راست

درسي کتابونه د پوهني په وزارت پورې اړه لري په بازار کې بهي اخيستنه او
خریځونه په کله منع ده، له سر غرونکو سره قانوني چلن کېږي،

حکومت لاس ته راوړي - چېرته کېدای شي

تدبير شريف

د لاس ته راوړي

د چاپ کال: ۱۳۹۰ هـ. ش

د پوهنې وزارت

د تعلیمي نصاب د پراختیا، د ښوونکو

د روزنې او د ساینس د مرکز معینیت

د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي

کتابونو د تالیف لوی ریاست

تفسیر شریف

دولسم ټولگی

د چاپ کال: ۱۳۹۰ هـ. ش.

ليکوالان

– دکتور فضل الهادی وزین

– فضل الله نیازی

علمي او مسلکي ایدیت

– محمد عارف لودین

– محمد آصف کوچي

د ژبې ایدیت

– محمد قاسم هیله من

دیني، سیاسي او کلتوري کمیته

– مولوی قیام الدین کشاف

– دکتور عبدالصبور فخري

د څارنې کمیته

– دکتور اسدالله محقق د تعلیمي نصاب د پراختیا، د بنوونکو د روزنې او د ساینس مرکز معین

– دکتور شهر علي ظریفی د تعلیمي نصاب د پراختیا د پروژې مسؤل

– د سرمؤلف مرستیال عبدالظاهر گلستانی د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي کتابونو د تالیف

لوی رئیس

طرح او ډیزاین

عنایت الله غفاري

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دا وطن افغانستان دی دا عزت د هر افغان دی
کور د سولې کور د تورې هر بچی یې قهرمان دی
دا وطن د ټولو کور دی د بلوڅو د ازبکو
د پښتون او هزاره وو د ترکمنو د تاجکو
ورسره عرب، کوچر دي پامپریان، نورستانیان
براهوي دي، قزلباش دي هم ایماق، هم پشه یان
دا هیواد به تل ځلیري لکه لمر پر شنه آسمان
په سینه کې د آسیا به لکه زره وي جاویدان
نوم د حق مودی رهبر وایوالله اکبر وایوالله اکبر

بسم الله الرحمن الرحيم

د پوهنې د وزیر پېغام گرانو ښوونکو او زده کوونکو،

ښوونه او روزنه د هر هېواد د پراختیا او پرمختګ بنسټ جوړوي. تعلیمي نصاب د ښوونې او روزنې مهمه توګه دی چې د معاصر علمي پرمختګ او ټولنې د اړتیاوو له مخې رامنځته کېږي. څرګنده ده چې علمي پرمختګ او ټولنیزې اړتیاوې تل د بدلون په حال کې وي. له دې امله لازمه ده چې تعلیمي نصاب هم علمي او رغنده انکشاف ومومي. البته نه ښایي چې تعلیمي نصاب د سیاسي بدلونونو او د اشخاصو د نظریو او هیلو تابع شي.

دا کتاب چې نن ستاسو په لاس کې دی، پر همدې ارزښتونو چمتو او ترتیب شوی دی. علمي ګټورې موضوعګانې پکې زیاتې شوې دي. د زده کړې په بهیر کې د زده کوونکو فعال ساتل د تدریسي پلان برخه ګرځیدلې ده.

هیله من یم دا کتاب له لارښوونو او تعلیمي پلان سره سم د فعالې زده کړې د میتودونو د کارولو له لارې تدریس شي او د زده کوونکو میندې او پلرونه هم د خپلو لوڼو او زامنو په باکیفیته ښوونه او روزنه کې پرله پسې ګډه مرسته وکړي چې د پوهنې د نظام هیلې ترسره شي او زده کوونکو او هېواد ته ښې بریاوې ور په برخه کړي.

پر دې ټکي پوره باور لرم چې زموږ گران ښوونکي د تعلیمي نصاب په رغنده پلي کولو کې خپل مسؤلیت په ریښتوني توګه سرته رسوي.

د پوهنې وزارت تل زیار کاري چې د پوهنې تعلیمي نصاب د اسلام د سپېڅلي دین له بنسټونو، د وطن دوستۍ د پاک حس په ساتلو او علمي معیارونو سره سم د ټولنې د څرګندو اړتیاوو له مخې پراختیا ومومي.

په دې ډګر کې د هېواد له ټولو علمي شخصیتونو، د ښوونې او روزنې له پوهانو او د زده کوونکو له میندو او پلرونو څخه هیله لرم چې د خپلو نظریو او رغنده وړاندیزونو له لارې زموږ له مؤلفانو سره د درسي کتابونو په لاسه تالیف کې مرسته وکړي.

له ټولو هغو پوهانو څخه چې د دې کتاب په چمتو کولو او ترتیب کې یې مرسته کړې، له ملي او نړیوالو درنو مؤسسو، او نورو ملګرو هېوادونو څخه چې د نوي تعلیمي نصاب په چمتو کولو او تدوین او د درسي کتابونو په چاپ او وپښ کې یې مرسته کړې ده، مننه او درناوی کوم.

ومن الله التوفیق

فاروق وردګ

د افغانستان د اسلامي جمهوریت د پوهنې وزیر

سرليکونه

- ۱..... لومړی لوست: قرآن کریم د رڼا په لور هدايت
- ۷..... دویم لوست: د تېر لوست پاتې برخه
- ۱۱..... دریم لوست: د شورا ارزښت
- ۱۵..... څلورم لوست: د تېر لوست پاتې برخه
- ۱۹..... پنځم لوست: د انبياوو مقام
- ۲۲..... شپږم لوست: د تېر لوست پاتې برخه
- ۲۸..... اووم لوست: اسلام غوره دين دی
- ۳۲..... اتم لوست: د تېر لوست پاتې برخه
- ۳۸..... نهم لوست: په آخرت ايمان او پر ژوند يې اغيز
- ۴۱..... لسم لوست: د تېر لوست پاتې برخه
- ۴۶..... يوولسم لوست: په دين کې اعتدال (منځلاريتوب)
- ۵۰..... دولسم لوست: د تېر لوست پاتې برخه
- ۵۸..... ديارلسم لوست: گټوره سوداگري
- ۶۴..... څوارلسم لوست: د ديني زده کړې ارزښت

- ۶۹..... پنخلسم لوست: د ديني شعائرو تعظيم او درناوی
- ۷۳..... شپاړسم لوست: د تېر لوست پاتې برخه
- ۷۷..... اوولسم لوست: ټولنيز عدالت د قرآن په رڼا کې
- ۸۲..... اته لسم لوست: د تېر لوست پاتې برخه
- ۸۸..... نولسم لوست: د انسان د وينو تويولو حرمت
- ۹۲..... شلم لوست: د تېر لوست پاتې برخه
- ۹۶..... يو ويستم لوست: د خلکو په شتمنيو د تيري حرمت
- ۱۰۲..... دوه ويستم لوست: ګډ ژوندون او خواخوږي
- ۱۰۸..... درويستم لوست: په قرآن کریم کې نمونه ځوانان

لومړی لوست

قرآن کریم د رڼا په لور هدایت

قال الله تعالى: ﴿الر كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ لِتُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِ رَبِّهِمْ إِلَى صِرَاطٍ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ ﴿۱﴾ اللَّهُ الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَوَيْلٌ لِلْكَافِرِينَ مِنْ عَذَابٍ شَدِيدٍ ﴿۲﴾﴾

[ابراهيم: ۱-۲]

د کلمو معنا

ال: الف، لام، را- په دې آیت کې د مقطعه تورو له جملې څخه دي چې په معنا او تفسیر یې پرته له الله تعالی او د هغه له پیغمبر ﷺ څخه بل هیڅوک نه پوهیږي.

کتاب:

قرآن.

لُخْرِجَ:

چې وباسې ته.

الظُّلُمَاتِ:

د ظلمه جمع ده، تیارې.

النُّورِ:

رڼا.

الْعَزِيزِ:

غالب، د الله له مبارکو نومونو څخه یو نوم دی.

الْحَمِيدِ:

ستایل شوی، د الله له مبارکو نومونو څخه یو نوم دی.

وَيْلٌ:

هلاکت، افسوس، د دوزخ په بېخ کې یوه کنده ده.

ژباړه

(ا- ل - ر) ای پیغمبره! دا یو کتاب دی چې مور ستا لورې ته نازل کړی دی چې ته پرې خلک د هغوی د رب په مرسته له تیارو څخه د رڼا په لور چې د برلاسي او ستایل شوي رب ليار ده راوباسي.

الله هغه ذات دی چې د آسمانونو او ځمکې د ټولو هستیو څښتن دی. او سخت عذاب او هلاکت د کافرانو په برخه دی.

تفسیر

د آیتونو شرح او څیړنه

د دې لوست مبارک آیتونه د (ابراهيم) سورت لومړني آیتونه دي چې مدینې منورې ته له هجرت د مخه په مکه معظمه کې نازل شوي دي. د دې سورت لومړنی آیت په (الر)

يعني درې تورو (الف، لام، را) پېل شوی دی. دا ډول توري په قرآن عظيم الشان کې د مقطعه، يعني له يو بل نه بيل او جلا تورو په نامه ياديري. د قرآن عظيم الشان نهه ويشت سورتونه په دغو تورو پيل شوي دي.

مفسرين د دغو تورو د معنا په هکله بيل، بيل او متفاوت نظرونه لري،^(۱) خو د دغو تورو حقيقي معنا او په دغو تورو د قرآن عظيم الشان د ځينو سورتونو د پېلېدو اسرار يوازې الله تعالى او د هغه رسول عليه السلام ته معلوم دي او مور نشو کولای په يقين سره د دې تورو د معنا او مفهوم په اړه څه ووايو.

په مبارک آيت کې له کتاب څخه مراد قرآن مجيد دی. (کتاب) د قرآن عظيم الشان له نومونو څخه دی چې په گن شميرآيتونو کې په دې معنا ياد شوی دی. په نکره صيغې سره د (کتاب) لفظ کارول د دې مبارک کتاب په اوچت مقام او لوړې مرتبې دلالت کوي.

د کتاب د نازلېدو معنا دا ده چې قرآن عظيم الشان د الله له لوري د جبرائيل عليه السلام په واسطه د دنيا د اسمان له (بيت العزة) نه په پېغمبر صلى الله عليه وسلم باندې نازل شو.

له تيارو نه د رڼا په لور د خلکو را ايستل د پېغمبر صلى الله عليه وسلم د رسالت او بعثت ستر هدف دی. د تېرې لفظ له کفر، جهل، شرک، بدعت او نورو ټولو اعتقادي او عملي مفسدو او انحرافاتو څخه استعاره ده. د (ناس): کلمه په عربي ژبه کې د خلکو په معنا ده. د (ال) راتلل د دغې کلمې په سر کې د انسان په مطلق جنس دلالت کوي، د هرې زمانې او هر ځای انسانانو ته شامليري چې د خدای جل جلاله د وروستني پېغمبر په حيث د رسول الله صلى الله عليه وسلم په عالميت، او د هغه مبارک د رسالت په تل پاتې کېدو او د وروستني کتاب په حيث د قرآن عظيم الشان په عالميت، عموميت او همېشه والي دلالت کوي.

د (نور) کلمه له ايمان، توحيد، اسلام، د پېغمبر صلى الله عليه وسلم له سنتو او ټولو اعتقادي او عملي فضايلو او بڼېگڼو څخه استعاره ده. دلته د تيارو او ظلمونو لپاره د جمعې لفظ (الظلمات) تيارې، او د رڼا لپاره مفرد لفظ (النور) کارول شوی دی؛ ځکه کفر ډېر انواع او طريقې لري، خو د ايمان لاره يعني د الله تعالى او اسلام لاره يوه ده.

^۱ - د امام بيضاوي انوار التنزيل تفسير

د **﴿بِإِذْنِ رَبِّهِمْ﴾** عبارت په دې دلالت کوي چې له تيارو، شرک او اعتقادي او عملي مفسدو څخه د خلکو را ايستل د قرآن او د پېغمبر ﷺ د لارښوونو په وسيله، د الله تعالی په امر او ارادې سره ترسره کيږي. لکه څرنګه چې د **﴿إِلَى صِرَاطِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ﴾** له مبارکې جملې څخه څرګنديږي. د الله ﷻ له لارې نه مقصد د الله تعالی دين، شريعت او الهي سنن دي. د آيت پای په دوو صفتونو (العزیز) يعنې غالب، او (الحميد) يعنې د ټولو مخلوقاتو په ژبه ستايل شوي، سره شوې ده، چې په دې کې د کفارو لپاره يو ډول ډار (انذار) او يادونه (تذکیر) ده ترڅو کفار پرکفر او عملي مفسدو باندې له اصرار څخه لاس واخلي.

د لوست د دويم آيت لومړنۍ برخه پر ټوله هستۍ او کایناتو يعنې اسمانونو او ځمکې باندې د الله تعالی د مالکيت او مطلق قدرت څرګندونه کوي. د آيت په دويمه برخه کې د کافرانو لپاره تهديد او سخت وعيد دی، چې پر کفر باندې د استمرار په حالت کې به سخت عذاب د دوی په انتظار کې وي. د نکړې صيغې کارول د (ويل)، (عذاب) او (شدید) په کلماتو کې د عربي ژبې د اسلوب او دستور له نظره د عذاب په شدت او سختۍ دلالت کوي چې د کفارو لپاره تيار شوی دی.

د آيتونو لنډ مفهوم

د پورتنیو مبارکو آيتونو اجمالي مفهوم دا دی چې الله تعالی په دغو دوو مبارکو آيتونو کې د قرآن عظمت ته په اشارې سره په روان او څرګند اسلوب سره د قرآن کریم د نازلېدو او د پېغمبر ﷺ د بعثت موخه، د کفر له تيارو نه د خلکو را ايستل او له اعتقادي انحرافاتو او عملي مفسدو نه د ايمان او اسلام د رڼا په لور راتلل ښودلي دي او پر هستۍ او کایناتو باندې د عزيز او حميد ذات بشپړې غلبې ته په اشارې سره يې کافران پرکفر د اصرار اوسرغړونې له خطرناکو پایلو څخه وپرولي دي.

د قرآن کریم ځانګړتياوې

۱ - قرآن د هدايت او لارښوونې کتاب

څرنګه چې په پورتنیو آيتونو کې يادونه وشوه چې الله تعالی قرآن نازل کړ، ترڅو پېغمبر ﷺ خلک له تورو تيارو نه راوباسي او د رڼا په لور ورته لارښوونه وکړي. دا د دې څرګندونه کوي چې قرآن د هدايت او لارښوونې کتاب دی. په قرآن عظيم الشان

کې داسې ډېر آیتونه شته چې په هغو کې قرآن ته هدایت ویل شوی دی. نوموړي آیتونه د پورتنی آیت شرح او تفسیر کوي؛ ځکه چې د قرآن بڼه او غوره تفسیرونکی پخپله قرآن دی. مثلاً: په لاندینیو مبارکو آیتونو کې غور او دقت وکړئ:

﴿ذَلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ﴾ [البقرة: ۲] ژباړه: دا د الله کتاب دی، هیڅ شک پکې نشته، پرهیزگارانو ته لارښوونکی دی. ﴿هَذَا بَيِّنَاتٌ لِّلنَّاسِ وَهُدًى وَمَوْعِظَةٌ لِّلْمُتَّقِينَ﴾ [آل عمران: ۱۳۸] ژباړه: دا قرآن د عامو خلکو لپاره بیان او د پرهیزگارانو لپاره هدایت او پند دی. ﴿وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تَبْيَانًا لِّكُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً وَبُشْرَىٰ لِّلْمُسْلِمِينَ﴾ [النحل: ۸۹] ژباړه: او مور داسې کتاب پرتا نازل کړی دی چې هر څه یې پوره بیان کړي او د مسلمانانو لپاره هدایت، رحمت او د خوښی زیری دی.

د پام وړ ده چې د هدایت لفظ په قرآن کریم کې کله د ارشاد او لارښوونې په معنا او کله هم د توفیق په معنا کارول کیږي.

۲ - قرآن نړیوال او تلپاتې کتاب

قرآن کریم کې د (هدایت) د کلمې معنا کارولو ته په پام او په مختلفو مواضعو کې د قرآن مجید د آیتونو سیاق او مفهوم ته په کتلو سره، پرته له شکه دا څرگندیږي چې قرآن کریم د هغو کسانو لپاره د هدایت او لارښوونې کتاب دی چې ایمان یې پرې راوړی دی او د هغه د تعلیماتو او ژغورونکو قوانینو له خوږې سرچینې څخه یې گټه پورته کړې ده، خو په دې کې هم شک نشته چې د قرآن دعوت او خطاب عام او نړیوال دی؛ ټول بشریت ته په هرځای او هروخت کې متوجه دی او په یوې ځانگړې ډلې او یا خاصو خلکو پورې اړه نه لري.

د مثال په توگه: په لاندینیو آیتونو کې قرآن کریم د ټولو خلکو لپاره هدایت بلل شوی دی:

الف: ﴿شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِّلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِّنَ الْهُدَىٰ وَالْفُرْقَانِ﴾ [البقرة: ۱۸۵].

ژباړه: روژه هغه میاشت ده چې په دې کې هغه قرآن نازل شوی دی چې د خلکو لپاره له سره تر پایه هدایت دی او داسې څرگندې لارښوونې په کې دي چې د سمې لارې ښوونکې او د حق او باطل یوله بله په ډاگه بیلوونکې دي.

ب: ﴿تَبَارَكَ الَّذِي نَزَّلَ الْفُرْقَانَ عَلَى عَبْدِهِ لِيَكُونَ لِلْعَالَمِينَ نَذِيرًا﴾ [الفرقان: ١] ژباړه: چېر لور او برکتناک دی هغه ذات چې پرېکړه کوونکی قرآن یې پر خپل بنده (محمد) نازل کړی ترڅو د ټولو خلکو لپاره ډاروونکی وي.

ج: ﴿إِنَّ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ﴾ [ص: ٨٧] ژباړه: قرآن پرته له دې، چې د ټول عالم لپاره پند وي، بل څه نه دی.

د قرآن عظیم الشان د عالمیت بل دلیل د خاتم الانبیا حضرت محمد ﷺ نړیوال او تلپاتې رسالت دی چې دا کتاب پرې نازل شوی دی، ځکه نبوت او قرآن دوه نه بیلیدونکي شیان دي او یو له بل څخه نه جدا کیږي. الله تعالی فرمایي: ﴿وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ﴾ [الانبیا: ١٠٧]. ژباړه: مور ته نه یې رالېږلی، مگر رحمت د ټولو عالمیانو لپاره.

د قرآن عظیم الشان آیتونه پردې ناطق او گواه دي چې قرآن یو نړیوال، عالمي او تلپاتې کتاب دی. دا کتاب په خپلو تعلیماتو، احکامو او ارزښتونوسره د تل لپاره نوی دی، هیڅکله هم نه زړیري او په هر وخت او زمان کې د بشر د هدایت او لارښوونې لپاره واضح او څرگند پیغام لري.

فعالیت

زده کوونکي دې د ښوونکي په مرسته د قرآن کریم د نړېوالتوب، عالمیت او همیشه والي په هکله په خپلو کې سره مباحثه وکړي.

٣ - قرآن کریم له لاس وهنې (تحریف او تبدیل) نه ساتل شوی کتاب

د بشر د هدایت لپاره د الله تعالی د وروستي کتاب په چېت د قرآن د عالمیت او همېشه والي غوښتنه دا ده چې دا کتاب له تحریف او لاس وهنو څخه پاک وي؛ ځکه که چېرې په قرآن کې هم د پخوانیو کتابونو، لکه د تورات او انجیل په څیر تحریف او بدلون راغلی وای، نو په دې صورت کې قرآن نه شوی کولی د هرځای او هرې زمانې د خلکو لپاره د هدایت کتاب وای. له دې امله الله تعالی په ډېر ټینګار سره د قرآن کریم د ساتنې په اړه داسې فرمایي: ﴿إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ﴾ [الحجر: ٩] ژباړه: بېشکه چې مور ذکر (قرآن) رالېږلی دی او مور یې خامخا ساتونکي یو.

د الله تعالى د دغې ژمنې تحقق موندل او ترسره کیدل د قرآن عظیم الشان له معجزو څخه یوه څرگنده معجزه ده. قرآن کریم د مسلمانانو په اجماع او د مخالفینو په گواهی سره د تورات او انجیل پر خلاف، چې د یوې ځانگړې زمانې او خلکو لپاره نازل شوي وو، له تحریف او تبدیل څخه محفوظ او مصئون پاتې دی، په دې معنا چې د قرآن په نصوصو یعنی آیتونو، سورتونو او الفاظو کې په لږه اندازه کمی، زیاتې او یا تغیر او تبدیل هم نه دی رامنځته شوی. کوم قرآن چې دا مهال زموږ سره دی، په بشپړه توگه هماغه الهي وحی ده چې جبرئیل عليه السلام د الله له لوري پر محمد صلى الله عليه وسلم باندې نازله کړې ده. بیا قرآن کریم د رسول علیه السلام په واسطه په لیکلې بڼه په صحیفو او د اصحابو کرامو په سینو کې وساتل شو. وروسته بیا دغه قرآن پرته له دې چې یوه کلمه او یا توری له هغه نه کم او یا پرې ورزیات شي، له یوه نسل نه بل نسل ته په تقلیدو ترموږ راوړسید. دا لړۍ به تر قیامته پورې دوام ولري او قرآن به د الهي ژمنې پر اساس له لاس وهنې څخه خوندي پاتې وي. قرآن د انسانانو د هدایت او لارښوونې لپاره د الله تعالی وروستی کتاب دی چې هیڅ ډول نسخ، تحریف او تبدیل هغه ته لاره نشي موندلی. د قرآن کریم له نزول وروسته د وحی لړۍ بنده شوې ده. د الله تعالی له لوري بل کتاب نه راځي. همدارنگه بل پیغمبر هم نه رالیږل کیږي. لکه څرنگه چې دا مطلب په لاندینې آیت کې په څرگند ډول بیان شوی دی، الله تعالی فرمایي: **﴿لَا يَأْتِيهِ الْبَاطِلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهِ تَنْزِيلٌ مِنْ حَكِيمٍ حَمِيدٍ﴾** [فصلت: ۴۲] ژباړه: نه ورته د مخ له لوري باطل راتلای شي او نه د شا له لوري، دا د حکیم او ستایلي شوي ذات رالیږل شوی کتاب دی.

دویم لوست

د تېر لوست پاتې برخه

قرآن کریم د رڼا په لور هدایت

۴ - قرآن کریم شامل او کامل کتاب دی

خرنگه چې قرآن د بشر د هدایت لپاره په هر عصر او زمان کې تلپاتې کتاب دی، نو په کار ده چې دغه کتاب شامل او کامل کتاب وي او د ژوند ټولو برخو ته شامل وي. له دې امله د قرآن سپیڅلي تعلیمات، احکام او ارزښتونه داسې هراړخیز دي چې د ژوند ټولې خواوې رانغاړي.

قرآن عظیم الشان د قضایاوو په مطرحولو او خپرولو کې داسې بلیغ او خرگند اسلوب لري چې په هر وخت او ځای کې د تطبیق قابلیت او وړتیا لري. د مثال په ډول لاندینی آیت تر غور لاندې نیسو. الله تعالی فرمایي: **﴿وَلَقَدْ جِئْتَهُمْ بِكِتَابٍ فَصَلَّنَاهُ عَلٰی عِلْمٍ هُدًى وَرَحْمَةً لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ﴾** [الأعراف: ۵۲] ژباړه: مور هغوی ته د علم په رڼا کې پوره او بشپړ کتاب راوړی و چې د ایمان راوړونکي قوم لپاره هدایت او رحمت و. همدارنگه فرمایي: **﴿وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تِبْيَانًا لِّكُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً وَبُشْرَىٰ لِلْمُسْلِمِينَ﴾** [النحل: ۸۹] ژباړه: او مور پر تا داسې کتاب (قرآن) نازل کړی دی چې هر څه یې پوره بیان کړي دي او د مسلمانانو لپاره هدایت، رحمت او د خوښۍ زیری دی.

۵ - قرآن کریم او پخواني آسماني کتابونه

قرآن کریم د بشریت د لارښوونې لپاره د الله تعالی وروستنی او تر ټولو بشپړ کتاب دی. د قرآن کریم په نزول سره ټول پخواني آسماني کتابونه منسوخ شوي دي، ځکه قرآن د بشر د لارښوونې لپاره د الله تعالی د وروستني کتاب په حیث د پخوانیو کتابونو ټول هغه احکام چې د بقا وړتیا یې درلودله په خپل ځان کې لري او د دغو کتابونو تصدیق کوونکی دی. الله تعالی فرمایي: **﴿نَزَّلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَأَنزَلَ التَّوْرَةَ وَالْإِنجِيلَ﴾** [آل عمران: ۳] ژباړه: (الله تعالی) په حقه پر تا هغه کتاب (قرآن) نازل کړی چې پخواني آسماني کتابونه رېښتیني گڼي او هم یې تورات او انجیل نازل کړی دی.

له دې امله پر ټول بشریت فرض دي چې پر قرآن او خاتم النبیین حضرت محمد ﷺ باندي ایمان راوړي. رسول الله ﷺ په دې اړه داسې فرمایلي دي: **«وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ لَا يَسْمَعُ بِي أَحَدٌ مِنْ هَذِهِ الْأُمَّةِ يَهُودِيٍّ أَوْ نَصْرَانِيٍّ ثُمَّ يَمُوتُ وَلَا يُؤْمِنُ بِالَّذِي أُرْسِلْتُ بِهِ إِلَّا كَانَ مِنْ**

أَصْحَابِ النَّارِ»^(۱) ژباړه: قسم په هغه ذات چې د محمد نفس د هغه په لاس کې دی هر څوک له دې امت څخه که هغه يهودي وي يا نصراني او زما له بعثت څخه خبر شي، بيا په داسې حال وفات شي چې ايمان رانه وړي پر هغه څه چې زه پرې راليرلی شوی يم، مگر دا چې هغه به د دوزخيانو له جملې څخه وي.

څرنگه چې په پخوانيو کتابونو کې ډېر زيات تحريف او بدلون راغلی دی او نسخې يې يو تر بله ډېر توپير لري نو مور نشو کولای چې پر دغو نسخو د الهي کتاب په حيث اعتماد وکړو. الله تعالی فرمايلي دي: ﴿فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ يَكْتُمُونَ الْكِتَابَ بِأَيْدِيهِمْ ثُمَّ يَقُولُونَ هَذَا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ لَيْشْتَرُوا بِهِ ثَمَنًا قَلِيلًا...﴾ [البقرة: ۷۹] ژباړه: هغه خلک دې هلاک وي چې يوشی په خپل لاس وليکي او بيا وايي دا د الله ﷻ راليرلی ليکنه ده، ترڅو ډېرې ليرې پيسې پرې ترلاسه کړي.

قرآن د تورات او انجيل د هغو کتابونو (کوم چې اوس مهال اهل کتاب ورته لاس رسي لري) د محتوياتو د حقيقت او بطلان تشخيصوونکی او څيړونکی دی. له دې امله قرآن عظيم الشان ته د نورو اسماني کتابونو ساتونکی (مهمېن) او ناظر ويل شوی دی. الله تعالی فرمايي: ﴿وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ الْكِتَابِ وَمُهَيْمِنًا عَلَيْهِ...﴾ [المائدة: ۴۸] ژباړه: ای محمده، مونږ تا ته دا کتاب (قرآن) په حقه درليرلی دی چې له ده وړاندې کتابونه رېښتيني گڼي او ساتونکی يې دی.

- د قرآن په وړاندې د مسلمان مسؤليت

پر قرآن باندې د ايمان لرلو او د الله تعالی د وروستي کتاب په حېث د هغه د تعظيم او درناوي برسیره، مسلمان د قرآن په وړاندې نور وجايب او مکلفيتونه هم لري چې د قرآن د نصوصو په رڼا کې به له دغو مسؤليتونو نه ځينې په لنډ ډول بيان کړو:

۱- پر قرآن باندې د پوهېدو او گټو ترلاسه کولو په منظور په ډير دقت سره د قرآن کریم د آيتونو استماع او اوریدل. الله تعالی فرمايي: ﴿وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنْصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ﴾ [الأعراف: ۲۰۴] ژباړه: او کله چې ستاسې په وړاندې قرآن لوستل کيږي نو هغه په غور سره واورئ او چپ اوسئ، بنيایي چې پر تاسې رحم وشي.

۲- د قرآن له آیتونو څخه پند او گټه اخیستل او د هغو په احکامو او حکمتونو ځان پوهول. الله تعالی فرمایي: **﴿وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدَكِّرٍ﴾** [القمر: ۱۷] ژباړه: او په یقین سره مور قرآن د پند اخیستلو لپاره اسان کړی، آیا شته کوم پند اخیستونکی؟

۳- د قرآن په آیتونو کې تفکر او تدبر او د هغه په احکامو، اوامرو، نواهیو او ارزښتونو پوهیدل. الله تعالی فرمایي: **﴿كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ مُبَارَكٌ لِيَدَّبَّرُوا آيَاتِهِ وَلِيَتَذَكَّرَ أُولُو الْأَلْبَابِ﴾** [ص: ۲۹] ژباړه: دا یو برکناک کتاب دی چې مور پر تا نازل کړی تر څو یې هغوی په آیتونو کې فکر وکړي او د عقل څښتنان ترې پند واخلي.

۴- د قرآن تلاوت، یعنې په سمه توګه د قرآن تلاوت او لوستل، په تلفظ او معنا کې له غلطۍ او خطا نه د مخنیوي په خاطر د تجوید د قواعدو او احکامو د مراعاتولو پر اساس د تورو ادا کول. د قرآن تلاوت په سمه توګه پر هر نارینه او ښځینه مسلمان لازم دي، الله تعالی فرمایي: **﴿وَرَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلًا﴾** [المزمل: ۴] ژباړه: او قرآن په ترتیل او تجوید سره ولوله.

۵- د قرآن کریم تبلیغ او نورو ته د هغه د احکامو، تعلیماتو، ارزښتونو او پیغام رسول. دا خبره د پام وړ ده چې د قرآن تبلیغول او په مختلفو سطحو کې د هغه د مفاهیمو، علومو او ارزښتونو خپرول د ټولو مسلمانانو (که هغه نارینه وي یا ښځینه، ټولنه وي او یا حکومت) دنده او مکلفیت دی. الله تعالی فرمایي: **﴿يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ﴾** [المائدة: ۶۷] ژباړه: ای رسوله، هغه څه خلکو ته ورسوه چې ستا د رب له لورې پر تا نازل شوي دي.

۶- د قرآن د احکامو او تعلیماتو پلي کول، د الله تعالی د کتاب په وړاندې د مسلمان په فردي او ټولنیز ژوند کې ترټولو مهم مسؤلیت او مکلفیت د قرآن کریم د اوامرو د تطبیق او پلي کولو لپاره مخلصانه هڅه او هاند دی، ځکه قرآن کریم د تطبیق او عملي کولو په خاطر نازل شوی دی. الله تعالی فرمایي: **﴿إِنَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِتَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ بِمَا أَرَاكَ اللَّهُ وَلَا تَكُنْ لِلْخَائِنِينَ خَصِيمًا﴾** [النساء: ۱۰۵] ژباړه: مور تا (محمد ﷺ) ته قرآن په حقه نازل کړی دی تر څو د الله ﷻ د لارښوونو په رڼا کې د خلکو ترمنځ پریکړې وکړې او هېڅکله د خاینانو لپاره جګړه کوونکی مه کیره.

الله تعالی دې ټولو مسلمانانو ته د قرآن کریم د سم تلاوت، ژورې پوهې، په احکامو او تعلیماتو د عمل کولو او د قرآن تر سیوري لاندې د نیکمرغه ژوند کولو توفیق ورکړي.

د لوست گټې او لارښوونې

- ۱- قرآن په هر وخت او هر ځای کې د ټول بشریت هادي او لارښود دی.
- ۲- قرآن یو نړیوال کتاب دی او د کومو ځانگړو خلکو او یا ځانگړې ډلې لپاره نه دی رالیرل شوی.
- ۳- قرآن کریم له تغیر او تبدیل نه محفوظ او مصئون دی او هیڅوک نشي کولی په هغه کې تحریف او بدلون راولي.
- ۴- د قرآن کریم خدمت، د هغه حفظ کول، په هغه پوهیدل، د هغه تبلیغ او تطبیق د ټولو مسلمانانو دنده او رسالت دی.
- ۵- د قرآن کریم د نزول او د نبی کریم ﷺ د بعثت مقصد د کفر له تیارو، شرک، جهل او له اعتقادي او عملي مفاسدو څخه د خلکو را ایستل دي.

- ۱- مقطعه توري یعنې څه؟ د تفسیر علماء د دې تورو د معنا په اړه څه نظر لري؟
- ۲- ولې په دغه مبارک آیت کې د تیاري لپاره د جمعې صیغه او د رڼا لپاره د مفرد صیغه کارول شوې ده؟
- ۳- په دې مبارک آیت کې د الله ﷻ له لارې نه مقصد څه شی دی؟
- ۴- د دې مبارک آیت کومه برخه د قرآن کریم په نړیوالتوب او همیشه والي باندې دلالت کوي؟
- ۵- د دی مبارکو آیتونو لڼد او اجمالي تفسیر بیان کړئ.
- ۶- په دې لوست کې په قرآن سره د قرآن د تفسیر دوه نمونې بیان کړئ.

زده کوونکي دې د قرآن په وړاندې د مسلمانانو د مسئولیت په هکله یوه مقاله ولیکي. بیا دې په ټولگي کې د ښوونکي په مرسته او لارښوونه د دې موضوع په اړه خبرې وکړي.

دریم لوست

د شورا ارزښت

قال الله تعالى: ﴿فَبِمَا رَحْمَةٍ مِنَ اللَّهِ لِنْتَ لَهُمْ وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَانْفَضُّوا مِنْ حَوْلِكَ فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ﴾ [آل عمران: ۱۵۹]

د کلمو معنا

{لنْتَ}	نرم شوي.
{فَظًّا}	بد خويه.
{غَلِيظَ الْقَلْبِ}	د سخت زړه خاوند.
{لَانْفَضُّوا}	هرو مرو به خواره شوي وو.
{شَاوِرْهُمْ}	مشوره وکړه له هغوی سره.
{عَزَمْتَ}	هوډ(قصد) دې وکړ.
{فَتَوَكَّلْ}	نو توکل وکړه.
{يُحِبُّ}	خوښوي.

ژباړه

نو د الله ﷻ د مهرباني له امله نرم شوي ته د هغوی(صحابه وو) لپاره او که وای ته بد خويه سخت زړی، هرو مرو به دوی ستا له شاوخوا نه خپاره شوي وو. نو هغوی ته عفو وکړه او د هغوی لپاره بښنه وغواړه او په کار کې له هغوی سره مشوره وکړه او کله چې هوډ وکړ تا، نو توکل وکړه په الله ﷻ بې شکه الله ﷻ خوښوي توکل کوونکي.

تفسیر

د آیت شرح او خپړنه

پورتنی مبارک آیت د (آل عمران) د سورت له آیتونو څخه دی. د (آل عمران) سورت په مدینه منوره کې نازل شوی دی. دغه سورت د نورو مدني سورتونو په څیر د اسلامي

ټولنې د چارو د تنظيم لپاره په ډېرو احكامو او تعليماتو مشتمل دی. يو له دغو احكامو څخه چې په دې سورت کې بيان شوی دی، د (شورا) حکم دی. دغه مبارک آيت دهغو آيتونو په لړ کې نازل شوی دی چې د احد په غزوې پورې (چې د هجرت په دريم کال پېښه شوه) تړاو لري. په دې آيت کې پيغمبر ﷺ ته خطاب شوی دی؛ خو د اطاعت او پېروي د اصل پر بنسټ د پيغمبر ﷺ امت په هغه سره د خطاب وړ گرځېدلي دي او د دی مبارک آيت د احكامو د مقتضا په عملي کولو مکلف دي. د (ب) توري د {فِيمَا} په کلمه کې د سبب د بيان، يعنې د پيغمبر ﷺ د اصحابو او يارانو په وړاندې د هغه د نرمۍ د سبب د بيان لپاره، چې د الله ﷻ له رحمت او مهربانۍ څخه عبارت دی، راغلی دی.

د [ما] توري دلته د الله تعالی د رحمت او مهربانۍ د تاکيد افاده کوي. غلظت د رقت او نرمۍ ضد دی او د زړه غلظت د سختۍ او نه متاثره کيدلو په معنی دی. د آيت لومړنۍ برخه يعنې د ﴿فِيمَا رَحْمَةٍ مِنَ اللَّهِ لَئِنْ لَمْ يَرْحَمْنَا لَكُنَّا مِنَ الْخٰسِرِيْنَ﴾ په يارانو د هغه ﷺ د نرمۍ سبب د الله تعالی رحمت او مهربانۍ بيان کړې ده او د سخت خوږه او سخت زړي صفتونه يې له هغه څخه نفې کړي دي.

د (عزم) کلمه د هوډ او ارادې په معنا ده. الله ﷻ خپل گران پيغمبر ﷺ ته امر کوي وروسته له دې چې دې له خپلو يارانو سره د يو کار په تر سره کولو کې مشوره وکړه او بيا دې تصميم ونيو، نو پرته له کوم شک او تردد څخه پر الله ﷻ توکل او اعتماد وکړه او کار دې ترسره کړه.

د آيت لنډ مفهوم

د آيت لومړنۍ برخه چې د احد د غزا د آيتونو د سياق په لړ کې نازل شوې ده په دې کې الله تعالی خپل پيغمبر ﷺ د هغه ﷺ له يارانو سره په نرمۍ او شفقت کولو ستايلی دی او له هغه نه د ناوړو صفاتو، بدو خويونو او سخت زړه والي نفې کوي؛ ځکه که چېرې په هغه کې ناوړو صفاتو شتون درلودای، نو دا به له پيغمبر ﷺ نه د خلکو د کرکې او لريوالي لامل شوی وی، له شک پرته دا کار د رسالت د سترې موخې، چې خلکو ته د رښتيني بلنې رسول او په ښې طريقې سره د دغې بلنې د قبلولو لپاره د خلکو هڅول دي، مطابقت نه لري.

د آيت په دويمه برخه كې الله تعالى خپل پيغمبر ﷺ ته امر كوي چې د خپلو يارانو له تېروتنو څخه تېر شي. دغه تېروتنې د احد د غزا پر مهال رامنځته شوې چې په پايله كې يې مسلمانان ډير زيات زيانمن شول او گټلې جگړه يې ظاهراً له لاسه وركړه. همدارنگه الله ﷻ خپل پيغمبر ﷺ ته امر كوي د خپلو يارانو تېروتنې او خطاگانې، چې د احد په غزا كې له هغوی نه شوي دي، وبښي.

په دې آيت كې پيغمبر ﷺ ته د الله تعالى له لوري دريم امر مشوره كول دي. الله تعالى خپل پيغمبر ﷺ ته امر كوي چې د كارونو په ترسره كولو كې له خپلو اصحابو سره مشوره وكړي او د هغوی نظر واوري. دا حكم يعنې په شورا امر كول د اسلامي ټولنې، حكومت او چارواكي د نظام بنسټ جوړوي.

د آيت په پای كې الله تعالى خپل پيغمبر ﷺ ته خطاب كوي اوداسې فرمايي، وروسته له دې چې د كارونو په ترسره كولو كې دې مشوره وكړه، نو په الله ﷻ توكل او اعتماد وكړه او پرته له تردد څخه كار ترسره كړه، ځكه الله ﷻ هغه كسان خوښوي چې پر الله تعالى توكل كوي.

د حكيم او پوه لارښود ځينې صفات

په دغه مبارك آيت كې د پيغمبر ﷺ اووه صفتونه بيان شوي دي، درې صفتونه يې د وصف او اخبار صبغه لري او څلور نور صفتونه يې د امر په صيغې راغلي. دغه صفتونه په لاندې ډول دي:

- له نورو سره په شفقت او نرمۍ كړنه او تعامل.
- له خلكو سره له بد خوښۍ او بد چلن څخه ځان ساتل.
- له پيغمبر ﷺ نه د سخت زړه توب د او صافو نفې كول.
- عفو او بښنه.
- د عفوي او بښنې غوښتل.
- په چارو كې مشوره كول.
- د چارو په ترسره كولو كې پر الله تعالى توكل او اعتماد لرل.

د قرآن كريم د پورتنې آيت د احكامو پر بنسټ مسلمانان د الله تعالى د رسول په پيروي مكلف دي. الله تعالى فرمايي: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ...﴾ [الأنفال: ۲۰].

ژباړه: ای مؤمنانو، د الله تعالی او د هغه د رسول ﷺ متابعت او فرمانبرداری وکړئ. ﴿لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِمَنْ كَانَ يَرْجُو اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا﴾ [الأحزاب: ۲۱]. ژباړه: په یقین سره چې د الله رسول ستاسې د هغو خلکو لپاره بڼه او غوره نمونه ده، چې د الله او آخرت د ورځې هیله لري او الله ډېر یادوي. پېغمبر ﷺ د مسلمانانو لپاره یوه بڼه او غوره نمونه ده او هغوی مکلف دي په خپلو اخلاقو، صفاتو او کړنو کې د پېغمبر ﷺ پېروي وکړي. سره د دې چې په آیت کې د ذکر شویو صفاتو خپلول پهره مسلمان لازم دي، خو پر دغو صفاتو باندې د هغو کسانو سمبالیدل ډیر مهم او اړین دي چې د قیادت او لارښوونې په مناصبو کې ځای لري. د آیت له الفاظو نه څرگندیږي، که چېرې قائد او لارښود، نرم خوږه او مهربانه وي او له بدو او ناوړو اخلاقو څخه، چې د خلکو د کرکې لامل گرځي، ځان وژغوري، نو یقیناً د خلکو زړونه خپلوي، رعیت یې د اوامرو اطاعت کوي او چارې یې په سمه توګه پرمخ ځي. همدارنګه د ملګرو، دوستانو او د ولس له تېروتنو څخه تیریدل، هغوی ته عفو کول، هغوی ته د برکت، بښنې او مغفرت دعا کول او د چارو په ترسره کولو کې د هغوی د نظریاتو او مشورو اخیستل د چارو په سمون کې ډیره زیاته اغیزه لري.

څلورم لوست
د تېر لوست پاتې برخه

د شورا ارزښت

شورا یو قرآني بنسټ (اصل) دی

شورا د اسلام په دین کې یو ثابت اصل دی. مسلمانان مکلف دي د الله تعالی د امر د تعميل او له پیغمبر ﷺ څخه د پیروي په خاطر دغه مهم اصل په خپل فردي او ټولنيز ژوند کې مراعات او پلی کړي.

د چارو په ترسره کولو کې مشوره کول، رایه ورکول او د نورو نظرياتو ته غور نیول او د هغو شریکولو ته شورا ویل کیږي. د شورا د اهمیت په هکله دا بسنه کوي چې په قرآن عظیم الشان کې یو ځانگړی سورت د (الشوری) په نامه نومول شوی دی. په پورتنی مبارک آیت کې الله تعالی خپل محبوب پیغمبر ﷺ ته، سره له دې چې وحی هم پرې نازلېدلې په شورا امر کړی دی، ترڅو د چارو په ترسره کولو کې له خپلو اصحابو سره مشوره وکړي.

ستر تابعي امام حسن بصري د دې آیت په تفسیر کې داسې وایي: "د الله تعالی امر خپل پیغمبر ﷺ ته په مشوره کولو د دې لپاره نه دی چې گواکې د یارانو نظر ته یې اړتیا لیدل کیده، بلکې دا امر د دې لپاره دی تر څو مسلمانان د شوری په فضیلت او ارزښت پوه شي، د رسول علیه السلام پسې اقتدا وکړي او د چارو په ترسره کولو کې د هغه پیروي وکړي".

امام قرطبي د پورتنی آیت په تفسیر کې داسې وایي: "شورا د شریعت له قواعدو او ثابتو او ارزښتناکو احکامو څخه ده. که چیرې مسؤلین او د حکومت چارواکي له دیني علماوو او تجربه لرونکو کسانو سره مشوره ونه کړي، نو له دندې څخه گوښه کول یې واجب دي".

شورا د اسلامي ټولني یوه ځانگړتیا ده

په چارو کې مشوره کول نه یوازې د اسلام یو شرعي حکم دی بلکې د مسلمانانو او اسلامي ټولني له صفاتو او ځانگړتیاوو څخه بلل کیږي.

الله تعالی د مسلمانانو د اساسي اوصافو په اړه داسې فرمایي: **﴿وَالَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمْ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَمْرُهُمْ شُورَى بَيْنَهُمْ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ﴾** [الشورى: ۳۸]. ژباړه: او مؤمنان هغه کسان دي چې د خپل رب بلنه یې منلې ده او لمونځ یې اداء کړی (قایم کړی) دی او خپل منځي کارونه یې په مشورې سره دي او له هغه څه نه چې مور دوی ته ور روزي کړې د الله په لار کې یې مصرفوي.

له دې مبارک آیت نه دا څرگندېږي چې شورا نه یوازې د اسلام د سیاسي نظام یو اصل دی، بلکې د هغې ریښې د مسلمانانو په ژوندانه کې ډیري زیاتې ژورې دي. د قرآن کریم له نظره شورا د اسلامي ټولنې له ارزښتناکو مشخصاتو څخه گڼل کېږي چې په پراخه توګه په مختلفو برخو کې د هغې پلي کول د اسلامي امت فردي او ټولنیز ژوند جوړوي.

رسول الله ﷺ به د چارو په ترسره کولو کې د تجربې او رایې له خاوندانو سره مشوره کوله او شورا ته په ډیر لوی ارزښت قایل وو. د شورا د فضیلت او ارزښت په هکله له رسول الله ﷺ نه ډیر زیات احادیث روایت شوي دي. د مثال په ډول په یو حدیث کې له رسول الله ﷺ نه روایت شوی دی، چې فرمایي: **«ما خاب من استخار ولاندم من استشار»**^(۱) ژباړه: څوک چې د کارونو په ترسره کولو کې مشوره وکړي هغه به هیڅکله پښیمانه نشي او څوک چې استخاره وکړي هغه به هیڅکله زیانمن او نا امیده نشي. په بل حدیث کې رسول الله فرمایلي دي: **«ما شقی قط عبد بمشورة وما سعد باستغناء برأى»**^(۲) ژباړه: چا چې په کارونو کې مشوره وکړه هغه به هیڅکله بدمرغه نشي او چا چې د نظر او رایې له اخیستلو نه استغنا وکړه هغه به هیڅکله هم نیکمرغه نشي.

امام بخاري رحمه الله په دې هکله، چې شورا په اسلامي ټولنه کې یو رایج او دودیز عمل دی، داسې فرمایي: "د پیغمبر ﷺ له مړینې وروسته به اسلامي امت په ټولو مباحو او مشروعو امورو کې د امینو عالمانو او پوهانو سره مشوره کوله ترڅو له ټولو نه په آسان شي عمل وشي."

^۱ - الطیرانی فی المعجم الصغیر و الأسط.

^۲ - مسند شهاب باب ماشقی عبد قط بمشورة

فعالیت

زده کوونکي دې د مضمون د بنوونکي په مرسته د ټولگي او بنوونځي د ځينو مسائلو په اړه مشوره وکړي.

شورا د اسلامي نظام يو ارزښتناک اصل دی

پرتله له شکه شورا په اسلام کې د حکومتي نظام يو ارزښتناک اصل او پياوړی ستن (رکن) بلل کيږي. پېغمبر ﷺ د اسلامي نظام او دولت د لومړني رئيس په توگه په مختلفو حالاتو لکه د بدر، احد، احزاب، حديبيې او نورو غزواتو کې له خپلو اصحابو، يارانو او پاکو بيبيانو يعنې امهات المؤمنين سره د هغو چارو په هکله، چې په هغو کې د مسلمانانو ښېگڼې نغښتې وې، مشوره کړې ده.

د دې امت سلف صالح يعنې د امت مخکيني مشران لکه خلفای راشدین، صحابه او تابعينو د رسول الله ﷺ په طريقو عمل کړی او د مسلمانانو ارزښتناک او مهم کارونه يې په مشوره ترسره کړي دي.

پرتله له شکه د شورا د کمزورۍ او نشتوالي په صورت کې پر ټولنې، حکومتي نظام او د خلکو پر برخليک ظلم او استبداد برلاسی کيږي چې په دې سره د چارواکو لپاره د طغيان او زورواکۍ زمينه برابريږي او ټولنه د بد مرغۍ، تېري او بې عدالتۍ کنډې ته پريوزي.

د يومفسر په وينا " په کومه ټولنه کې چې د شورا دروازه وتړلې شي په هغې کې د ظلم او تېري دروازه پرانستل کيږي."

يو بل مفسر د دې آيت په تفسير کې داسې وايي: " د شوری له اصل سره دوه ډوله چارواکي مخالفت کوي: يو هغه چارواکي چې متکبر او مغرور وي، ځان پر نورو لوړ گڼي او گومان کوي چې د هيچا مشورې ته اړتيا نه لري، د ده هر نظر او خبره سمه ده او د نورو نظر ناسم دی. بل هغه چارواکي چې ظالم، مستبد او د حق مخالفت کوي او څه يې چې زړه وغواړي هغه تر سره کوي، ځکه هغه پوهيږي که چيرې له چا سره مشوره وکړي نو خلک به د ده په ظلم، تېري او ناوړو چارو خبر شي."

سوکاله او نيکمرغه ژوند ته د رسيدلو لپاره که هغه د کورنۍ، ټولنې او يا حکومت په کچه وي د شورا د مهم او حياتي اصل پلي کول او پر هغې پابندي کول پير اړين بلل

کیري. د عدالت پلي کېدل، د خلکو د برخلیک په مسائلو کې د هغوی مشارکت او ونډه اخیستل، په کورنۍ او ټولنه کې د مرستې او ورورگلوۍ د فضا رامنځته کېدل او د ظلم، تیري او اختناق له منگولو نه خلاصیدل او داسې نورې ستونزې پرته له شورا څخه نشي هواریدلی.

د لوست گټې او لارښوونې

- ❖ د پیغمبر ﷺ اخلاقی کمال.
- ❖ د صحابه و و رضی الله تعالی عنهم فضیلت.
- ❖ د مسلمانانو په فردي، ټولنیز او سیاسي ژوند کې د یومهم اصل په توگه د شورا تثبیت.
- ❖ وروسته له مشورې او تصمیم څخه له تردد نه ځان ساتل.
- ❖ په ټولو چارو کې پر الله تعالی توکل او اعتماد لرل.

- ۱- ولې د قرآن کریم په مدني سورتونو کې شرعي احکام زیات دي؟
- ۲- که چیرې د شورا اصل په ټولنه کې شتون ونه لري، د ټولني خلک به په کوم ډول ستونزو اخته شي؟
- ۳- آیا د شورا اصل یوازې په سیاسي نظام پورې تړاو لري او که د ژوندانه په نورو برخو کې هم پلي کیدای شي؟
- ۴- کوم ډول چارواکي د شورا له اصل سره مخالفت کوي او ولې؟
- ۵- د نیک اوصالح لارښود او چارواکي لپاره د ځینو اړینو صفاتو نومونه واخلي.

زده کوونکي دې له آیت او حدیث نه په استفادې سره د شورا د ارزښت او په ټولنه کې د هغې د تطبیق کیدو په هکله یوه مقاله ولیکي چې له دوو مخونو څخه کمه نه وي.

پنځم لوست

د انبياو مقام

قال الله تعالى: ﴿لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ وَأَنْزَلْنَا الْحَدِيدَ فِيهِ بَأْسٌ شَدِيدٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ وَلِيَعْلَمَ اللَّهُ مَنْ يَنْصُرُهُ وَرُسُلَهُ بِالْغَيْبِ إِنَّ اللَّهَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ﴾ [الحديد: ٢٥]

د کلماتو معنا

{رُسُلُنَا}	: زموږ رسولان.
{بِالْبَيِّنَاتِ}	: په ښکاره او څرگندو نښانو (دلایلو او معجزاتو).
{الْمِيزَانَ}	: تله.
{بِالْقِسْطِ}	: په انصاف او عدل.
{الْحَدِيدِ}	: اوسپنه.
{بَأْسٌ}	: جنگ، ډېر زور او طاقت.
{عَزِيزٌ}	: برلاسی، غالب.

ژباړه

موږ په رښتیا خپل رسولان له روښانه او څرگندو نښو (دلایلو) سره ولیږل، له هغو سره مو کتاب او تله نازل کړل، ترڅو خلک په انصاف ولاړ وي، او رابښکته کړي (پیدا کړي) ده موږ اوسپنه چې په هغې کې ډېر زور دی او جنگ پرې کېدای شي او خلکو ته پکې ډېرې گټې پرتې دي، ترڅو معلومه کړي، الله، چې څوک د هغه له لیدلو پرته د هغه او د هغه د رسولانو مرسته او ملاتړ کوي. بې شکه الله ډېر ځواکمن او برلاسی دی.

تفسیر

د آیت شرح او څیړنه

پورتنی مبارک آیت د سورة (الحديد) له مبارکو آیتونو څخه دی چې په مدینه منوره کې نازل شوی دی. د (بینات) کلمه د (بینة) جمع ده. دلته د هغو دلایلو او نښانو په معنا ده چې د پیغمبرانو (کوم چې د الله تعالی له خوا موږ ته رالیږل شوي) په رښتینولي دلالت کوي، چې د هغو له جملې څخه د پیغمبرانو حسې معجزې هم دي. په مبارک آیت کې له کتاب څخه موخه ټول اسماني کتابونه دي چې پر پیغمبرانو عليهم السلام باندې نازل شوي لکه تورات، انجیل، زبور او قرآن.

(میزان) عبارت له تلې څخه دی چې د یو شي د تللو لپاره کارول کیږي، دلته ترې موخه د خلکو ترمنځ په احکامو او معاملاتو کې عدالت کول دي. تله له عدل او انصاف څخه استعاره ده چې د معقول تشبیه په محسوس سره شوې ده یعنې د عدل او انصاف تعبیر په تلې شوی دی. د تلې رالیږل د خلکو په منځ کې د عدالت او انصاف د تبلیغ او خپرولو په معنا دی.

د {قسط} لفظ د عدل معنا ورکوي او ټولو چارو ته شاملیږي. د اوسپنې له رالیږلو څخه مراد د هغې پیدا کول او د خلکو د گټې لپاره د هغې چمتو کول دي.

له «بَأْسٌ شَدِيدٌ» څخه د اوسپنې قوت او ځواک مراد دی چې گټه او تاوان دواړه په هغې کې نغښتي دي. د اوسپنې له منفعت څخه مراد له هغې نه د ژوند په مختلفو اړخونو لکه د سامان آلانو د جوړولو او داسې نورو برخو کې گټه اخیستل دي.

له «وَلْيَعْلَمَ اللَّهُ» څخه مطلب د اثارو د څرگندیدلو له لارې د الله تعالی د علم ظاهرېدل دي چې د پیغمبرانو او اسمانی کتابونو د رالیږلو او په خلکو کې د عدالت د حاکمولو او له اوسپنې نه د گټې په اخیستلو سره تحقق مومي.

دغه مبارک آیت د الله تعالی د دوو صفتونو "قوی" او "عزیز" په یادولو سره پای ته رسېږي، یعنې الله تعالی هغه قوي او غالب ذات دی چې هېڅکله هم ماتې نه خوري او نه هم مغلوبیږي.

د آیت لټلې مفهوم

په دی مبارک آیت کې الله تعالی د دې لارښوونه کوي، مور رسولان د څرگندو او روښانو دلایلو، معجزاتو سره ولیږل او پر هغوی مو هغه کتابونه نازل کړل چې د شریعت پر احکامو مشتمل دي او تله مو د عدالت لپاره نښه و گرځوله، تر څو خلک په خپلو چارو او معاملاتو کې د انصاف خیال وساتي.

همداراز د دی یادونه کوي مور اوسپنه پیدا کړې ده چې په هغې کې ډېر زور او طاقت دی او د خلکو لپاره په هغې کې ډېرې گټې دي، ترڅو الله تعالی خپل علم هغو خلکو ته ظاهر کړي چې په غیب سره د الله او د هغه د رسول مرسته او ملا تر کوي. پرته له شکه الله تعالی هغه قوي او غالب ذات دی چې هېڅکله هم نه مغلوبیږي.

د پېغمبرانو رالپړلو ته د بشر اړتيا

د دې لوست مبارک آيت د قرآن عظيم الشان د هغو آيتونو له جملې څخه دی چې د انبياوو عليهم السلام د بعثت او د بعثت د ځينو موخو په اړوند راغلي دي. بندگانو ته د پېغمبرانو رالپړل پر هغوی باندې د الله تعالی ستر نعمت دی ځکه چې پېغمبرانو عليهم الصلاة والسلام د هدايت د بلو ډيو په څېر د تاريخ په مختلفو پړاوونو کې خلکو ته د کفر او جهل له تيارو څخه د علم او ايمان د رڼا په لور د وتلو لارښوونه کړې ده.

لکه څرنگه چې انسان د خپل پايښت او روغتيا لپاره هوا او خوړو ته اړتيا لري همدارنگه د الله تعالی هدايت، چې د پېغمبرانو له لارې انسانانو ته رسېږي، په دنيا کې د هغوی د نېکمرغۍ اساس او په آخرت کې له اور نه د خلاصون لپاره اړين بلل کېږي. ځکه د سمې او نا سمې لارې توپير کول، حق له باطل نه بېلول، د ايمان او الحاد ترمنځ توپير کول او اسلام له کفر نه جلا کول يوازې او يوازې د الهي وحی د لارښوونو له لارې چې د پېغمبرانو په واسطه انسانانو ته وړاندې کېږي، ممکن دی.

الله تعالی د پېغمبرانو د رالپړلو سبب داسې بيان کړی دی: ﴿كَانَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً فَبَعَثَ اللَّهُ النَّبِيِّنَ مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ وَأُنزِلَ مَعَهُمُ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِيَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ فِي مَا اخْتَلَفُوا فِيهِ..﴾ [البقرة: ۲۱۳]. ژباړه: ټول خلک يو امت و، نو پاک الله زيرې ورکوونکي او ډاروونکي پېغمبران واستول او نازل يې کړ له هغوی سره کتاب په حقه ترڅو پرېکړه وکړي د خلکو په مينځ کې په هغه څه کې چې اختلاف يې پکې کړی و.

د دې مبارک آيت پر اساس د ځمکې لومړني کسان د حق او رښتيني دين پيروان وو، خو د وخت په تيريدلو سره د دوی ترمنځ شخړې او خپلمنځي اختلافات زيات شول او د سمې لارې په پرېښودلو يې په ځمکه کې د تېري او فساد لاره اختياره کړه. الله تعالی د دوی د اصلاح او هدايت لپاره پېغمبران راولپړل چې په دې سره د پېغمبرۍ لړۍ پېل شوه. له عبد الله بن عباس رضي الله عنهما څخه روايت دی چې فرمايي: «كان بين آدم و نوح عشرة قرون، كانوا على الحق حتى اختلفوا فبعث الله إليهم نوحا و النبيين من بعده»^(۱)

ژباړه: د آدم او نوح عليهما السلام ترمنځ د زمانې واټن (فاصله) لس پېړۍ وه. د دې مودې په لړ کې خلکو په سمې او رښتيني لارې ژوند تيراوه. وروسته د خلکو تر منځ اختلافات او شخړې پيدا شوې، نو له دې امله الله ﷺ نوح او نور پېغمبران عليهم الصلاة والسلام د دوی د هدايت او لار ښوونې لپاره راولپړل.

^۱ - المستدرک على الصحيحين تفسير سورة حم عسق

شپږم لوست
د تېر لوست پاتې برخه

د انبياو مقام

نبوت الهي ورکړه ده

د قرآن کریم د آیتونو او مبارکو احادیثو له نصوصو نه دا څرگندېږي چې نبوت د الله تعالی ورکړه ده او د هیچا په هڅه او هاند سره دا مقام چاته نه حاصلېږي. دې ستر مقام ته د رسیدلو لپاره دنیوي اسباب او عوامل لکه د انسان غوښتنه، وراثت، ځانگړې هڅه او هاند، بشري ذکاوت او نبوغ، مال او عزت، کورنی مقام، ټولنیز مقام او داسې نور لاملونه کوم تاثیر نه لري. الله تعالی په دې اړه فرمایي: **﴿اللَّهُ يَصْطَفِي مِنَ الْمَلَائِكَةِ رُسُلًا وَمِنَ النَّاسِ إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ﴾** [الحج: ۷۵]. ژباړه: الله له ملایکو او انسانانو نه استازي غوره کوي، بې شکه الله ښه اورېدونکی او د هر څه لیدونکی دی.

همدارنگه الله تعالی په بل آیت کې د ځینو پېغمبرانو عليهم الصلاة والسلام ستاینه کوي او داسې فرمایي: **﴿وَأَنَّهُمْ عِنْدَنَا لَمِنَ الْمُصْطَفَيْنَ الْأَخْيَارِ﴾** [ص: ۴۷] ژباړه: او بې شکه هغوی زموږ په وړاندې له غوره کړو شوو ښو خلکو څخه وو.

پېغمبران د الله تعالی غوره بنده گان دي

انبیاء عليهم السلام د ځمکې پر سر د الله تعالی غوره بنده گان دي. د پېغمبرانو عليهم السلام ژوند د انساني ژوندانه په ټولو اړخونو کې د لوړو پوړیو د کمال یو څرگند عیني مثال دی. د دغو کمالاتو موجودیت د انبیاوو عليهم السلام د رسالت له درندې او ارزښتناکې دندې سره مطابقت لري، ځکه چې پېغمبران عليهم السلام د خلکو او ټولنې د لارښوونې دنده پر غاړه لري او د بشري ټولنې د غوره کسانو په توگه باید دوی د هغو بشپړو صفاتو خاوندان وي چې هغه په نورو انسانانو کې موندل کېدای نشي.

الله تعالی د ځینو پېغمبرانو په ستاینې او وصف کې داسې فرمایي:

﴿وَجَعَلْنَاهُمْ أُمَّةً يَهْتَدُونَ بِأَمْرِنَا وَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِمْ فِعْلَ الْخَيْرَاتِ وَإِقَامَ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءَ الزَّكَاةِ وَكَانُوا لَنَا عَابِدِينَ﴾ [الأنبياء: ۷۳]. ژباړه: او گرځولي وو موږ هغوی (په مخکني آیت کې یاد شوي پېغمبران) امامان چې زموږ په امر به یې (خلکو ته) لار ښوونه کوله او وحې کړې وه موږ

په لور د هغوی د نیکو کارونو ترسره کول او اداء کول د لمانځه او ورکړه د زکات او هغوی زموږ عبادت کوونکي وو.

د پېغمبرانو عليهم السلام مهم صفات، چې په څرگند ډول په قرآن کریم کې راغلي دي، په لاندې ډول دي:

- صدق او رښتینولي.
- تبلیغ او بلنه.
- امانت.
- ذکاوت.
- له هغو نیمگړتیاوو نه لرل چې د خلکو د کرکې لامل ګرځي.
- د پېغمبرانو عليهم السلام پاکې او عصمت له ګناه نه او د وحې په رسولو کې له تېروتنې څخه.

فعالیت

زده کوونکي دې د ښوونکي په مرسته، پېغمبرانو ته د بشر اړتیا او د پېغمبرانو د اوصافو په اړه علمي خبرې اترې وکړي.

د پېغمبرانو دندې

د قرآن عظیم الشان د نصوصو په رڼاکې د انبیاوو عليهم السلام سترې او مهمې دندې په لاندې ډول دي:

۱. د الله تعالی د پېژندنې، توحید او عبادت په لور د خلکو دعوت، الله تعالی په قرآن عظیم الشان کې په دې اړه داسې فرمایي: **﴿وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا نُوحِي إِلَيْهِ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدُونِ﴾** [الأنبياء: ۲۵]. ژباړه: اونه دی لېرلی مور (ای پېغمبره) له تا نه وړاندې هېڅ استازی مگر وحې کړې مور د هغه په لور چې پرته له ما نه بل معبود نشته نو یوازې زما عبادت وکړئ.

۲. خلکو ته د الله تعالی د اوامرو او نواهیو رسول او تبلیغ کول، الله تعالی فرمایي: **﴿يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ...﴾** [المائدة: ۶۷]. ژباړه: ای رسوله، هغه څه خلکو ته ورسوه چې ستا د رب له لوري پر تا نازل شوي دي.

۳. د سمې او نېغې لارې په لور خلکو ته لارښوونه کول، الله تعالی په دې اړه داسې فرمایي: **﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا. وَدَاعِيًا إِلَى اللَّهِ بِإِذْنِهِ وَسِرَاجًا مُنِيرًا﴾** [الأحزاب: ۴۶]. ژباړه: ای پېغمبره، مور ته شاهد، زیری ورکونکی، ډاروونکی او د الله په حکم د هغه لوري ته بلونکی لیرلی یې او روښانه خراغ مو ګرځولی یې.

۴. د بشر لپاره غوره نمونه: الله تعالی فرمایي: **﴿لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ...﴾** [الأحزاب: ۲۱]. ژباړه: په یقین سره ده ستاسې لپاره په (کړنو) د رسول الله کې ښه او غوره نمونه (اقتدا) ده.

۵. خلکو ته د هغوی د خلقت او پیدایښت او وروستني برخلیک یادونه او دا چې وروسته له مرګ نه انسان ته څه پېښیږي، الله تعالی فرمایي: **﴿يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ أَلَمْ يَأْتِكُمْ رُسُلٌ مِنْكُمْ يَقُصُّونَ عَلَيْكُمْ آيَاتِي وَيُنذِرُونَكُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هَذَا...﴾** [الأنعام: ۱۳۰]. ژباړه: ای ډلې د پیریانو او انسانانو، ایا نه وو راغلي تاسې ته رسولان له تاسې نه چې بیانول به یې پر تاسې آیتونه زما او تاسې یې ډارولئ د دې ورځې له ملاقات څخه.

۶. د آخرت د ژوندانه په لور د بشر پام اړول او د فاني دنیا د ژوندانه په خوندونو کې له ډویدو نه د هغوی ژغورل، چې د سترګو په رپ سره تیریري او له منځه ځي. الله تعالی د دنیايي ژوند او د هغه د زوال په هکله داسې فرمایي: **﴿وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا لَعِبٌ وَلَهْوٌ وَلَلْآخِرَةُ خَيْرٌ لِلَّذِينَ يَتَّقُونَ أَفَلَا تَعْقِلُونَ﴾** [الأنعام: ۳۲]. ژباړه: او نه دی ژوند د دنیا، مګر لوبه او عبث او بې شکه. د آخرت کور غوره دی لپاره د هغو کسانو چې پرهېزګاري کوي، ایا تاسې عقل په کار نه اچوئ؟

۷. پر خلکو د اتمام حجت او دلیل قائمولو لپاره، الله تعالی فرمایي: **﴿رُسُلًا مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ لَعَلَّ يُكُونُ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا﴾** [النساء: ۱۶۵]. ژباړه: رسولان زیری ورکونکي او ډارونکي (لېرل شوي) دي ترڅو د هغو له لیرلو وروسته د خلکو سره د الله په مقابل کې کوم حجت او دلیل پاتې نشي او الله په هر حال غالب او حکیم دی.

د پېغمبرانو عليهم السلام شمير او د ځينو نومونه

د يو حديث پر اساس د پېغمبرانو عليهم الصلاة والسلام شمير زيات او کم يو لک او څلرويشت زرو ته رسيري. د الله تعالی دغه غوره بنده گان په مختلفو زمانو کې د خلکو د هدايت او لارښوونې لپاره رالېږل شوي وو.

د قرآن عظيم الشان د نصوصو له مخې هېڅ داسې امت او ډله نشته چې هغوی ته پېغمبر نه وي لېږل شوی. الله تعالی په قرآن عظيم الشان کې په دې اړه داسې فرمايي: **﴿وَإِنْ مِنْ أُمَّةٍ إِلَّا خَلَا فِيهَا نَذِيرٌ﴾** [فاطر: ۲۴]. ژباړه: او هېڅ داسې کوم امت نه شته چې په هغوی کې ډاروونکی (پېغمبر) نه وي راغلی. په قرآن عظيم الشان کې د (۲۵) پېغمبرانو نومونه ياد شوي چې عبارت، دي له: آدم، نوح، ابراهيم، اسماعيل، اسحاق، يعقوب، داود، سلېمان، ايوب، يوسف، موسی، هارون، زکريا، يحيی، ادريس، يونس، هود، شعيب، صالح، لوط، الياس، اليسع، ذوالکفل، عیسی او محمد صلوات الله عليهم اجمعين.

په قرآن عظيم الشان کې الله تعالی مسلمانانو ته امر کوي چې پر ټولو پېغمبرانو عليهم السلام باندې ايمان راوړي چې نومونه يې په قرآن کریم کې ذکر شوي او که نه. پېغمبرانو عليهم السلام باندې ايمان راوړل د عقيدې او ايمان له ارکانو څخه يو رکن دی او هيڅوک هم پر ټولو انبياوو عليهم السلام باندې له ايمان راوړلو پرته مسلمان بلل کېدای نشي. الله تعالی فرمايي: **﴿آمَنَ الرَّسُولُ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْهِ مِنْ رَبِّهِ وَالْمُؤْمِنُونَ كُلٌّ آمَنَ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْ رُسُلِهِ...﴾** [البقره: ۲۸۵]. رسول او مؤمنانو پر هغه څه ايمان راوړی دی چې رسول ته د هغه د رب له لوري رالېږل شوي دي. دوی ټولو په الله او د هغه په ملايکو، کتابونو او رسولانو ايمان راوړی دی. (او وايي) مور د الله په پېغمبرانو کې يو تر بله هېڅ توپير نه کوو. يعنې داسې نه کوو چې پر ځينو پېغمبرانو ايمان راوړو او د ځينو نورو له نبوت نه منکرشو.

محمد ﷺ خاتم النبيين

محمد بن عبدالله ﷺ خاتم النبيين دی او د ده ﷺ په بعثت سره د نبوت لړۍ ختمه او بشپړه شوه او وروسته له هغه څخه د الله تعالی له لوري نه کوم پېغمبر او نه کوم کتاب رالېږل

کیري. د پېغمبر ﷺ له رحلت وروسته د وحې نازلېدل هم بند شو. که چېرې څوک د نبوت دعوه وکړي نو هغه کس دروغجن دی.

قرآن عظیم الشان د ختم نبوت په اړه او دا چې حضرت محمد ﷺ خاتم النبیین دی داسې فرمایلي دي: ﴿مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِّن رِّجَالِكُمْ وَلَكِن رَّسُولَ اللَّهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا﴾ [الأحزاب: ۴۰]. ژباړه: محمد ستاسې د سپړيو د هېڅ يوه پلار نه دی، بلکې د الله رسول او اخرنی پېغمبر دی او الله پر هر څه ښه پوه او عالم دی. د قرآن کریم د آیتونو او نبوي احادیثو پر اساس ټول انسانان د الله تعالی له لوري مکلف دي چې پر حضرت محمد صلی الله علیه وسلم باندې د وروستني پېغمبر په حیث ایمان راوړي او د هغه ﷺ فرمانبرداري وکړي. څوک چې د محمد ﷺ په نبوت او رسالت ایمان نه را وړي هغه کس کافر دی او په آخرت کې به د دوزخ په اور کې سوځي.

د لوست گټې او لارښوونې

- ❖ الله ﷻ د زمانې په هر پړاو کې د بندگانو د هدایت او لارښوونې لپاره انبیاء عليهم السلام را لېرلي دي.
- ❖ د انبیاوو عليهم السلام بعثت د الله تعالی له لوري پر انسانانو د هغه د رحمت او مهربانۍ نښه ده.
- ❖ لکه څرنګه چې انسان د خپل پایښت او روغتیا لپاره هوا او خوړو ته اړتیا لري په همدې توګه د پېغمبرانو وجود هم د بشر د لارښوونې لپاره اړین بلل کيږي.
- ❖ انبیاء عليهم السلام ټول د بشر له جنس څخه وو. دوی ټول نیک او غوره انسانان وو. نور انسانان که هر څومره غوره او نیک اعمال ترسره کړي بیا هم د انبیاوو مرتبې او مقام ته نشي رسېدای.
- ❖ پېغمبران عليهم السلام له گناه نه معصوم او پاک دي او د دین او رسالت په تبلیغ کې هیڅکله نه سهوه کيږي او نه هم تېروځي.
- ❖ پر پېغمبرانو عليهم السلام باندې ایمان راوړل د عقیدې او ایمان له اړکانو څخه یو رکن دی. که څوک د یو پېغمبر له نبوت نه منکر شي. هغه کافر دی.

❖ حضرت محمد ﷺ آخري پيغمبر دي. وروسته له هغه څخه بل کوم پيغمبر نه راځي. ټول انسانان د الله تعالی له لوري مکلف دي چې پر حضرت محمد ﷺ باندې د وروستي پيغمبر په حيث ايمان راوړي او د هغه ﷺ فرمانبرداري وکړي.

❖ له پيغمبر ﷺ سره مينه اومحبت لرل، د هغه اطاعت کول، د هغه عزت او درناوی، د هغه ﷺ په سيرت او سنتو پوهېدل، د هغه ﷺ له عظيم الشان لوړمقام، مرتبې او شخصيت نه دفاع کول او ټولو نړيوالو ته د اسلام د سپېڅلي دين تبليغ د هر مسلمان سړي او مسلمانې بنځې اسلامي او شرعي وجيبه ده.

❖ د مسلمانانو مکلفيت د پيغمبر ﷺ په وړاندې چې له هغه سره د مينې او دوستۍ د اظهار علامت دی او د مسلمانانو لپاره د اجر او ثواب حاصلولو لامل گرځي. هغه پر پيغمبر ﷺ باندې د زيات درود ويل دی. کله چې د پيغمبر ﷺ مبارک نوم ياد شي مستحب دی چې پر هغه ﷺ باندې درود وويل شي.

۱. ولې د پيغمبرانو عليهم السلام رالېږل د بشریت لپاره اړين بلل کيږي؟ څرگند يې کړئ.
۲. د پيغمبرانو عليهم السلام مهمې دندې کومې دي؟ ځينې يې بيان کړئ.
۳. دا څه حکمت دی چې پيغمبران عليهم السلام د بشر له جنس څخه دي؟
۴. که څوک پر ځينو پيغمبرانو عليهم السلام ايمان راوړي او د ځينو نورو له نبوت نه منکر شي، د هغه حکم څه شی دی؟
۵. د پيغمبر ﷺ په وړاندې د مسلمان دنده او مسئوليت څه شی دی؟ څرگند يې کړئ.

زده کوونکي دې د آيتونو او حاديثو په رڼا کې د پيغمبرانو د اوصافو او دندو په اړه يوه مقاله وليکي چې له (۲۰) کرښو څخه کمه نه وي.

اووم لوست

اسلام غوره دين دى

قال الله تعالى: ﴿إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ وَمَا اخْتَلَفَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ إِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْعِلْمُ بَعْيًا بَيْنَهُمْ وَمَنْ يَكْفُرْ بِآيَاتِ اللَّهِ فَإِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ﴾ فَإِنْ حَاجُّوكَ فَقُلْ أَسَلَّمْتُ وَجْهِي لِلَّهِ وَمَنِ اتَّبَعَنِ وَقُلْ لِلَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ وَالْأُمِّيِّينَ أَسَلَّمْتُمْ فَإِنْ أَسَلَّمُوا فَقَدْ اهْتَدَوْا وَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاغُ وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ﴾ [آل عمران: ١٩-٢٠].

د کلمو معنا

- {الدِّينَ}: شريعت او ملت.
- {الْإِسْلَامُ}: تسليمېدل، غاړه ايښودل، د اسلام دين.
- {بَعْيًا}: د کينې او رخې له مخې.
- {حَاجُّوكَ}: شخړه کوي له تا سره، دلايل وړاندې کوي.
- {أَسَلَّمْتُ}: ما سپارلی دی، تسليم او منقاد يم.
- {اهْتَدَوْا}: ليار يې وموندله، هدايت يې وموند.
- {تَوَلَّوْا}: وگرځېدل هغوی، سر غړونه يې وکړه.
- {الْبَلَاغُ}: رسونه، تبليغ.

ژباړه

بې شکه د الله په وړاندې (تر ټولو غوره) دين اسلام دی او اختلاف نه دی کړی (د اسلام د قبلولو په اړه) هغو کسانو چې کتاب ورکړ شوی دی (اهل کتابو) مگر وروسته له هغه چې علم او پوهه ورته راغله (يعنې په حقيقت پوه شول) خو د خپل منځي کينې او حسد له کبله يې اختلاف ته ملا وتړله. څوک چې د الله تعالی له آيتونو نه منکر شي (نو پوه دې شي چې) الله پاک ډېر ژر حساب کوونکی دی. که (د کبر له مخې) دوی له تا سره (ای محمده) جگړه کوي نو ووايه سپارلی دی ما خپل مخ خاص لپاره د الله تعالی (د الله حکم ته تسليم او منقاد يم) او زما ملگري (متابعت کوونکي) هم هغه ته تسليم دي او ووايه هغو کسانو ته چې ورکړل شوی دی کتاب او نالوستو ته آیا اسلام مو راوړی دی؟ که اسلام يې راوړ نو په تحقيق سره سمه او نېغه لاره يې وموندله او که وگرځېدل او

سرغړونه يې وکړه، نو بې شکه پرتا (يوازې د حق) رسونه ده. او الله پاک خپل بند گان
بڼه ويني.

تفسير

د مبارکو آيتونو شرح او خيرنه

د(دين) کلمه په لغت کې د جزا او بدل په معنا ده او دلته له (دين) نه مطلب عقايد او هغه
احکام دي چې د الله تعالی له لوري پر حضرت محمد ﷺ نازل شوي دي نو دين په دې
مبارک آيت کې د ملت او شريعت په معنا دی.

(اسلام) د تسليمېدلو او انقياد په معنا دی او دلته له (اسلام) نه مراد هماغه حنيف دين
دی چې محمد ﷺ د ټول بشریت لپاره راوړی دی.

د (عند الله) جمله د عربي ژبې د قانون او دستور له مخې حذف شوې کلمې لکه (ثابت)
يا (مقبول) پورې تړاو لري، يعنی د الله په وړاندې ثابت او مقبول دين. د(عند الله) په جمله
کې د اسلام د دين نسبت الله ﷻ ته، د دغه دين په شرف او غوره والي دلالت کوي
اومعنا يې داسې ده چې اسلام د الله ﷻ هغه دين دی چې د خپلو بندگانولپاره يې غوره
کړی دی. د دې وينا پر بنسټ د ﴿إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ﴾ ژباړه: يوازينی غوره او معتبر
دين د الله تعالی پر وړاندې د اسلام دين دی، يعنی هغه شريعت چې محمد ﷺ له ځان
سره راوړی دی.

د﴿الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ﴾ په جمله کې مراد له (کتاب) څخه هغه آسماني کتابونه دي چې
مخکې له قرآن کریم نازل شوي وو لکه د تورات او انجيل کتابونه. د دغو کتابونو
پيروانو ته اهل کتاب (يهود او نصاری) ويل کيږي. د ﴿إِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْعِلْمُ﴾ په جمله
کې له (علم) نه مراد د وروستي پېغمبر په حيث د حضرت محمد ﷺ د پېغمبرۍ
پرحقانيت د اهل کتابو د علم او پوهې حاصلېدل دي. د(بغيا) کلمه دلته د کينې اوحسد په
معنا ده. د ﴿وَمَا اخْتَلَفَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ إِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ﴾ د جملې
مفهوم دا دی چې: د اهل کتابو مخالفت د اسلام له دين يعنې له هغه څه سره چې
حضرت محمد ﷺ راوړی دی، د پېغمبر د رښتینولۍ او د اسلامي دين له حقانيت نه د
جهل او بې علمۍ له مخې نه دی، بلکې دغه مخالفت د علم له حاصلېدلو نه وروسته د
حسد له امله دی.

د (کفر) کلمه په لغت کې د انکار په معنا ده او دلته ترې مراد د حضرت محمد ﷺ له نبوت نه انکار کول او د اسلام نه منل دي.

د ﴿فَإِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ﴾ په جمله کې د هغو کسانو لپاره چې د اسلام او خاتم النبیین له پیغمبرۍ نه انکار کوي یو ډول وعید او تهدید وجود لري، یعنې هغه کسان چې کفر او سرغړونه کوي، الله تعالی له هغوی سره محاسبه کوي او د الله تعالی محاسبه ډېر ژر ده چې دلته د حساب سرعت د عذاب په سختۍ دلالت کوي.

له ﴿حَاجُّوكَ﴾ څخه مراد د پیغمبر ﷺ سره د اهل کتابو عناد، سرغړونې، جگړې او د اسلام د سپېڅلي دین پر ضد د هغوی غلیمانه ناسم تعبیرونه دي.

د ﴿أَسْلَمْتُ وَجْهِيَ لِلَّهِ﴾ د جملې معنا د الله تعالی احکامو او اوامرو ته غاړه ایښودل او تسلیمېدل دي او دلته (وجه) د ذات او ځان په معنا ده، یعنې ما خپل ځان د الله حکم ته تسلیم او منقاد کړ. د ﴿فَإِنَّ حَاجُّوكَ فَقُلْ أَسْلَمْتُ وَجْهِيَ لِلَّهِ وَمَنِ اتَّبَعَنِ﴾ جملې مفهوم دا دی چې که چېرې کفار او اهل کتاب او د دوی په څېر نور خلک له تا سره د عناد، تکبر او غرض په مقصد شخړې او جگړې ته ملا وتړي نو د هغوی د دروغو او تکبر پروا مه ساته او هغوی ته ووايه چې زه او زما پیروان د الله تعالی اوامرو او احکامو ته تسلیم یو.

له ﴿الْأُمِّيِّينَ﴾ نه مراد هغه کسان دي چې د هېڅ کوم کتاب پیروان نه دي یعنې د عربو مشرکان. د ﴿فَإِنَّ أَسْلَمُوا فَقَدِ اهْتَدَوْا﴾ جمله هغه گټه او فایده بیانوي چې اهل کتاب او مشرکین یې د اسلام د سپېڅلي دین د قبلولو په صورت کې ترلاسه کوي، ځکه چې هغوی د الله تعالی د اوامرو په عملي کولو او د اسلام د سپېڅلي دین په قبلولو سره سمه او نېغه لاره مومي او د کفر او شرک له تیارو نه بهر راوځي.

د ﴿وَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاغُ﴾ په جمله کې د پیغمبر علیه الصلاة والسلام د زړه لپاره تسلیت دی او معنا یې داسې ده: که چېرې کفار د اسلام د سپېڅلي دین له منلو نه منکر شي او سر غړونه وکړي، نو ای محمده، په دې سره تاته هېڅ ضرر او تاوان نشته، ځکه تا خپله دنده، چې خلکو ته د سپېڅلي دین تبلیغ و، په سمه توگه تر سره کړی دی.

دغه مبارک آیتونه د ﴿وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ﴾ په جملې سره پای ته رسېږي چې دغه جمله پر وعده او وعید دواړه مشتمله ده، یعنې نیک عملو مؤمنانو ته د اجر او ثواب ورکولو وعده او کافرانو ته د سخت عذاب تهدید، ځکه چې الله تعالی د بندگانو پر کړنو او زړونو خبر دی او هر چا ته د هغه د کړنې او عمل سره سم جزا ورکوي.

د آیتونو لنډ مفهوم

یوازینی دین چې الله تعالی یې خوښوي او پر ټولو پیغمبرانو یې نازل کړی دی او پرته له هغه بل دین نه قبلوي هغه د اسلام سپېڅلی دین دی. د اسلام دین د الله تعالی اوامرو او احکاموته د غاړه ایښودلو یعنې د الله تعالی بندګۍ، فرمان برداری او د هر عصر د پیغمبرانو د بعثت پر مهال د هغوی اطاعت کولو ته ویل کېږي. د پیغمبرانو د لړۍ وروستی پیغمبر حضرت محمد ﷺ دی چې ټول انسانان باید د ده د سپېڅلي دین اسلام چې د ټولو انبیاوو د ادیانو بشپړ شکل دی پیروي وکړي. الله تعالی د پیغمبر ﷺ له بعثت وروسته پرته له اسلام نه بل هیڅ دین نه قبلوي. د اسلام د منلو په هکله د اهل کتابو یعنې یهودو او نصاراؤ اختلاف او په مختلفو ډلو د هغوی ویشل کېدل، دا د هغوی د حسد، په دنیا پورې د هغوی د زړه تړلو او مقام حاصلولو له امله دی چې وروسته د دلایلو له وړاندې کولو او د پیغمبرانو او کتابونو له رالېږلو، یعنې د اسلام د دین پر حقانیت او د وروستي پیغمبر ﷺ پر رښتینولۍ له علم او پوهې حاصلېدلو وروسته، پېښ شوی دی. هغه کسان چې د الله تعالی له آیتونو انکار کوي د حق له منلو او د الله تعالی له احکامو او اوامرو نه چې د اسلام سپېڅلي دین منل دي، سرغړونه وکړي، الله تعالی ورسره محاسبه کوي او د الله تعالی محاسبه ډېر ژر او سخته ده چې هر چا ته د هغه د کړنې او عمل سره سم جزا ورکول کېږي.

ای پیغمبره، که چېرې اهل کتاب او مشرکان د دلایلو له راوړلو نه وروسته د حق دین یعنې د اسلام له منلو نه منکرشي او د تکبر په غرض له تا سره شخړه وکړي، نوهغوی ته ووايه چې زه او زما مؤمن پیروان د الله تعالی اوامرو او احکامو ته تسلیم او تابع یو. اهل کتابو او مشرکینو ته ووايه که چېرې تاسې د اسلام سپېڅلی دین ومنئ، نو سمه او نېغه لاره مومئ او که چېرې د اسلام د سپېڅلي دین له منلو انکار او سرغړونه وکړئ، نو الله تعالی به له تاسې سره محاسبه وکړي او زه خلکو ته د حق له رسولوپرته بل کوم مسؤولیت نه لرم چې هغه مې په ښه او سمه توګه تر سره کړی دی. الله تعالی د بندګانو پر ټولو شیانو یعنې زړونو او کړنو خبر دی او هر چا ته د هغه د عمل مطابق جزا ورکوي.

اتم لوست

د تېر لوست پاتې برخه

اسلام غوره دين دى

د اسلام د دين معنا او مفهوم

لكه څرنگه چې وړاندې ذكر شو د اسلام لغوي معنا انقياد او تسليمېدل دي او اسلام د الله تعالى اوامرو ته د غاړې ايښودلو په معنا دى، خو دا انقياد بايد د انسان په خپل رغبت او رضا وي، ځكه په كائناتو كې ټول مخلوقات د انسان په شمول په خپل خلقت كې د الله تعالى تكويني قوانينو ته جبراً تسليم او منقاد دي او له هغو نه د مخالفت توان نه لري. له دې امله په دې ډول انقياد باندې كوم ډول ثواب او يا عقاب نه مرتبېږي. د قرآن كريم په ځينو آيتونو كې اسلام په همدې معنا سره ذكر شوى دى. **﴿أَفَغَيْرَ دِينِ اللَّهِ يَبْغُونَ وَلَهُ أَسْلَمَ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا وَإِلَيْهِ يُرْجَعُونَ﴾** [آل عمران: ۸۳]. ژباړه: آيا كافران د الله له دين څخه پرته بل دين غواړي؟ (حال دا چې) ټولو موجوداتو په اسمانونو او ځمكه كې هغه ته په خوښه او نا خوښه غاړه ايښې ده او ټول هغه ته ورگرځول كيږي.

د اسلام د دين جوهر او اساس په خپل اختيار سره د الله تعالى اوامرو او احكامو ته د انسان غاړه ايښودل دي چې د اجر، ثواب او عذاب د وركولو لپاره اړين بلل كيږي. دغه انقياد او تسليمېدل بايد په بشپړه توگه وي او انسان بايد د الله تعالى شريعت او قانون په عام او تام شكل سره په خپل فردي، ټولنيز ژوند كې پلى كړي او دا هماغه دين دى چې ټولو انبياؤ عليهم السلام خلك د دې لوري ته دعوت كړي دي او په خپله يې هم په همدې مفهوم د اسلام د سپېڅلي دين پيروي كړې ده. الله **﴿وَمَنْ يُسْلِمْ وَجْهَهُ إِلَى اللَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَىٰ وَإِلَى اللَّهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ﴾** [لقمان: ۲۲]. ژباړه: او هرڅوك چې خپل مخ (ځان) الله تعالى ته وسپاري او نېكو كار وي نو منگوله يې ولگوله هغه په رسې (كړۍ) كلكې او د ټولو كارونو پاى يوازې د الله تعالى په لور دى.

قرآن كريم د ابراهيم او يعقوب عليهما السلام په هكله داسې فرمايي: **﴿وَوَصَّىٰ بِهَا إِبْرَاهِيمُ بَنِيهِ وَيَعْقُوبُ يَا بَنِيَّ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَىٰ لَكُمْ الدِّينَ فَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ﴾** [البقرة: ۱۳۲]. ژباړه: او وصيت كړى و په دې دين ابراهيم او يعقوب هم خپلو زامنو ته، اى زما زامنو!

بېشکه الله غوره کړی دی ستاسې لپاره همدا دین، نو باید مړه نه شی خو چې یاستی تاسې مسلمانان.

د اسلام اطلاق

د نبوت د لړۍ له بشپړېدلو او د وروستني پېغمبر په توگه د حضرت محمد ﷺ له بعثت څخه وروسته، د اسلام اطلاق پر هغه دین کېږي چې د الله تعالی له لوري حضرت محمد ﷺ ته وحی شوی دی، نو ټول انسانان مکلف دي او له هغوی نه دا غوښتنه شوې ده چې دغه دین ومني او احکامو ته یې غاړه کېږدي. دا هماغه دین دی چې د دې لوست په مبارکو آیتونو کې په بشپړ صراحت سره د الله تعالی یوازینی غوره او منل شوی دین بلل شوی دی.

د یادو شوو مبارکو آیتونو په رڼا کې علماوو د اسلام دین داسې تعریف کړی دی: "اسلام په خپل اختیار سره الله تعالی ته له خضوع او انقیاد څخه عبارت دی او څرگندونه یې هغه شریعت ته غاړه ایښودل دي چې الله تعالی خپل پېغمبر حضرت محمد ﷺ ته وحی کړی دی او هغه علیه السلام یې د دغه شریعت په تبلیغ مکلف کړی دی."^(۱)

فعالیت

زده کوونکي دې د ښوونکي په لارښوونه په څو ډلو وویشل شي او هره ډله دې د اسلام د دین د مفهوم په هکله له یو بل سره بحث او خبرې اترې وکړي.

اسلام هراړخیز نظام دی

اسلام شامل او هر اړخیز دین دی چې د انسان د ژوندانه ټول اړخونه رانغاړي او د بشر د کړنو، سلوکو او اعمالو د ټولو برخو لپاره څرگند قوانین لري. الله تعالی خپل گران پېغمبر ﷺ ته د اسلام د سپېڅلي دین په اړوند او دا چې د انسان مرگ او ژوند باید د الله تعالی لپاره او د هغه د نظام په چوکاټ کې وي، داسې فرمایي: **﴿قُلْ إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾** [الأنعام: ۱۶۲] ژباړه: ووايه ای محمده، بېشکه زما لمونځ، زما قرباني، زما ژوند او زما مرگ د الله لپاره دی چې د ټولو عالمیانو رب دی.

^۱ - اصول الدعوة ، دکتور عبد الکریم زیدان، ۲مخ.

د قرآن عظیم الشان په بل آیت کې الله ﷻ د اسلام د هر اړخیزوالي (شمول) په هکله داسې فرمایلي دي: **﴿مَا فَرَطْنَا فِي الْكِتَابِ مِنْ شَيْءٍ﴾** [سورة الأنعام: ۳۸] ژباړه: مور په دې کتاب کې هېڅ شی نیمگړی نه دی پرینسې.

ځینو مفسرینو په دې آیت کې کتاب په لوح محفوظ سره تفسیر کړی دی یعنې ټول شیان په لوح محفوظ کې لیکل شوي او خوندي ساتل شوي دي.

ځینې نور مفسرین له کتاب نه قرآن کریم مطلب اخلي چې د دې تفسیر پر بنسټ د ټولو شیانو کلیات او اساسات په قرآن کریم کې موجود دي او هر هغه څه چې د انسان د لارښوونې او نېکمرغۍ لپاره اړین بلل کېږي. په قرآن کریم کې په تفصیلي او یا کلی بڼه بیان شوي دي تفصیلات او جزئیات یې د پېغمبر ﷺ په سنتو کې، چې د قرآن کریم لپاره تفسیر، تشریح بلل کېږي، موجود دي چې دا پخپله د اسلام د سپېڅلي دین په شمولیت دلالت کوي.

اسلام وروستنی او بشپړ دین دی

مخکې له دې چې رسول الله ﷺ له دې فاني نړۍ څخه رحلت وکړي، الله تعالی د اسلام دین بشپړ کړ او هغه یې منل شوی او غوره دین وباله او د ځمکې د سر ټول انسانان یې پر دې مکلف وگرځول چې د دې دین پېروي وکړي. الله تعالی په دې اړه داسې فرمایي: **﴿الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا﴾** [المائدة: ۳] ژباړه: نن ما پوره کړ د ستاسې لپاره ستاسې دین او ما پوره کړ پر تاسې خپله لورینه او غوره مې کړ ستاسې لپاره اسلام د دین په توگه.

د اسلام د دین د کمال معنا دا ده چې د دې دین تعلیمات او احکام د انسانانو د فردي او ټولنیز ژوند په هره برخه کې د هغوی د اړتیاوو د پوره کولو لپاره داسې دقیق او مطابق دي، که چېرې په سمه توگه تطبیق شي نو د بشریت نیکمرغي تضمینوي. د اسلام د سپېڅلي دین تعلیمات او د احکامو کمال هغه وخت په سمه توگه څرگندېږي چې په عملي او بې پلوه بڼه دغه دین له نورو ادیانو، نظامونو او قوانینو سره پرتله شي.

قرآن کریم په صراحت سره بیان کړی دی چې د الله تعالی پر وړاندې یوازینی منلی شوی دین د اسلام دین دی او پرته له اسلام نه بل هېڅ دین د قبول وړ نه دی. که څوک له اسلام نه پرته بل دین غوره کړي په آخرت کې به ضرور په زیان او تاوان کې وي: **﴿وَمَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الْإِسْلَامِ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ﴾** [آل عمران: ۸۵].

ژباړه: او هر څوک چې پرته له اسلام نه بل دین غواړي (لټوي) نو وبه نه منل شي له هغه څخه او هغه به په آخرت کې له زیان کارانو څخه وي.

د اسلام د سپېڅلي دین د ټولو تعلیماتو پلي کولو ته اړتیا

په پورتنیو مبارکو آیتونو کې د اسلام د سپېڅلي دین د شمول او کمال په اړه، چې بل ټکی ډېر مهم او ارزښتناک برېښي، هغه د ژوند په ټولو اړخونو کې په بشپړه توګه د اسلامي احکامو او لارښوونو پلي کول دي؛ ځکه په ځینو چارو کې د اسلام د احکامو او لارښوونو نیمګړی او ناقص تطبیقول او په ځینو نورو کې د هغو له پلي کولو نه ډډه کول، سره له دې چې مطلوبې پایلې نه ورکوي، د قرآن او سنت له نص او روح نه مخالفت بلل کېږي او د دنیا او آخرت د تباهی او زیان لامل ګرځي. الله تعالی په قرآن کریم کې په دې اړه داسې فرمایي: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ادْخُلُوا فِي السِّلْمِ كَافَّةً وَلَا تَتَّبِعُوا خُطَوَاتِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ﴾ [البقره: ۲۰۸]. ژباړه: ای هغو کسانو چې ایمان مو راوړی دی په اسلام کې په بشپړ ډول ورننځئ (د اسلام د سپېڅلي دین ټول احکام او تعلیمات ومنئ) او د شیطان پر پلونو مه ځئ، بې شکه چې شیطان ستاسې ښکاره دښمن دی.

یو مفسر د دې آیت په شرحې او تفسیر کې داسې وایي:

"د (سلم) د کلمې، د سین په زور او زیر د اسلام پر دین او سلامتی (د امن په معنا) پر دواړو اطلاق کېږي. یعنې ای مؤمنانو د اسلام په دین کې داخل شی او د هغه د ټولو تعلیماتو او لارښوونو التزام او پابندي وکړئ. د اسلام د سپېڅلي دین ټول احکام پلي کړئ او د هغو کسانو په څېر مه اوسئ چې د اسلام پر ځینو احکامو ایمان راوړي او ځینې نور احکام یې نه مني او ترې انکار کوي. نو مطلب دا دی چې د اسلام ټول احکام او امر ومني او پرې عمل وکړئ." (۱)

په بل آیت کې الله تعالی د بني اسرائيلو د بدو اوصافو د بیانولو په لړ کې د هغو کسانو، چې د کتاب ځینې برخې مني او د ځینو نورو له منلو نه انکار کوي، داسې غندنه کړې ده: ﴿أَفَتُؤْمِنُونَ بِبَعْضِ الْكِتَابِ وَتَكْفُرُونَ بِبَعْضٍ فَمَا جَزَاءُ مَنْ يَفْعَلُ ذَلِكَ مِنْكُمْ إِلَّا خِزْيٌ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ يُرَدُّونَ إِلَىٰ أَشَدِّ الْعَذَابِ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ﴾ [البقره: ۸۵]. ژباړه: آيا

۱ - تفسیر الوسيط للططاوی، د بقرې د سورې ۲۰۸ آیت تفسیر

تاسې د کتاب ځينې برخې مني او ځينې نورې يې نه مني او انکار ترې کوي، نو نه ده جزا د هغه چا له تاسې څخه چې کوي دا کار، مگر رسوايي ده په ژوند د دنيا کې او په ورځ د قيامت به وگرځول (وروستل) شي هغوی په لور د سخت عذاب او الله پاک ناخبره نه دی له هغه څه نه چې تاسې يې کوي.

د کتاب پر ځينو برخو د ايمان راوړلو او له ځينو نورو برخو نه د انکار کولو معنا دا ده چې د کتاب ځينې احکام او الهي اوامر ومني او د ځينو نورو له منلو څخه انکار وکړي چې پايلي يې ډيرې بدې او خطرناکې وي.

د لوست گټې او لارښوونې

- ❖ اسلام د بشر لپاره د الهي دين يو بشپړ او متکامل انځور او وروستنی اسماني دين دی چې له دې وروسته هيڅکله بل کوم دين راتلای نشي.
- ❖ قرآن کریم د انس او جن لپاره نازل شوی دی. د اسلام سپېڅلی دين په هر ځای او عصر کې د ټولو انسانانو لپاره الهي دين دی. د اسلام د دين احکام په هر وخت کې د تطبيقولو وړتيا لري او هېڅکله هم نه زږيري.
- ❖ يوازينی غوره او معتبر دين د الله تعالی پر وړاندې د اسلام دين دی او څوک چې په دغه دين کې داخل نه وي هغه کافر دی او که چېرې له دنيا څخه کافر ولاړ شي نو د دوزخ د اور مستحق گرځي.
- ❖ اسلام کامل شامل او هر اړخيز دين، نظام او قانون دی چې د انسان د ژوندانه ټول فردي او ټولنيز اړخونه رانغاړي.
- ❖ د اسلام دين الله تعالی ته د غاړې ايښودلو او تسليمېدلو په معنا دی، خو دا تسليمېدل او انقياد بايد د انسان په خپل رغبت او رضا وي نه جبراً، ځکه په کایناتو کې ټول مخلوقات جبراً د الله تعالی سننو او قوانينو ته تسليم او منقاد دي.
- ❖ اسلام بايد د ژوند په ټولو اړخونو کې په بشپړ ډول پلي شي، ځکه د اسلام ناقص او نیمگړی پلي کول د قرآن او سنت له نص او روح نه مخالفت بلل کېږي.

۱. د اسلام دین په لغت او اصطلاح کې تعریف کړئ.
۲. د لوست د مبارکو آیتونو اجمالی مفهوم ولیکئ او استدلال وکړئ چې د انسان انقیاد او تسلیمدل د اسلام دین ته باید ولې اختیاري وي؟
۳. د اسلام د دین د کمال او هراړخیز والي (شمول) معنا څه ده؟ په تفصیل سره یې شرح کړئ.
۴. ولې د اسلام دین په هر زمان او مکان کې د پلي کولو او تطبیق وړتیا لري او تعلیمات او احکام یې هېڅکله هم نه زریږي؟
۵. آیا د اسلام د دین جزئي او ناقص تطبیق د قرآن له آیتونو او نبوي احادیثو سره مطابقت لري؟ ستاسې ځواب باید مستدل او د قرآن او احادیثو له مخې وي.
۶. څوک چې د اسلام په دین مشرف نشي او مړ شي د قرآن او سنت له نظره یې حکم څرنگه دی؟

- زده کوونکي دې د مبارکو آیتونو په رڼا کې یوه مقاله ولیکي چې له (۲۰) کرښو څخه کمه نه وي او لاندیني ټکي راوښاري.
- د اسلام تعریف او مفهوم.
 - د اسلام د سپېڅلي دین د کمال او شمول معنا.
 - په فردي او ټولنیز ژوند کې د اسلام د پلي کولو گټې او ارزښت.

نهم لوست

په اخرت ايمان او پر ژوندي اغيز

قال الله تعالى: ﴿أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ. فَتَعَالَى اللَّهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْكَرِيمِ﴾ [المؤمنون: ۱۱۵ - ۱۱۶]

د کلمو معنا

أَفَحَسِبْتُمْ: آیا تاسې گومان کاوه.

عَبَثًا: بې گټې، عبث، بابېزه.

فَتَعَالَى: نو ډیر لوړ او پورته دی.

الْكَرِيم: قدرمن، ستر.

ژباړه

آیا تاسې انگیرلې وه (گومان کړی وو) چې مور تاسې بابېزه (عبث) پیدا کړي یاست او زموږ لوري ته ستاسې بېرته راگرځېدل نشته؟ نو ډیر لوړ او پورته دی الله، حقیقي پاچا، له هغه پرته بل هېڅ کوم برحق خدای نشته، هغه ذات د ستر عزتناک عرش څښتن دی.

تفسیر

د آیتونو لنډ مفهوم

په پورتنیو مبارکو آیتونو کې الله تعالی د هغو کسانو په هکله، چې د آخرت له ورځې او له مرگ نه وروسته له بیا راژوندي کېدلو نه منکر دي او ایمان پرې نه لري، تویيخاً داسې فرمایي: آیا تاسې داسې گومان کوئ چې الله تعالی تاسې هسې عبث او بابېزه پیدا کړي یاست او ستاسې کار په دې دنیا کې یوازې خوړل، څښل او د دنیا له خوندونو څخه گټه اخیستل دي او تاسې وروسته له مرگ نه بیا نه راژوندي کېږئ؟!

آیا گومان کوئ چې حساب او کتاب او ستاسو د کړنو پوښتنې کولو ته کومه اړتیا نه لیدل کېږي، له تاسو سره محاسبه نه تر سره کېږي او نه هم کوم ثواب او عذاب شتون لري؟!

نه هېڅکله هم داسې نه ده لکه څرنګه چې تاسې گومان کوئ. مور تاسې هېڅکله هم عبث او بابېزه نه یاستی پیدا کړي، بلکې ستاسې خلقت او پیدایښت د یو علم، حکمت او

خرگندو موخو پر اساس دی او ستاسو ټولو بېرته راگرځېدل د الله تعالی په لور دی او ستاسو د هغو کړنو او اعمالو پوښتنه به وشي چې تاسو تر سره کړي دي. د لوست په دویم آیت کې الله تعالی له عبثو او بې گټو کړنو نه د خپل سپېڅلي ذات پاکي بیانوي او داسې فرمایي، الله تعالی له دې څخه پاک او سپېڅلی دی چې تاسې بې فایده او عبث پیدا کړي، ځکه دا کار د الله تعالی له لور شان سره، چې مطلق حاکم، یوازینی حقیقي معبود او د لوی او ستر عرش خښتن دی، مطابقت نه لري.

د آیتونو شرح څېړنه

دغه دوه مبارک آیتونه د هغو آیتونو په سیاق کې قرار لري چې د آخرت په هکله دي او د هغه څه خرگندونه کوي چې د دغې ورځې منکرینو او کفارو ته پېښیږي. لومړنی آیت یعنې د **﴿أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ﴾** په پوښتنې سره پیل شوی دی. دې ډول پوښتنې ته په عربي ژبه کې انکاري استفهام ویل کیږي چې د پوښتنې د موضوع د نفی او انکار په معنا راځي او د هغې مخالف مفهوم ثابتوي، یعنې: داسې نه ده لکه څرنگه چې تاسې گومان کوئ، مور تاسې باېزه او بې گټې نه یاستې پیدا کړي. د عربي ژبې د بلاغت او دستور له مخې په دې پوښتنه کې د غندنې معنا نغښتې ده؛ په دې معنا الله تعالی د هغو کفارو معتقداتو او نظریو غندنه کوي چې له بعث نه منکر او په دې ناسم گومان دي چې د دنیا ژوند یوازې د خوراک، څښاک او نورو خوندونو لپاره دی او دا چې له مرگ نه وروسته بیا راژوندي کېدل، حساب او کتاب او د اعمالو پوښتنه وجود نه لري.

د (عبث) کلمه د هغې بې گټې کړنې او وینا په معنا ده چې کومه فایده پرې نه مرتبېږي. د **﴿وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ﴾** مبارکه جمله پر مخکینې جملې عطف ده چې د آخرت د ورځې د منکرینو د ناسم او غلط گومان نفی کوي او د بعثت پر حتمي واقع کېدلو او دا چې د ټولو رجوع د الله تعالی په لور ده، تأکید کوي. د **﴿فَتَعَالَى اللَّهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ﴾** جمله له عبثو او بې گټو کړنو نه د الله تعالی پاکي او سپېڅلتیا بیانوي او له هر هغه څه څخه چې د هغه له لور شان سره مناسبت او سمون نه لري، پاک او منزله دی او هر کار یې د علم او حکمت پر اساس دی.

د آخرت پر ورځ د ایمان لرلو معنا

د آخرت پر ورځ ایمان او باور لرل د ایمان د اووگونو ارکانو له جملې څخه یو رکن دی او له دې ورځې څخه انکار کول کفر دی. د قرآن کریم آیتونه او د پېغمبر اکرم ﷺ احادیث پر دې گواه دي چې د آخرت پر ورځ له باور پرته د انسان ایمان نه صحیح

کيږي. د آخرت پر ورځ ايمان ډير اهميت او ارزښت لري ځکه چې په قرآن کریم کې ډير ځله پر الله تعالی له ايمان سره يو ځای ذکر شوی دی. الله تعالی په دې آيت کې فرمايلي دي: **﴿مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَعَمَلَ صَالِحًا فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ﴾** (المائده: ۶۹). ژباړه: هر چا چې په الله او د آخرت په ورځ ايمان راوړ او نېک کارونه يې وکړل، نو هغوی به نه ډارېږي او نه به غمجن کيږي.

پېغمبر ﷺ په يو مشهور حديث کې، چې د جبرئيل حديث باندی يادېږي د آخرت پر ورځ ايمان او باور لرل د ايمان د ارکانو له جملې څخه بللی او داسې يې فرمايلي دي: **“أَنْ تَوْتَمِنَ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَتَوْتَمِنَ بِالْقَدْرِ خَيْرُهُ وَشَرُّهُ”** ^(۱) ژباړه: ايمان په الله تعالی، د هغه پر ملايکو، د هغه پر کتابونو، د هغه پر رسولانو، د آخرت پر ورځ او د خير او شر په تقدير چې د الله تعالی له لوري دی، باور او يقين لرل دي. د قرآن کریم د آيتونو او د رسول الله ﷺ د احاديثو پر بنسټ د آخرت پر ورځ ايمان لرل په لاندینيو عناصرو مشتمل دي:

- د قيامت پېښيدل، په دې معنا چې دنيا پای ته رسېږي او ټول مخلوقات د خپل خالق په لور بېرته راگرځي.
- له مرگ نه وروسته بيا راژوندي کېدل، هغه ورځ چې الله تعالی په هغه کې ټول مخلوقات داسې بيا راژوندي کوي لکه څرنگه چې يې په لومړي ځل پېدا کړي وو.
- حشر يا په يو ځای کې د ټولو مخلوقاتو جمع کېدل.
- حساب.
- د اعمالو وزن.
- حوض.
- صراط (لاره).
- جنت.
- دوزخ (جهنم).
- د قبر عذاب او نعمت ^(۲)

^۱- صحیح مسلم - کتاب الإيمان.

^۲- د آخرت د ورځې د تفصيل د پوهېدلو لپاره دې د عقايدو کتابونه وکتل شي.

لسم لوست

د تېر لوست پاتې برخه

په آخرت ايمان او پر ژوند يي اغيز

پر آخرت ايمان لرل د مهمو پوښتنو لپاره ځواب دی

د انسان په ذهن کې تل درې ارزښتناکې او برخلېک جوړوونکې پوښتنې شتون لري:

۱- مور له کوم ځای څخه راغلي یو؟

۲- مور په دې دنیا کې د کوم هدف لپاره ژوند کوو؟

۳- زموږ وروستنی برخلېک به څه وي او وروسته له مرگ څخه به چېرته ځو؟

دغو پوښتنو د تل لپاره؛ په پخوانیو زمانو او اوسني عصر کې د بشر ذهن ځان ته اړولی دی چې دغو پوښتنو ته د ځواب څرنگوالی د افرادو او بشري ټولنو د برخلیک په ټاکلو کې ستره ونډه لري.

دغو دريو پوښتنو ته ځواب په حقيقت کې د انسان تصور، او نړۍ ليد جوړوي (هغه له نړۍ سره اشنا کوي) او له نړۍ او کایناتو سره د هغه د زغم او کړنو بڼه ټاکي او د وگړي ژوند ته سم لوری وربښي.

د اسلام سپېڅلی دین دغو پوښتنو ته څرگند ځوابونه لري.

د لومړۍ پوښتنې ځواب: مور ټول انسانان د الله تعالی مخلوق یو او هغه زموږ خالق دی الله فرمائي: **﴿هَلْ أَتَى عَلَى الْإِنْسَانِ حِينٌ مِّنَ الدَّهْرِ لَمْ يَكُنْ شَيْئًا مَّذْكُورًا. إِنَّا خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ أَمْشَاجٍ نَّبْتَلِيهِ فَجَعَلْنَاهُ سَمِيعًا بَصِيرًا﴾** [الانسان: ۱-۲] ژباړه: آیا پر انسان داسې یو وخت یا داسې زمانه تېره شوې چې هغه د یاد وړ کوم شی نه و. بېشکه مور انسان له گډې شوې نطفې څخه پیدا کړ. مور هغه ازمايو، نو(له همدې کبله) مور وگرځاو هغه اورېدونکی او لیدونکی.

د دویمې پوښتنې ځواب: زموږ د پېدايښت او ژوندانه اصلي موخه په سمه او هر اړخیزه توگه د الله تعالی عبادت او بنده گي ده: **﴿وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ﴾** [الذاریات: ۵۶] ژباړه: او نه دي پیدا کړي ما پېريان او انسانان مگر لپاره د دې چې زما عبادت وکړي.

د دریمې پوښتنې لنډ ځواب: د دنیا ژوند د کار پای او آخر نه دی. مور انسانان پس له مرگه د الله تعالی حضور ته بیا راژوندي کیږو. زموږ د هغو اعمالو او اقوالو پوښتنه به وشي چې موږ تر سره کړي دي او له هغې سره سم به موږ ته جزا راکړل شي.

﴿اللَّهُ يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ﴾ [الروم: ۱۱] ژباړه: الله تعالی هغه ذات دی چې لومړی (له نشت) نه خلک پیدا کوي، بیا یې راگرځوي، بیا تاسې د هغه په لور وروستل کېږئ.

﴿...ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُمْ مَرْجِعُكُمْ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ...﴾ [الزمر: ۷] ژباړه: بیا ستاسو ټولو ورتگ په لور د رب ستاسې دی. هلته به مو له خپلو کړنو څخه خبر کړي.

دا د آخرت د ورځې او پر هغې باندې د باور لرلو معنا ده چې د انسانانو د برخليک جوړوونکو دريو پوښتنو له جملې څخه ديوې پوښتنې ځواب دی.

د آخرت پر ژوند د ايمان لرلو اغيزه

د آخرت پر ورځ ايمان لرل د انسان پر فردی او ټولنيز ژوند باندې ډېره زیاته اغیزه او تاثیر لري. د آخرت پر ورځ د ايمان لرلو پایلې د انسان پر ژوند هغه مهال څرگندیږي چې موږ د یو مؤمن کړنې او سلوک د غیر مؤمن له کړنو او سلوک سره مقایسه کړو.

څوک چې د آخرت پر ورځ ايمان نه لري د ژوند په هکله د هغه لید او تصور توپیر لري، په دې معنا چې دغه شخص پرته له مادي ژوند نه د بل هیڅ شي په هکله سوچ نه کوي. د داسې انسان کړنې، پرېکړې، د تفکر بڼه، دوستي، دښمني او هر څه پر مادياتو څرخیري او پرته له دې ورسره د ښه او بد، وږ او ناوړ، سم او ناسم د پرتلې او اندازه کولو لپاره بل کوم معیار وجود نه لري.

د داسې کړنو او تفکراتو پایلې دا دي چې انسان د انسانیت له ښو او لوړو درجو او اړخونو نه لېرې کوي او په هغه کې د حیوانیت اړخونو ته داسې وده ورکوي چې په پای کې حیواني ځانگړتیاوي د دغه انسان پر انساني صفاتو غلبه حاصلوي او ورو، ورو په هغه کې انساني فضایل او ښېگڼې وژني. قرآن کریم دغه ډول انسانان له څلوربولو څارویو سره تشبیه کړي دي او د هغوی د بدې پایلې په اړه داسې فرمایي:

﴿وَالَّذِينَ كَفَرُوا يَتَمَتَّعُونَ وَيَأْكُلُونَ كَمَا تَأْكُلُ الْأَنْعَامُ وَالنَّارُ مَثْوًى لَّهُمْ﴾ [محمد: ۱۲] ژباړه: او

هغه کسان چې کافران دي گټه او مزې اخلي له دنیا نه، د څارویو په شان خوراک څښاک کوي او د هغوی وروستنی استوگنځی اور دی.

لکه څرنگه چې قرآن کریم فرمایلي دي، کافر انسان د آخرت پر ورځ ایمان نه لري. هغه یوازې په دې سوچ او فکر کې وي تر څو په دې دنیا کې د ورکړل شوي فرصت څخه زیاته مادي ګټه پورته کړي او له لډایډو څخه یې خوند واخلي. د داسې انسان لپاره حلال او حرام کوم ارزښت نه لري او نه هم اخلاقي معیارونه او انساني ښېګڼې او فضایل د هغه لپاره کوم مفهوم لري. دغه نفسي او روحي ناروغ انسانان د خپلو مادي غوښتنو د پوره کولو لپاره هېڅ کوم برید او پوله نه پېژني. همدارنگه د دنيوي فاني مال او متاع خوندونو د حاصلولو لپاره د دوی حرص دومره زیات وي چې هېڅ څنډه او قید نه مني.

په دغو پليټو او ناوړو غوښتنو کې د انسان د پرېوتلو اساسی لامل، کفر، د آخرت پر ورځ د ایمان نه لرل او د کړنو او سلوکو له حساب او کتاب نه انکار کول دي. د یادونې وړ ده، د آخرت پر ورځ ایمان نه لرل په نړۍ کې د زیاتو مفاسدو، بې عدالتیو، ظلمونو، د حق ترپښو لاندې کېدلو او حرص جرړې او رېښې ګڼل کېږي چې د افرادو او بشري ټولنو ژوند په تورو تیارو بدلوي او د نړۍ په مختلفو برخو کې د کور وړانوونکو او تباه کوونکو جګړو لامل ګرځي.

بل لوري ته هغه کسان چې پر الله تعالی او د آخرت پر ورځ ایمان لري په یقین سره پر دې پوهیږي چې د فاني دنیا خوندونه، مال او متاع د آخرت د ابدی ژوند په مقابل کې هېڅ کوم ارزښت نه لري او نه ښایي د له منځه تلونکو مادي لډایډو په خاطر توازن له لاسه ورکړي او د ښو او بدو، حلالو او حرامو له پولو تېری وشي. مؤمن د آخرت پر ورځ کامل باور او ایمان لري او په دنیا کې د حرامو لډایډو، مال او متاع نه د ځان د ژغورلو په صورت کې به الله تعالی هغه ته د دې په بدل کې څو برابره زیات اجر او ثواب ورکړي. دغه باور مؤمن له ګناه څخه ژغوري او د هغه قول او عمل توازن برابروي.

قرآن کریم په دې اړه داسې فرمایي:

﴿قُلْ أُوْتِبْتُكُمْ بِخَيْرٍ مِنْ ذَلِكُمْ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَأَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ وَرِضْوَانٌ مِنَ اللَّهِ وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ﴾ [آل عمران: ۱۵-۱۶] ژباړه: ووايه ای محمده، آیا زه تاسې ته تر دې (مادي پانګو) نه ښه او غوره څیزونو وښایم؟ د هغو کسانو لپاره چې له الله څخه وډارشي. د تل لپاره داسې باغونه دي چې ویالې به پکې روانې وي او پاکې کړای شوې ښځې او د الله رضا (به د دوی په برخه وي) او الله تعالی د خپلو بندګانو ښه لیدونکی دی.

د انسان په ژوند کې د آخرت پر ورځ د ایمان لرلو اهمیت او اثر هغه مهال په روښانه توګه څرګندېږي چې مخ په زیاتېدونکې بشري ستونزې او د انسان پر روح، عقل او نفس باندې د ماده پرستی خطرناکې پاملې په علمي او هر اړخیز ډول تر بحث او څېړنې لاندې ونيول شي.

د ننني بشریت لپاره د بې جلیبه مادي او شهواني ژوند له تباہ کونکو څپو څخه د ژغورنې یوازینی لار، پر آخرت ایمان لرل او د مرګ او وروستۍ ورځې لپاره تیاری کول دي. یقیناً د آخرت پر ورځ ایمان لرل د ماده پرستی له جاذبې او له محض مادي ژوند څخه د انسان د خلاصون تر ټولو غوره وسیله ده چې هغه ته د روحي او اخلاقي فضایلو او د ټولو انساني ښېګڼو د معنوي ژوند د پراخې فضا پر لور ختلو دروازې پرانیزي.

د لوست ګټې او لارښوونې

- د آخرت پر ورځ باور لرل د ایمان د ارکانو له جملې څخه یو رکن دی، څوک چې پر دغې ورځ باندې ایمان و نه لري، مسلمان نه دی.
- د ټولو انسانانو ورتګ د الله تعالی په لور دی او هر چا چې په دنیا کې کوم عمل ترسره کړی وي د الله تعالی پر وړاندې به د خپلو کړنو مسؤل وي.
- د آخرت پر ورځ ایمان او باور لرل د انسان پر سلوکو او اعمالو باندې ژور او ارزښتناک اثر لري او د هغه په ژوند کې د توازن او تعادل د رامنځته کېدلو لامل ګرځي.
- د آخرت پر ورځ ایمان لرل د انسان د ژوندانه اړخ څرګندوي او هغه د مادیاتو په ډنډه کې له ډوبیدلو او ورکېدلو نه ژغوري.
- څوک چې د آخرت پر ورځ ایمان نه لري، د هغه څاروي په څېر دی چې په ژوند کې د خوراک، څښاک او شهواني غرېزې له ترسره کولو پرته بل کوم مقصد نه لري.
- د آخرت پر ورځ ایمان لرل په انسان کې د انساني فضایلو او ښېګڼو د ویاړ لامل ګرځي او په هغه کې د خیر او برکت د ودې زمینه برابروي.

فعالیت

د ټولګي زده کوونکي دې په پنځه کسيزو وړو ډلو ووېشل شي. هره ډله دې د انسان پر ژوند د آخرت پر ورځ د ایمان لرلو د تاثیر په هکله خبرې اترې وکړي. په پای کې دې یو تن زده کوونکی د نورو ډلو په استازیتوب زده کوونکو ته د خبرو اترو پاملې ووايي.

- د لوست په رڼا کې د آخرت پر ورځ د ایمان لرلو مفهوم شرح کړئ.
- په مبارک آیت کې استفهام او یا انکاری پوښتنه د کوم مفهوم افاده کوي؟
- د آخرت پر ورځ د ایمان د ځینو عناصرو نومونه واخلئ.
- هغه څوک چې د آخرت پر ورځ ایمان نه لري، ولې مسلمان نه گڼل کیږي؟
- د آخرت د ورځې د منکرینو پر ژوند د آخرت پر ورځ د ایمان نه لرلو څو پایلې بیان کړئ.
- د آخرت پر ورځ ایمان لرل څرنگه د انسان په ژوند کې د توازن پیدا کولو لامل گرځي؟ خپل ځواب د ژوند د حقیقي مثالونو په ترڅ کې بیان کړئ.
- څرنگه کولای شو د آخرت پر ورځ د ایمان لرلو له لارې په مادیاتو کې د ورکېدلو او ماده پرستی مخه ونیسو؟
- د آخرت پر ورځ ایمان نه لرل او یا د هغه ضعف څرنگه کولای شي د انسان د ژوند توازن له منځه یوسي؟

زده کوونکي دې د قرآني آیتونو او احادیثو په رڼا کې د انسان په فردي او ټولنیز ژوند باندې د ایمان د اغېزې او تاثیر په هکله یوه مقاله ولیکي چې له (۲۰) کرښو څخه کمه نه وي او په هغې کې دې له دلایلو او مثالونو نه استفاده وشي.

یوولسم لوست

په دین کې اعتدال (منخلاریتوب)

قال الله تعالى: ﴿وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا...الآية﴾ [البقرة: ۱۴۳] و قال تعالى: ﴿يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لَا تَغْلُوا فِي دِينِكُمْ وَلَا تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ إِلَّا الْحَقَّ...الآية﴾ [النساء: ۱۷۱]

د کلمو معنا

{جَعَلْنَاكُمْ}	تاسې مو وگرځولئ.
{أُمَّةً}	ډله (امت).
{وَسَطًا}	منځنۍ، معتدل او غوره.
{شُهَدَاءَ}	گواهان، شاهدان.
{شَهِيدًا}	گواه، شاهد.
{لَا تَغْلُوا}	مبالغه او تېری مه کوی.
{عَلَى اللَّهِ}	پر الله، د الله په شأن کې.
{إِلَّا الْحَقَّ}	پرته له حق څخه.

ژباړه

او په همدې توگه مور تاسې یو وسط (غوره) امت گرځولي یاست چې شی تاسې پر خلکو شاهدان او پېغمبر پرتاسې شاهد اوسي. (البقره ۱۴۳) - ای د کتاب خاوندانو، تاسې مبالغه مه کوی، په خپل دین کې او مه وایئ پر الله پرته له حق نه بل څه.... (النساء ۱۷۱)

تفسیر

د آیتونو شرح او څېړنه

له بېت المقدس نه د کعبې شریفې په لور د مسلمانانو د قبلي له بدلون وروسته الله تعالی خپل پېغمبر ﷺ ته خبر ورکړ، یهود او نور منافقین به ډیر ژر دا آوازې خپرې کړي چې محمد او اصحاب یې هره ورځ له یو لوري نه بل لوري ته مخ اړوي او پر خپل دین ثابت نه دي. د دوی د قبلي د بدلون یوازینی لامل له اهل کتابو سره د دوی کینه ده، خو ته ای

محمدده! دغو ناپوهانو ته ووايه چې ختيځ او لويديځ ټول د الله دي. د الله تعالى چې هر چا ته خوبه شي هغه ته سمه لاره ورښيي. څه چې له دې آسماني ځواب نه څرگنديږي هغه دا دی چې د قبلي بدلون د الله تعالى له خوا پېغمبر ﷺ او د هغه د امت لپاره يو ځانگړی فضيلت او غوره والی دی. ځکه کعبه شريفه د ځمکې پر سر هغه لومړنی خونه ده چې د الله تعالى د عبادت لپاره جوړه شوې ده. کعبه د اب الانبياء (د پيغمبرانو پلار) ابراهيم خليل الله قبله ده، چې اهل کتاب په دروغو ځانونه هغه ته منسوبوي. هر چاته چې الله تعالى د دې قبلي په لور د هغه د عبادت لارښوونه وکړه، هماغه کس په حقه سره د ابراهيم عليه السلام پيرو بلل کيږي. له دې مبارک آيت څخه وروسته الله تعالى مؤمنانو ته خطاب کوي او داسې فرمايي: **﴿وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا﴾** يعنی لکه څرنگه چې مو تاسې ته درنښت او لوی عزت درپه برخه کړ همدارنگه مو تاسې ته دا ستر مقام هم درکړ چې **﴿جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا﴾** مور تاسې يو وسط (غوره) امت گرځولي ياست. په عربي ژبه کې وسط په څو معناگانو راغلی دی لکه: د غوره، عدل، وسطيت، درميانه او ښېگڼې په معنا.

په دې توگه د دې مبارک آيت تفسير داسې دی، الله تعالى فرمايي: ما تاسې تر ټولو غوره امت وگرځولې، ما تاسې د عدل او انصاف امت وگرځولې، ما تاسې منځنی (درميانه) او د افراط او تفريط تر منځ امت وگرځولې او دا چې ما تاسې خپرخوښوونکی امت وگرځولې او د دغه وسطيت پر مبنا ستاسې کتاب، ستاسې عقايد او ستاسې د دين احکام په ځانگړي اهتمام او پاملرنې سره ساتل شوي دي چې په هغو کې د هېڅ ډول تحريف او لاس وهنې امکان نشته.

﴿لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا﴾ يو له هغو مهمو چارو څخه چې پر وسطيت باندې مرتبيږي دا دی چې اسلامي امت د الله تعالى په نزد درميانه، د عدل، بلکې غوره او مختار امت دی، نو له دې امله پر نورو امتونو باندې د شاهد او گواه په حيث پېژندل شوی دی **﴿لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ﴾** شهداء: د شهيد او شاهد جمع ده او د حاضر او گواه په معنا راځي.

د "الناس" څخه مراد د هغه تفسير پر مبنا چې په رواياتو کې راغلی دی، پخواني امتونه دي، نو اسلامي امت به د شاهد او گواه په توگه پر نورو امتونو گواهي ورکوي چې

تفصیل به یې وروسته ذکر شي. د دې امت د عدالت او صداقت معیار د همدې لوست د لومړي مبارک آیت په وروستۍ جمله کې بیان شوی دی

﴿وَيَكُونُ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا﴾ یعنی پېغمبر ﷺ به پرتاسې شاهد اوسي. د الله تعالی تر ټولو غوره پېغمبر حضرت محمد ﷺ به د خپل امت پر صداقت، عدالت او انصاف شهادت ورکړي.

﴿يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لَا تَغْلُوا فِي دِينِكُمْ﴾: د قرآن مجید په آیتونو کې له اهل کتابو څخه مراد یهود او نصارا دي، ځکه الله تعالی خپل آسماني کتابونه، چې له تورات او انجیل څخه عبارت دي، د قرآن کریم له نزول څخه مخکې دوی ته رالېږلي دي. الله تعالی دوی په اهل کتابو سره ځکه ستایلي دي، تر څو دوی لږ څه فکر وکړي او د الله تعالی هغه نعمتونه، لکه د الله تعالی له لوري د رسولانو او کتابونو ورلېږل ورپه یاد شي او سمه او نېغه لاره غوره کړي. ﴿لَا تَغْلُوا فِي دِينِكُمْ﴾ غلُو د زیادت، مبالغې او له حد څخه د تېرېدلو په معنا ده. په دین کې غلو کول له دې څخه عبارت دي چې انسان خپل دین پر خپل ځان سخت او مشکل کړي او یا په دین کې داسې شیان ورزیات او د معتقداتو له جملې څخه وگرځوي کوم چې له دین څخه نه دي. له دې مبارک آیت څخه دا څرگندېږي چې د اسلامي امت پر خلاف یهودو او نصارو په خپل دین کې د اعتدال او میانه روی حد پریښی دی او زیادت او یا تقصیر ته یې مخه کړې ده چې یوه څرگنده نمونه او بېلگه یې د دې مبارک آیت په وروستۍ برخه کې بیانېږي: ﴿وَلَا تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ إِلَّا الْحَقَّ...﴾ او تاسې پر الله پرته له حق نه بل څه مه وایئ. تاسې ولې د عېسی علیه السلام په حق کې چې الله تعالی د (کن فیکون) په کلمې سره د معجزې په بڼه پیدا کړی دی، له غلُو ډیر عزت او احترام څخه کار اخلئ او هغه د عبودیت له درجې نه د الوهیت لوړ مقام ته رسوئ؟ دا کار په دین او ایمان کې زیادت بلل کېږي.

د آیتونو لنډ مفهوم

﴿وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا...﴾ دا مبارک آیت د (بقرې) د سورت د ۱۴۳ آیت یوه برخه ده. د دې آیت په دغه برخه کې دوو مهمو امورو ته اشاره شوې ده.

لومړی الله تعالی د خپل هغه ستر انعام یادونه کوي چې پر اسلامي امت یې کړی دی او داسې فرمایي، لکه څرنګه چې مور تاسې ته د غورې قبلې یعنې د ابراهیمي قبلې په لور

هدايت وکړ همدا راز مور تاسې منځنۍ او با انصافه امت کړئ چې پر دې اساس مور تاسې له ټولو امتونو څخه غوره امت وگرځولئ.

دويم: هغه پايله ده چې پر دغه عدالت او وسطيت بنا کيږي او هغه د نورو امتونو لپاره د وسط امت په حېث د اسلامي امت معيار گرځول او پر نورو امتونو د دې امت شاهد گرځول دي، په دې معنا چې د قيامت په ورځ به د نورو امتونو د دعواگانو د رښتينولي او دروغولي په اړه به له اسلامي امت نه پوښتنه کيږي او هغوی ته به په الهي محکمه کې د رښتينو شاهدانو حيثيت ورکړل شي.

﴿يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لَا تَغْلُوا فِي دِينِكُمْ...﴾ دا مبارک آيت د (نساء) د سورت د ۱۷۱ آيت يوه برخه ده. دلته اهل کتابو ته، چې مراد ترې نصارا دي، خطاب شوی دی ترڅو هغوی په دين کې له زياتې غللو څخه لاس واخلي. دا په دې معنا چې په دين کې له تکلف، رهبانيت، واده نه کولو او پر ځان د حلالو نعمتونو له حرامولو څخه ډډه وکړي او دا چې دغه بدعتونه د دين برخه ونه گڼي. همدارنگه له دوی څخه غوښتنه شوې ده چې د الله تعالی په اړه له خپل ځان نه هغه څه و نه وايي چې د هغه جل جلاله له شان سره سمون ونه لري او نه هم داسې عقايد رامنځته کړي چې په دين کې کوم اصل او اساس ونه لري، لکه دا چې له الله تعالی سره د هغه په ذات او يا صفاتو کې سيال او شريک ونيول شي او عیسی بن مریم علیه السلام چې د الله رسول دی، هغه ته د الوهيت لوړ مقام ورکړل شي.

دولسم لوست

د تېر لوست پاتې برخه

په دين كې اعتدال (منځلاريتوب)

په اسلام كې د اعتدال وړانگې

د الله تعالى اراده پر دې وه چې د اسلامي امت ټول امور پر وسطيت او ميانه روى ولاړ وي. په داسې توگه چې د غوره والي دغه ځلاگانې په عقیده، ايمان، تفكر، سوچ، احساساتو، غرايزو، د اړيكو او ارتباطاتو په نظام، عباداتو، طاعاتو او لنډه دا چې د ژوند په ټولو امورو كې په څرگند ډول برېښي.

۱- په عقیده او ايمان كې منځلاريتوب

اسلامي عقیده يوه داسې عقیده ده چې پر الله تعالى باندې د ايمان او باور، د هغه پر وحدت، له ټولو عيوبو او نيمگړتياوو نه د هغه په پاكوالي، يوازې د هغه د عبادت پر وړتيا، د الله تعالى پر ملايكو، پېغمبرانو، آسماني كتابونو، د آخرت پر ورځ، پر حساب او كتاب، جنت او دوزخ او الهي تقدير باندې د ايمان او باور پر لرلو ولاړه ده. دا عقیده له دې امله د توحيد، انصاف عقیده بلل كيږي چې د دې عقيدې خاوندان هيڅكله هم له الله تعالى سره شريك نه نيسي او نه هغه جل جلاله پر هغو صفاتو موصوفوي، چې د هغه له سپېڅلي ذات شان سره سمون نه لري. لکه څرنګه چې يهوديانو الله تعالى پر بې وزلۍ او تنګ لاسۍ موصوف كړى وو او د هغه په هكله به يې داسې ويل: **﴿إِنَّ اللَّهَ فَقِيرٌ وَنَحْنُ أَغْنِيَاءُ﴾** آل عمران - ۱۸۱ ژباړه: بې شكه الله تعالى بې وزلى (فقير) دى او مور بډايان (غنيان) يو. نصاراوو به الله تعالى د بشر پر اوصافو لکه پلارولي او داسې نورو اوصافو موصوف كاوه او داسې به يې ويل: **﴿اتَّخَذَ اللَّهُ وَلَدًا﴾** البقرة - ۱۱۶ ژباړه: الله تعالى (د خپل ځان لپاره) زوى نيولى دى. خو د اسلام سپېڅلي دين د الله تعالى د شان په اړه له ټولو ادیانو څخه غوره، معتدله او معقوله عقیده د بشریت لپاره ډالۍ كړه. الله تعالى فرمايي: **﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ اللَّهُ الصَّمَدُ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ﴾** الاخلاص - ۴-۱ ژباړه: اى محمده، ووايه الله يودى، الله بې نيازه دى، نه يې څوك زېږولى او نه له چا زېږېدلى دى او نه څوك د هغه لپاره سيال او برابرشته.

د اسلام سپېڅلي دين د ملايکو په اړه نه د يهودو په څېر دښمني اختيار کړې ده، لکه څرنگه چې قرآن کریم د هغوی په اړه خبر ورکوي: **﴿قُلْ مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِجِبْرِيلَ﴾** [البقرة - ۹۷]

ژباړه: ووايه ای محمده، څوک چې له جبرائیل سره دښمني لري او نه هم د مشرکینو په څېر ملايکې د الله تعالی لوني گڼي **﴿وَاتَّخَذَ مِنَ الْمَلَائِكَةِ إِنَاثًا﴾** [الاسراء] ۴۰ ژباړه: او (ستاسې رب) ملايکي د ځان لپاره د لورگانو په توگه نيولي دي. بلکې ملايکې د الله تعالی مطيع بندگان گڼي: **﴿بَلْ عِبَادٌ مُّكْرَمُونَ ﴿۲۶﴾ لَا يَسْبِقُونَهُ بِالْقَوْلِ وَهُمْ بِأَمْرِهِ يَعْمَلُونَ﴾** [الانبیاء ۲۶ - ۲۷]

ژباړه: بلکې هغوی د الله تعالی عزتمند بنده گان دي، د هغه له اجازې پرته خبره نه کوي او يوازې د هغه په امر کار ته وړاندې کيږي. د پېغمبرانو په هکله د دوی عقیده داسې ده چې پر ټولو باندې يو شان ايمان واجب گڼي او د هغوی په درناوي کې يې منځنی او معقوله لاره اختيار کړې ده: **﴿لَا تُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْ رُسُلِهِ﴾** [البقرة - ۲۸۵] ژباړه: مور د الله تعالی د پېغمبرانو تر منځ توپير نه کوو. داسې په سلگونو نور عقيدوي موارد شته دي چې د اسلامي امت او عقيدې د وسطيت څرگندونه کوي.

اسلامي عقیده داسې يوه عقیده ده چې د انسان د روح او جسم د ودې او پايښت لپاره يې زمينه برابره کړې ده او دواړو ته په ارزښت قايل ده. دا سپېڅلې عقیده داسې نه کوي چې انساني روح يوازې پر معنوياتو تقويه او بډای کړي او تر څنگ يې د ژوند مادياتو ته په کوم اهميت قايل نشي او د جسم د هلاکت لامل وگرځي، بالعکس داسې هم نه کوي چې يوازې مادياتو ته مخه او معنوياتو ته شا کړي، بلکې دواړو اړخونو ته يې ځانگړې پاملرنه کړې ده.

۲- په سوچ کې منځلاريتوب

اسلام د تفکر، تدبر او سوچ په اړه په بشپړه توگه د عقل کارول نه ردوي او نه هم هغه خپلسری پرېږدي، هرشی په نظري او تجربوي علومو کې منحصر نه گڼي او نه تجربه او ماده يې بنسټه بولي. اسلام د فکري جمود او پروند تقليد پر خلاف دی او بې قیده او خپلسری حریت او آزادي نه مني. بلکې د فکر، سوچ او د علم او نظر اړخونو او ابعادو ته يې داسې اصول او ضوابط وضع کړي دي، که چېرې په سمه توگه پلي شي نو د دنيوي او اخروي ژوند د نېکمرغۍ لپاره به انسانان ښې پايلې تر لاسه کړي. قرآن مجيد د عقل صفت او ستاينه داسې کوي: **﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ﴾** [الرعد ۴ -] ژباړه: بې

شکه په دې کې خامخا ډېرې نښې دي د هغو خلکو لپاره چې له عقل نه کار اخلي. په بل آیت کې فرمایي: **﴿كَذَلِكَ نُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ﴾** [الروم - ۲۸] ژباړه: مور په همدې توگه هغه قوم ته نښې بیانوو چې له عقل نه کار اخلي، خو د عقل د بې ځایه کارولو او الوتنو غندنه او ممانعت داسې کوي: **﴿وَأَنْ تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ مَا لَا نَعْلَمُونَ﴾** [البقرة: ۱۶۹] ژباړه: او دا چې تاسې ووايئ پر الله هغه څه چې پرې نه پوهیږئ. په دې معنا چې باید عقل له خپلو حدودو څخه تېری ونه کړي او په هغو مسائلو کې چې د الهي ذات، ملائکو، آخرت او هغو غیبی امورو پورې تړاو لري او د عقل له حدود څخه بهر وي، نو په دې صورت کې عقل باید په ټوله معنا نقل ته یعنې هغه څه ته چې د الله په کتاب او نبوي احادیثو کې څرگند شوي دي، غاړه کېږدي، تر څو د عقل او نقل تر منځ د وسطیت انډول وساتل شي.

۳- په احساساتو او غرایزو کې منځلاریتوب

د اسلام په سپېڅلي دین کې د نفسي غوښتنو، احساساتو او غرایزو د لاسته راوړلو لپاره د ټول ژوند وقف کول جواز نه لري، خو د دې تر څنګ هغه احساسات او بشري غریزې، چې د انساني طبیعت مقتضا ده، له پام څخه نه غورځوي، د اسلام سپېڅلی دین نه د انساني غرایزو اهمال غواړي او نه هم په دې لړ کې انسانان خپلسری ته پریږدي، بلکې د ځانګړو قوانینو او مقرراتو په وضع کولو سره د هغو تهذیب او تادیب کوي تر څو د فساد، سرغړونې مخه ونیول شي. له دې امله د ژوندانه د تلې د یوې پلې په اړه داسې لارښوونه کوي: **﴿قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللَّهِ الَّتِي أَخْرَجَ لِعِبَادِهِ وَالطَّيِّبَاتِ مِنَ الرِّزْقِ﴾** [الأعراف - ۳۲] ژباړه: ووايه ای محمده، چا حرام کړی دی زینت د الله هغه چې د خپلو بندګانو لپاره یې ایستلی دی او چا پاک او خوندور رزق حرام کړی دی. یعنې هیڅوک نشي کولای چې د الله تعالی نعمتونه او زینتونه پر تاسې حرام کړي. تاسې کولای شئ واده وکړئ، حلال مال ترلاسه کړئ، تفریح او سیاحت وکړئ او له زرګونو نورو الهي نعمتونو څخه ګټه پورته کړئ، خو د ژوندانه د تلې په بله پله کې داسې لارښوونه کوي: **﴿وَلَا تَقْرُبُوا الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَّنَ﴾** [الانعام - ۱۵۱] ژباړه: او مه نږدې کېږئ فاحشو کارونو ته، هغه چې ښکاره دي او هغه چې پټ دي. **﴿وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ﴾** [البقرة - ۱۸۸] ژباړه: او تاسې خپل مالونه په خپل مینځ کې په ناروا مه خورئ، نو تاسې ته هېڅکله هم د دې اجازه

نشته چې بدو کارونو او ناوړو اعمالو ته نژدې شی یا دا چې د خلکو مالونه په ناحقه او ناروا سره وخورئ ځکه دا د غرایزو د طغیان په معنا ده په داسې حال کې چې اسلام طغیان نه خوښوي او نه هم د نعمتونو نه گټو اخیستلو پر خلاف دی، بلکې د دې دواړو حالاتو ترمنځ یې منځنی او وسط حالت غوره کړی دی.

۴ - په نظم او نظام کې منځلاریتوب

اسلام په هغه ټولنه باور نه لري چې له نظام، حکومت، مقرراتو او قوانینو څخه خالي وي او نه هم ظالمانه او جابرانه نظامونه مني او دې ته هم اجازه نه ورکوي چې یو شمیر خلک نور انسانان خپل مریان وگرځوي او نه هم په بشري ټولنو کې د ځنګل د قانون نافذولو ته اجازه ورکوي.

همدارنگه دې ته اجازه نه ورکوي چې کومه کورنۍ مشر او مسؤل و نه لري او نه د یته جواز ورکوي چې د کورنۍ مشر(سړی) د بڼڅې کرامت او شخصیت تر پښو لاندې کړي. له دې امله قرآن کریم ټول مسلمانان د جماعت التزام او یووالي ته رابولي او داسې فرمایي: **﴿وَأَعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا﴾** [آل عمران ۱۰۳] ژباړه: او تاسې ټول د الله په رسی منگولې ولگوئ او مه خواره کیرئ.

همدارنگه پیغمبر ﷺ هم په دې اړه فرمایي: **"أَمْرُكُمْ بِخَمْسِ اللَّهِ أَمْرِنِي بِهِنَّ بِالْجَمَاعَةِ وَالسَّمْعِ وَالطَّاعَةِ..."**^(۱) یعنې زه تاسو ته پر هغو پنځو شیانو امر او نصیحت کوم چې ماته د الله تعالی له لوري پر هغو امر شوی دی، د هغو له جملې څخه د جماعت التزام او د مسلمانو مشرانو اطاعت او فرمانبرداري ده، خو له بل لوري رسول الله ﷺ په څرگنده توګه دا اعلانوني چې **"لا طاعة لمخلوق في معصية الخالق"**^(۲) (د الله په نافرمانی کې د مخلوق اطاعت جواز نه لري) یعنی اطاعت او پیروي په دې معنا نه ده چې مسلمان د دین او مقدساتو پر خلاف هر زور او ظلم قبول کړي، بلکې په دې چارو کې دې هم باید اعتدال وساتل شي او منځلاریتوب دې غوره کړای شي.

^۱ - سنن ترمذی، صحیح ابن خزیمه، مسند احمد.

^۲ - سنن ترمذی، مسند احمد و الطبرانی و غیرهم.

۵ - په اړیکو کې منځلاریتوب

اسلام د مسلمانانو د خپلمنځي اړیکو او پيوندونو په سلسله کې او همدارنگه د مسلمانانو او غیر مسلمانو سره د اړیکو په هکله منځنۍ لاره غوره کړې ده. نه د اړیکو لرلو مانع کیږي او نه هم پریږدي چې دا اړیکې د مسلمانانو د دین او دنیا په زیان پای ته ورسېږي، د بیلګې په توګه له غیر مسلمو سره د اړیکو لرلو په هکله داسې فرمایي: **«لَا يَنْهَاكُمُ اللَّهُ عَنِ الَّذِينَ لَمْ يُقَاتِلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَلَمْ يُخْرِجُوكُمْ مِّنْ دِيَارِكُمْ أَن تَبَرُّوهُمْ وَتُقْسِطُوا إِلَيْهِمْ»** [الممتحنة- ۸] ژباړه: الله تاسې له دې څخه نه منع کوي چې له هغو خلکو سره د نېکۍ او عدل چلند وکړئ، چې هغوی د دین له امله له تاسې سره جنگ نه دی کړی او تاسې یې له خپلو کورونو څخه نه یاست ایستلي.

خو په ورپسې آیت کې یې فرمایلي دي: **«إِنَّمَا يَنْهَاكُمُ اللَّهُ عَنِ الَّذِينَ قَاتَلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَأَخْرَجُوكُم مِّنْ دِيَارِكُمْ»** [الممتحنة- ۹] ژباړه: بې شکه منع کوي تاسې الله د هغو کسانو له دوستۍ څخه چې د دین له امله یې له تاسې سره جنگ کړی او تاسې یې له خپلو کورونو نه ایستلي یئ.

نو له دې امله مسلمان باید په هر ډول اړیکو کې میانه روي اختیار کړي.

۶ - په عباداتو کې منځلاریتوب

د اسلام همیشنی غږ دا دی چې: **«لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا»** [البقرة - ۲۸۶] ژباړه: الله تعالی پر هیچا د هغه له توان څخه پورته بار نه ږدي. بناء اسلام له خپلو پیروانو څخه دا نه غواړي چې شپه او ورځ په عملي عباداتو مشغول شي، یا هر هغه څه چې لاس ته راوړي هغه ټول د الله په لاره کې ولګوي او نه د ځینو ادیانو په څیر ټول عبادتونه په څو دعاګانو، اشعارو یا په اوونۍ کې یو ځل عبادت ځای ته په تللو کې منحصر وي او نه یې د حلالې روزۍ له پیدا کولو څخه منع کوي او نه د دې اجازه ورکوي چې د دنیا پلټنه د عبادت د پریښودو لامل شي. بلکې د تلې د دواړو پلو انډول برابر ساتي. د نبي کریم ﷺ صحیح حدیث دی چې فرمایي: **«إِنَّ هَذَا الدِّينَ يُسْرٌ، وَلَنْ يُشَادَّ الدِّينَ أَحَدٌ إِلَّا غَلَبَهُ»**^(۱) دا دین

^۱ - صحیح البخاری، کتاب الايمان، باب الدين يسر

آسانه دین دی، هیڅوک دې له دې دین سره مقابله نه کوي مگر دا چې دین به پرې غالب شي.

یادونه: له پورتنی حدیث شریف څخه مراد دادی چې تاسې په نفلي عباداتوکې پر ځان له وس نه زیات فشار مه راوړئ، د فرایضو په ادا کولو کې هیڅ ډول سختی شتون نه لري.

پر نورو امتونو د اسلامي امت د گواهی څرنگوالی

په حدیث شریف کې راغلي دي چې رسول الله ﷺ وفرمایل: نوح علیه السلام د قیامت په ورځ غوښتل کیږي او پوښتنه ورځنې کیږي آیا زما دعوت دې خپل قوم ته ورساوه؟ ځواب ورکوي، هو. د نوح علیه السلام قوم راغوښتل کیږي او پوښتنه ورځنې کیږي آیا تاسو ته یې تبلیغ کړی دی؟ قوم به یې وایي: مور ته هیڅ کوم ویروونکی نه دی راغلی او مور ته هیچا دعوت نه دی راکړی. نو بیا نوح علیه السلام ته ویل کیږي څوک به ستا لپاره شاهدي ووايي (پردې چې تا مسؤلیت اداء کړی دی) هغه وایي: محمد او د ده امت، وروسته د الله رسول دا آیت تلاوت کړي: **﴿وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا﴾**.

د اهل کتابو د مبالغې بیلگې

لکه څرنگه چې وړاندې ذکر شو غلُو له حد او پولې نه تیریدنې ته وایي. توپیر نه کوي که دا غلُو د افراط په بڼه وي او که د تفریط په بڼه، د مثال په توگه نصاراوو د عیسی علیه السلام په احترام او درناوی کې افراط وکړ. کله هغه ته خدای وایي: **﴿إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ﴾** [المائدة- ۱۷]

یعنې: الله هماغه مسیح زوی د مریم دی او کله یې د الله زوی گڼي او وایي: **﴿الْمَسِيحُ ابْنُ اللَّهِ﴾** یعنی مسیح د الله زوی دی او کله عیسی علیه السلام، د هغه مور مریم او خدای جل جلاله درې گوني خدایان په نامه یادوي او وایي: **﴿إِنَّ اللَّهَ ثَالِثُ ثَلَاثَةٍ﴾** [المائدة ۷۳] الله دریم د دریو دی. په دې ټولو ډولونو کې په دین او عقیده کې د غلو او الحاد څخه پرته بل څه نشته، خو د تعجب خبره دا ده چې دوی سره له دې ټولو بیا هم د توحید دعوا کوي.

یهود د نصاراوو په مقابل کې د عیسی علیه السلام په بې حرمتی او بې عزتی کې غلو کوي. العیاذ بالله هغه گمراه بولي آن تر دې چې په ډیر ویاړ د هغه د وژلو مدعی شول او

ويې ويل: **﴿إِنَّا قَتَلْنَا الْمَسِيحَ عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ﴾** [النساء-۱۵۷] ژباړه: مور مسيح، چې هغه عيسى ابن مريم دى، وواژه.

د يهودو يوه بله ډله د عزير عليه السلام په هکله داسې غلو وکړه، لکه څرنگه چې مسيحيانو د حضرت عيسى عليه السلام په هکله عقیده درلودله هغوى به داسې ويل: **﴿عَزَيْرُ ابْنُ اللَّهِ﴾** [التوبة- ۳۰] ژباړه: عزير د الله زوى دى.

همدارنگه نصاراوو په خپل رهبانيت کې غلو وکړه او د هغه په اساس يې په غارونو او کليساوو کې گوښه توب غوره کړ، نکاح يې په ځان حرامه کړه چې د دوى دې کړنو ته قرآن کریم داسې اشاره کوي: **﴿وَرَهْبَانِيَّةً ابْتَدَعُوهَا مَا كَتَبْنَاهَا عَلَيْهِمْ﴾** [الحديد- ۲۷] ژباړه: رهبانيت او گوښه والى يې د بدعت په توگه پيدا کړ په داسې حال کې چې مور په هغوى نه و فرض کړى.

همدارنگه يهودو د حلالو څارويو په هکله غلو وکړه او د هغوى پاکې غوښې يې پر ځان حرامې کړې. قرآن کریم د دوى دا عمل ردوي او فرمايي: **﴿كُلُّ الطَّعَامِ كَانَ حَلَالًا لِّبَنِي إِسْرَائِيلَ﴾** [آل عمران ۹۳] ټول خوراكي شيان بنى اسرائيلو(يهودو) ته حلال وو، خو هغوى غلو وکړه او حلال شيان يې پر ځان حرام کړل. په پاى کې قرآن کریم د دوى هغه غلو ته چې له کفارو سره د واقعي دوستۍ سرحد ته رسيدلې ده، داسې خبر ورکوي: **﴿تَرَى كَثِيرًا مِنْهُمْ يَتَوَلَّوْنَ الَّذِينَ كَفَرُوا﴾** [المائدة - ۸] ژباړه: ډير له دوي څخه وينې چې دوستى کوي له کافرانو سره. دا ډول غلو کول په اهل کتابو کې ډيره ده او اوس هم شته، نو ځکه قرآن کریم دوى د اسلام منځنى لارې ته را بولي او دوى په دين کې له غلو کولوڅخه منع کوي چې د ټولو په سر کې په وروستني پيغمبر ﷺ باندې د دوى ايمان نه راوړل دي.

فعالیت
زده کوونکي دې په څو ډلو ووېشل شي او د ښوونکي په لارښوونه دې په دين کې د غلو او مبالغې د زيانونو په اړه له يو بل سره بحث او خبرې اترې وکړي

د لوست گټې او لارښوونې
پورتنې مبارک آيتونه ډېرې گټې لري چې ځينې يې په لاندې ډول دي:

۱. په اسلامي احكامو كې د نسخې ثبوت او جواز، لكه څرنگه چې مسلمانانو د الله تعالى په امر له بېت المقدس نه خپله قبله د كعبې شريفې په لور بدله كړه چې دې ډول نسخې ته د بدل نسخه ويل كېږي.
۲. پر مسلمانانو تور لگول او د هغوی پر ضد پروپاگند د كفارو همپېشنې دنده او عادت دی، نو مسلمانان بايد هوبنيار اوسي تر څو د كفارو د بريدونو او دسيسو بڼكار نشي.
۳. پر نورو امتونو باندې د اسلامي امت د فضليت ثبوت، ځكه دا امت د بشپړ وسطيت له مخې يو غوره امت دی.
۴. پر نورو امتونو باندې د قيامت پر ورځ د محمد ﷺ د امت د شاهدي اثبات.
۵. د خپل امت پر عدالت او صداقت باندې د رسول عليه السلام، شهادت او گواهي.
۶. په دين كې د زيادت او غلو كولو حرمت، ځكه دا كار په دين كې د بدعت او گمراهي د رامنځته كېدو لامل گرځي.
۷. د شرعي علم او اساس پرته د الله تعالى په شان كې د څه ويلو حرمت.
۸. په عقايدو، عباداتو او كړنو كې د اهل كتابو د گمراهي، مبالغې او غلو بيان.

۱) لاندیني کلمات وژباړئ.

{ جَعَلْنَاكُمْ } { أُمَّةً } { شُهَدَاءَ } { لَا تَقُولُوا } { عَلَى اللَّهِ } { إِنْ لَّا الْحَقُّ }

۲) د ﴿ وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا ﴾ مبارک آیت له مخکیني آیت سره، چې د قبلې د

بدلون په اړه دی، څه تړاو لري؟

۳) وسط په عربي ژبه کې په څه معنا دی؟

۴) اسلامي امت ته د نورو امتونو په منځ کې څه حیثیت ورپه برخه شوی دی؟

۵) څرنگه اسلامي امت پر نورو امتونو شهادت ورکوي؟

۶) له اهل کتابو څخه مراد کوم کسان دي؟

۷) د اهل کتابو د غلو درې نمونې بیانې کړئ.

زده کوونکي دې په لوست کې د ورکړل شویو معلوماتو پر بنسټ د وسطیت د مختلفو جوانو په هکله یوه مقاله ولیکي چې له شلو کړنو څخه کمه نه وي.

ديارلسم لوست

کتوره سوداگري

الله تعالی فرمائي: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَىٰ تِجَارَةٍ تُنْجِيكُمْ مِّنْ عَذَابِ أَلِيمٍ ۖ تُوْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَتُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿۱۰﴾ يَغْفِرُ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَيُدْخِلْكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَمَسَاكِنَ طَيِّبَةً فِي جَنَّاتٍ عَدْنٍ ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿۱۱﴾ وَأُخْرَىٰ تُحِبُّونَهَا نَصْرٌ مِّنَ اللَّهِ وَفَتْحٌ قَرِيبٌ وَبَشْرُ الْمُؤْمِنِينَ ﴿۱۲﴾﴾. [الصف: ۱۰-۱۳]

د کلمو معنا

هَلْ أَدُلُّكُمْ:	آيا وښاييم تاسې ته؟
تِجَارَةٌ:	تجارت.
تُنْجِيكُمْ:	چې تاسې وژغوري.
عَذَابِ أَلِيمٍ:	درد ناک عذاب.
مَسَاكِنَ طَيِّبَةً:	د اوسېدو غوره او ښه ځايونه.
الْفَوْزُ الْعَظِيمُ:	لوی او ستر بری.

ژباړه

ای مؤمنانو، آیا زه وښاييم تاسې ته هغه تجارت چې تاسې له دردناک عذاب نه وژغوري؟ پر الله او د هغه پر رسول ايمان راوړئ او د الله په لاره کې پر خپلو مالونو او خپلو ځانونو سره جهاد وکړئ، دا ستاسو لپاره غوره دی که تاسې پوهیږئ. الله پاک به ستاسې گناهونه وښيي او تاسې به هغو باغونو ته داخل کړي چې د هغو لاندې به ويالې بهیږي او په باغونو کې به ډیر غوره کورونه درکړي. دا دی ستر برياليتوب. او بل څه چې تاسې يې ډېر خوښوئ د الله مرسته (کومک) او ډیر نږدې بری دی او مؤمنانو ته (ای محمده) د دې زيری ورکړه.

تفسیر

د آیتونو شرح اوڅیرنه

په پورتنیو مبارکو آیتونو کې الله تعالیٰ مؤمنان د غوره کارونو د تر سره کولو په لور هڅوي. په اصلي پانگه کې تصرف او د گټې لاس ته راوړلو لپاره د هغې په کار اچولو ته تجارت ویل کیږي، دلته په دې مبارک آیت کې د تجارت څخه مراد ایمان او جهاد دی چې د نوموړي تجارت د تفسیر او توضیح لپاره بیان شوی دی.

د ﴿هَلْ أَدُلُّكُمْ﴾ په جمله کې استفهام د دې تجارت په لور د مؤمنانو د ترغیب او تشویق لپاره دی. همدارنگه د ﴿تِجَارَةً﴾ د کلمې راوړل په نکره صیغې سره د دې تجارت اهمیت، ارزښت او ستر مقام را په گوته کوي.

د ﴿تَوَمُّونَ بِاللَّهِ﴾ مبارکه جمله یو الزامي امر دی چې د خبر په بڼه ذکر شوی دی او معنا یې داسې ده چې: ای مؤمنانو، تاسې په ایمان لرلو کې پر الله تعالیٰ او د هغه پر پیغمبر او د هغه په لاره کې د جهاد لپاره ټینګ او ثابت قدم اوسئ چې دا کار ستاسې لپاره ډیر غوره دی که چیرې تاسې پوهیږئ.

په دې مبارک آیت کې د مالي جهاد یادونه پر نفسی جهاد مخکې شوې ده او دا ځکه چې د تجارت موضوع دا ایجابوي، یعنی په تجارت کې مالونه له یو لاس نه بل لاس ته ورځي او د جهاد لپاره مال او پانگه ضروري ده او د مالونو په واسطه وسله او د جهاد نورې اړتیاوې برابرېږي، لکه څرنګه چې د اسلام خور پیغمبر ﷺ فرمایلي دي: (من جهز غازياً فقد غزا) یعنی: چا چې کوم مجاهد د جهاد لپاره (په وسله او نورو لوازمو) سمبال کړ، په حقیقت کې سمبالونکي په خپله جهاد کړی دی.

خو په: ﴿إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِأَنْ لَهُمُ الْجَنَّةُ﴾ [التوبة: ۱۱۱] مبارک آیت کې چې د عرض او طلب مقام دی او د دغه پلورلو او پیروولو بیه د الله جنت دی، نو له دې امله د دې ستر قیمت پر وړاندې د انسان تر ټولو قیمتي او ارزښتناکه پانگه چې د هغه نفس دی له مال څخه وړاندې ذکر شوی دی.

په دې مبارک آیت کې الله تعالیٰ د مجاهدینو او شهیدانو د گناهونو د بښنې او جنت ته د دوې د ننوتلو تر څنګ له دوی سره د بڼایسته او هوسا کورونو او مانیو ژمنه هم کړې ده. ځینو علماوو او مفسرینو د ﴿مَسَاكِينَ طَيِّبَةً﴾ یعنی د مجاهدینو لپاره د بڼایسته او هوسا

کورونو د یادولو مناسبت داسې څرگند کړی دی. چې مجاهدین په دنیا کې خپل کلی او کور د الله په لاره کې د جهاد لپاره پریږدي او له خپلو کورونو څخه د جهاد لپاره لرې ځي او هر ډول ستونزې زغمي، نو الله تعالی ورته د هغه په بدل کې د جنت د بنایسته مایو او هوسا استوگنې زیری ورکوي.

د مبارکو آیتونو لنډ مفهوم

په مخکینو آیتونو کې څرگنده شوه چې مشرکانو غوښتل تر څو د اسلام ځلانده ډیوه مړه کړي نو ځکه الله تعالی مؤمنانو ته د دښمنانو پر وړاندې د جهاد امر وکړ او دوی یې د الله تعالی په لار کې ایثار، سربښندنې او پر نفس او مال جهاد کولو ته وهڅول. الله تعالی د مؤمنانو د هغې پوښتنې په ځواب کې چې له پیغمبر ﷺ څخه یې وکړه چې الله تعالی په کومو کړنو او اعمالو ډیر زیات خوشالیري ترڅو یې دوی ترسره کړي. دوی ته داسې خطاب وکړ: ای هغو کسانو چې پر الله او د هغه په رسول ایمان او باور لرئ! آیا تاسې ته د داسې تجارت او سوداگرۍ لارښوونه ونه کړم چې تاسې په دنیا او آخرت کې له دردناک عذاب څخه وژغوري؟ بیا وروسته مبارک آیت ځواب ورکوي چې په دې تجارت کې اساسی پانگه دا ده چې: **﴿تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَتُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِكُمْ أَنْفُسِكُمْ﴾** په الله او پیغمبر یې ایمان راوړئ او د الله په لاره کې په خپل مال او نفس سره جهاد وکړئ چې دا تجارت ستاسو لپاره تر هرڅه غوره دی. که چیرې په گټه او فایده یې پوهیږئ. بیا الله تعالی د دې تجارت گټه او فایده په خپله بیان کړې ده چې **﴿يَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ﴾** د گناهونو له بښنې او د ابدی جنت باغونو ته له ننوتنې څخه عبارت ده چې د اوبو ویالې په هغه کې جاري دي او د هغه په بنایسته مایو کې به د تل لپاره استوگن شي چې دا ډیر ستر بریالیتوب دی.

بیا الله تعالی مؤمنو مجاهدو ته یوه بله گټه هم ور په برخه کړې ده چې دوی یې خوشبوي او ډېر پرې خوشالیري، هغه له سوېې، مرستې او پر دښمنانو د برلاسی او برې څخه عبارت ده؛ **﴿وَأُخْرَى تُحِبُّونَهَا نَصْرٌ مِّنَ اللَّهِ وَفَتْحٌ قَرِيبٌ﴾** مراد له دې نږدې سوېې او فتحې څخه د مکې او د هغې د شاوخوا سیمو فتح کېدل او د اسلام په سپېڅلي دین کې د خلکو داخلیدل دي چې د الله تعالی له ژمنې سره سم یې په ډېره لنډه موده کې د عمل جامه واغوستله.

مفسرين وايي دا مبارك آيت د قرآن كريم له معجزو څخه دى چې له غيب څخه يې د فتحې خبر ورکړ او د زيري سره سم د پيغمبر ﷺ په ژوندانه او ډېره لنډه موده کې مکه او نور فتوحات د رسول الله ﷺ او مسلمانانو په برخه شول. له عبدالله بن عباس رضي الله عنهما څخه روايت دى چې فرمايي مراد له دې فتحې او الهي مرستې څخه د فارس او روم فتحه ده.

په قرآن كريم کې د جهاد مفهوم

د جهاد کلمه د اسلام له نظره يوه شامله او هر اړخيزه کلمه ده چې د هلو ځلو، کوشنونو او ستونزو ټول ډولونه په ځان کې رانغاړي؛ د الله په لاره کې جهاد کول د جهاد ټولو ډولونه، لکه له نفس سره جهاد، د دښمنانو او د شر او فساد پر وړاندې جهاد پکې شامل دى. په دې ټوليز او هر اړخيز مفهوم سره په ټولنه کې د عامه افکارو د اصلاح لپاره ټولې ژبنې او قلمي هلې ځلې يو ډول جهاد بلل کيږي. همدارنگه د يوه ظالم او جابر نظام د تغير لپاره مبارزه او هڅه او هاند، چې پر ځاى يې د عدل او انصاف پر بنسټ ولاړ يو نوى نظام رامنځته شي، د اسلام له نظره يو ډول جهاد گڼل کيږي. همدارنگه له حق، عدالت او انساني لوړو ارزښتونو څخه د دفاع لپاره د مال او پانگې لگول، ستونزې او کړاوونه زغمل هم يو ډول جهاد دى.

په اسلام کې جهاد (فى سبيل الله) قيد سره مشروعيت پيدا کوي او د جهاد د مفهوم لازم او نه بېلدونکى شرط دى، چې د دين حاکمولو لپاره ترسره کيږي، د ټول علماوو په اتفاق سره تر ټولو غوره او ستر جهاد په ځان او نفس سره جهاد دى چې د ستونزو او سختيو د گاللو مستلزم دى او د الله په لار کې د شهادت د لوړ مقام لامل گرځي. له بله پلوه معلومه خبره ده چې اسلام جنگ نه خوښوي او نه څوک ورته هڅوي، خو جهاد د الهي سترو موخو او د بشري ژوندانه د ارزښتونو د ترلاسه کولو لپاره فرض کړاى شوى دى او په ځينو وختونو کې يې اړين امر بللى دى. ځکه اسلام د الله غوره دين دى، خو انسانان د کفر او شرک له تيارو او هر ډول اسارت او غلامۍ نه وژغوري او د يو الله د بندگۍ او عبادت لارې ته يې لارښوونه وکړي. د ځمکې پر مخ داسې قوتونه شتون لري چې د دغې الهي کړنلارې او پيغام پر وړاندې خنډ جوړيږي او د مخالفت او جگړې لاره غوره کوي. نو کله که اسلام او پيروان يې په داسې حالت کې واقع شي چې پرته له جنگ او مقابلي نه ورته بله لاره پاتې نشي، نو په داسې حال کې اسلام مؤمنانو ته امر کوي. خو په پوره ځواک او ميرانې سره د دښمنانو پر وړاندې ودريري او د خپلو ځانونو او مالونو په لگولو سره د الله په لاره کې جهاد وکړي؛ ځکه د

جهاد فريضة سره له ټولو انواعو يې پر الله تعالى د ايمان او توکل وروسته د تاريخ په اوږدو کې له اسلام نه د دفاع تر ټولو غوره وسيله ده. په داسې حال کې مسلمانان د الله په لاره کې جهاد کوي؛ چې دا جهاد يې بايد نه د نفسي غوښتنو لپاره، نه د قوم، توکم، رنگ، ژبې، بشري شعارونو، ځمکنۍ پراختيا، نړۍ نيونې او د قدرت او دبدبې غوښتنو لپاره او نه هم د غرايزو د بشپړولو او مال او شتمنۍ د لاس ته راوړلو لپاره وي.

جهاد په اسلام کې يوازې د (الله په لار کې) او د الله د دين د سرلوړې لپاره روا شوی دی. لکه څرنګه چې قرآن کریم فرمايې: ﴿وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةً وَيَكُونَ الدِّينُ كُلُّهُ لِلَّهِ﴾ [الانفال/۳۹] ژباړه: او جنگ وکړئ تاسې له هغوی (کفارو) سره، ترڅو فتنه او فساد له منځه ولاړ شي او يوازې د الله دين حاکم شي.

همدارنګه پيغمبر ﷺ فرمايلي دي: «من قاتل لتكون كلمة الله هي العليا فهو في سبيل الله»^(۱) يعنې: څوک چې د الله په لاره کې جنگيږي ترڅو د الله کلمه يا دين حاکم او برلاسی شي نو دا کس د الله په لار کې په جهاد بوخت دی.

په اسلام کې جهاد زيات شروط، آداب او التزامات لري چې پرته د هغو له پابندۍ او مراعاتولو نشو کولای د جهاد نوم پرې کيږدو. د جهاد آداب، احکام او شروط د اسلامي فقهي په کتابونو کې په تفصيل سره څرګند او څيړل شوي دي چې د هر اړخيزو معلوماتو د لاس ته راوړلو لپاره کولای شو هغو ته مراجعه وکړو.

فعالیت

زده کوونکې دې د ښوونکي په لارښوونه په اسلام کې د جهاد د مفهوم په اړه او د جهاد او نورو مذهبي او بشري پرمختګونو لپاره د جګړو ترمنځ توپير او د نظر څرګندونه وکړي.

د لوست ګټې او لارښوونې

- ❖ په مبارک آيت او همدارنګه نبوي احاديثو کې په مال او نفس سره د الله په لاره کې جهاد کول تر ټولو غوره عمل او ډېر زيات ګټور تجارت ګڼل شوی دی.
- ❖ غوره او ستر جهاد په ځان او نفس سره دی.
- ❖ پر الله ﷻ او پيغمبر ﷺ باندې د ايمان لرلو او د الله په لاره کې د جهاد ثمره او پايله، د ګناهونو بښنه، جنت ته داخلېدل او د الهي تليپاتي نعمتونو څخه ګټه اخيستنه ده.

^۱ - صحيح البخاری، كتاب الجهاد، باب من قاتل لتكون كلمة الله هي العليا.

❖ په مبارک آیت کې پیغمبر ﷺ او مؤمنانو ته د الله تعالی د ملاتړ او پر دښمنانو د هغوی د سوېې او بري زيری دی چې دا الهي زيری په ډېره لنډه موده کې د مکې او نورو فتحو په بڼه کې څرگند شو او د عمل جامه يې واغوستله.

❖ د جهاد کلمه په اسلام کې هر اړخيز مفهوم لري چې د مثبتو تغيراتو او انساني ښيگڼو لپاره ټولې هلې ځلې او منډې ترې په هغې کې نغښتي دي.

❖ جهاد د اسلام له نظره له ټولو شخړو او جنگونو سره، چې د بشري ټولنو په منځ کې په مختلفو نومونو او شعارونو، لکه د قوم، توکم، رنگ، ژبې، ځمکنۍ پراختيا، نړۍ نيونې او د قدرت او دبدبې غوښتلو لپاره په لار اچول کيږي، ټوليز او بنسټيز توپير لري.

❖ جهاد په اسلام کې يوازې د (الله په لار)، د الله د دين د لوړتيا، له مرييتوب نه د انسانانو د خلاصون او د ځمکې پر مخ له مظلومانو او بيوزلانو څخه د دفاع لپاره روا شوی دی.

❖ په جهاد کې د بيگناه خلکو وژل جواز نه لري. که هغوی ښځې وي يا ماشومان، بوډاگان وي يا کمزوري خلک او که څاروي وي يا نور ساکبنان. همدارنگه د عبادتځايونو د علمي او مدني ودانيو ړنگول او د ميوه لرونکو ونو، کښتونو او نورو انساني محصولاتو له منځه وړل حرام دي.

۱- لاندې کلمې شرح کړئ:

{ هَلْ أَدُلُّكُمْ } { عَلَىٰ تِجَارَةٍ } { تُنْجِيكُمْ } { عَذَابِ أَلِيمٍ } { مَسَاكِنَ طَيِّبَةٍ }.

- ۲- مبارک آیت د مؤمنانو لپاره څه شی تر ټولو غوره او گټور تجارت بللی دی؟ په خپل ځواب کې په قرآني آیت استشهاد وکړئ.
- ۳- په مبارک آیت کې په مال سره جهاد کول د بالنفس څخه مخکې ذکر شوی دی، دلیل يې څرگند کړئ.
- ۴- ددې الهي وينا «وَأُخْرَىٰ تُحِبُّونَهَا نَصْرٌ مِّنَ اللَّهِ وَفَتْحٌ قَرِيبٌ» مراد او اعجازي وجه په لنډه توگه شرح کړئ.
- ۵- د جهاد د کلمې مفهوم څرگند کړئ او د اسلامي جهاد توپير له نورو جنگونو سره روښانه کړئ.

د جگړې په ډگر کې د مجاهد لپاره د جهاد د آدابو او اسلامي لارښوونو په هکله يوه مقاله وليکئ چې له دوو مخونو څخه کمه نه وي.

خوارلسم لوست

د ديني زده کړې ارزښت

الله فرمايي ﴿وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنْفِرُوا كَافَّةً فَلَوْلَا نَفَرَ مِنْ كُلِّ فِرْقَةٍ مِّنْهُمْ طَائِفَةٌ لِّيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ وَلِيُنذِرُوا قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوا إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ﴾ التوبة/۱۲۲.

د کلمو معنا

لِيَنْفِرُوا كَافَّةً: ترڅو ټول د جهاد لپاره ووځي.

طَائِفَةٌ: ټاکلي او معينه ډله.

لِّيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ: ترڅو په دين کې پوهه تر لاسه کړي.

لِيُنذِرُوا قَوْمَهُمْ: خو خپل قوم (ټبر) د الله له عذابه وويروي.

لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ: بنيای هغوی ځانونه وژغوري.

ژباړه

له مؤمنانو سره نه بنيایي چې له يوې مخې (جهاد ته) ووځي. ولې له هرې ډلې څخه ټاکلي خلک ونه وتل څو (پاتې خلک) په دين کې پوهه تر لاسه کړي او کله چې (وتلي خلک) د خپل قوم په لوري راوگرځي هغوی هم ترې خبر کړي، ترڅو هغوی هم ځانونه (له بديو) وژغوري.

د مبارک آيت د نزول سبب

مفسرينو د دې مبارک آيت د نازلېدو په هکله ويلي دي: کله چې قرآن کریم د تبوک د غزا له راستنيدو وروسته د منافقانو ناوړه نيتونه او عيونه څرگند کړل او د دوی مخالفت او رسوايي يې په دې ستونزمنه غزا کې ښکاره کړه. مسلمانانو ژمنه وکړه چې له دې وروسته به له هيڅ سړي (يا جهادي ډلې) او غزوې څخه مخالفت نه کوي، نو له تبوک نه د نبی کریم ﷺ له راستنيدو وروسته هغه وغوښتل چې ځينې سړي يا جهادي ډلې نورو سيمو ته وليږي. هماغه و چې مسلمانانو غوښتل ټول په يو ځل حرکت وکړي، نو د دوی د دې کار له امله دا مبارک آيت نازل شو او دوی ته يې حکم وکړ چې مؤمنانو ته مناسبه نه ده ټول په يو ځلي جهاد ته ووځي او پيغمبر ﷺ په مدينه منوره کې يوازې

پریږدي، بلکې یوازې هغه مهال چې پیغمبر ﷺ د نښتو اعلان وکړي، بیا پر دوی لازمه ده چې ټول د جهاد لپاره چمتو شي.

تفسیر

د آیت شرح او څیړنه

په مبارک آیت کې د ﴿فَلَوْلَا﴾ کلمه د تشویق او ترغیب لپاره ده؛ یعنې د مؤمنانو لپاره غوره ده چې کله د پیغمبر ﷺ له خوا عام جنگ نه وي اعلان شوې او یا ټول خلک نه وي راغوبنل شوي، نومسلمانان دې ټول په یو ځل جهاد ته نه ځي؛ بلکې په دوو ډلو دې وویشل شي. له هر قوم او قبیلې څخه دې یوه ټاکلی ډله د جهاد لپاره ووځي او بله ډله دې له پیغمبر ﷺ سره پاتې شي او د پیغمبر ﷺ څخه دې د دین حکمونه او د شریعت لارښوونې زده کړي خو خپلې زده کړې د راستنیدو څخه وروسته مجاهدینو ته ور وښيي، او دا د جمهورو مفسرینو رایه ده، نو پردې اساس له ﴿لِيَتَفَقَّهُوْا.... وَلِيُنذِرُوْا﴾ څخه مراده ډله هغه ډله ده، چې د پیغمبر ﷺ سره پاتې وه او نصیحت منونکې ډله ﴿لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُوْنَ﴾ د مجاهدینو ډله ده. خو د مفسرینو بله ډله د دین تعلیم کوونکې ډلې څخه د مجاهدینو ډله مراد وي چې په خپل جهادي خوځښت سره د علم د خاوندانو بری، سوبه او مرسته د کافرانو او دښمنانو پر وړاندې په عملي بڼه گوري. په ځانگړې توگه کله چې په جهادي سفر کې په خپله پیغمبر ﷺ د جهاد لپاره وتلی وي او په دې توگه د اسلام حقیقت او د الله د خوښ کړي دین غوره والی او د سرکښانو او مشرکانو د پایلو په هکله چې د مسلمانانو په واسطه د الله عذاب دوی ته رسیږي، وروسته له راستنیدو یی چې څه زده کړي وي هغه خپل قوم ته ورښيي او د کافرانو له برخلیک څخه یی ویروي.

د دې نظریې علما په دې آند دي چې د اسلام پر دین سمه پوهه د تحریک پر بنسټ ولاړه ده، نو پردې اساس هغه کسان د دې دین حقیقت او مقصدونه په ښه توگه پیژندلی شي چې د هغه د لاس ته راوړلو لپاره حرکت کوي او د هغه د لارښوونو او احکامو د پلي کېدو په خاطر د ځمکې پر مخ هلې ځلې کوي، نه دا چې د کتابونو او پاڼو (اوراقو) سره په یوه گوبڼه کې له خلکو جلا ناسته غوره کړي؛ ځکه اسلامي فقه د اسلام له تحریک او خپرېدلو نه رامنځته شوې ده. د دین په لاره کې حرکت او د بشري ټولنو په ژوند کې د هغه عملي تطبیق فقه رامنځ ته کړې ده او هغې ته یی پراختیا ورکړې ده.

د آیت لندې مفهوم

الله تعالیٰ په دې مبارک آیت کې وفرمایل که د جهاد لپاره عمومي اعلان نه وي شوی، مناسبه نه ده چې ټول مسلمانان د جهاد لپاره ووځي؛ بلکې په دوو ډلو دې وویشل شي. یوه ډله دې د جنگ ډگر ته ولاړه شي او بله ډله دې د دین د علم زده کړې او د دنیا گټورو علومو ته مخه کړي ترڅو یو او بل ته خپلې عملي تجربې ور زده کړي چې په دې توگه مسلمانان وکولای شي په دلیل او حجت سره او هم په توره او لیندۍ سره له دین څخه د دفاع ترمنځ یووالی راولي.

په اسلام کې د دیني زده کړې ارزښت

قرآن کریم په دې مبارک آیت کې د الله په لار کې د جهاد د فریضې او د علم حاصلولو ترمنځ یوه موازنه رامنځته کړې ده، ځکه که چیرې مسلمانان په جهاد مشغول شي، شریعت به په تپه ودريږي. او که مسلمانان د علم حاصلولو په لټه کې شي، دښمنان به په اسلامي ملت برلاسي شي. په دې توگه الله تعالیٰ په خپل بشپړ حکمت او مشیت سره د اسلام ساتنه د مجاهدینو او د شریعت ساتنه د علماوو او زده کوونکو په غاړه ایښې ده. قرآن کریم د علماوو د شان د ارزښت په هکله د حصر او ټینگار په صیغې سره له الله نه ویره د علماوو ځانگړتیا گڼلې ده، او داسې فرمایي: **﴿إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ﴾** [فاطر/۲۸]. ژباړه: بیشکه د الله په بندگانو کې یوازې علماء او پوهان له هغه نه وېرېږي.

الله تعالیٰ علماء د ځمکې په مخ خپل خلفا او پر خپلو بندگانو دلیل او برهان گرځولي دي او دوی یې د انبیاوو ورته ټاکلي او د دوی شهادت او گواهي یې د خپل شهادت او د پریښتو له شهادت سره یو ځای کړې ده، داسې فرمایي: **﴿شَهِدَ اللَّهُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَالْمَلَائِكَةُ وَأُولُوا الْعِلْمِ﴾** [آل عمران/۱۸]. ژباړه: شاهدي ویلې ده الله چې پرته له هغه بل هېڅ معبود نشته. او ملایکو او د علم څښتنانو هم په همدې شاهدي ورکړې.

قرآن کریم د کافرانو د خراب حالت او بدو پایلو له بیانولو وروسته، د مؤمنانو او له الله نه ویریدونکو علماوو مقام او رتبه، چې د الله په نزد ډیره لوړه او الله ته ډیر نږدې ده، داسې ښودلې ده: **﴿أَمَّنْ هُوَ قَانَتْ آتَاءَ اللَّيْلِ سَاجِدًا وَقَائِمًا يَحْذَرُ الْآخِرَةَ وَيَرْجُو رَحْمَةَ رَبِّهِ قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُوا الْأَلْبَابِ﴾** [الزمر/۹]. ژباړه: آیا هغه څوک چې غاړه یې ایښې، د شپې په اوردو کې په سجده او ولاړه له آخرت نه په ډار او د خپل رب د مهربانيو هېله من وي؟ (او هغه سره برابر دي چې هېڅ پروا نه ساتي) ای

محمد، ووايه آيا هغه كسان چې پو هېرې له هغو كسانو سره چې نه پو هېرې برابر دي؟
بې شكه چې يوازې د عقل خښتېاند پند اخلي.
په مبارك ايت كې د «لَيْتَفَقَّهُوْا» جمله ژوره پوهه، استنباط (د احكامو را ايستل د قرآن او سنت نه) او د علم او پوهې په تر لاسه كولو كې خپره افاده كوي.
مفسرينو په «وَمَنْ يُؤْتِ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا» [البقره/۲۶۹]. ژباړه: چاته چې پوهه ور كړاى شوه نو يقينا لوى خير ورته ور كړاى شو. مبارك ايت كې حكمت په فقهي او پوهې سره تفسير كړى دى. د علم او پوهې حاصلول د (فقهې او حكمت) په مفهوم په اسلامي شريعت كې ډيره لوړه مرتبه لري. نبى كريم ﷺ په يوه صحيح حديث كې فرمايلي دي: «مَنْ يُرِدِ اللَّهُ بِهِ خَيْرًا يُفَقِّهْهُ فِي الدِّينِ»^(۱) يعنى: چاته چې الله د خير اراده وكړي، نو ده ته په دين كې پوهه ورپه برخه كوي.

پيغمبر عبد الله بن عباس ته د دين سمې زده كړې او تاويل په هكله داسې دعا وكړه: «اللَّهُمَّ، فَقِّهْهُ فِي الدِّينِ، وَعَلِّمَهُ التَّأْوِيلَ»^(۲) يعنى: اى الله هغه (عبدالله بن عباس) ته په دين كې پوهه ور كړې او تفسير او تاويل ور زده كړې.

د پيغمبر ﷺ د همدې دعا په برکت حضرت عبدالله بن عباس ؓ د صحابه وو له ډيرو لويو مفسرينو او فقهاوو څخه شو. او د (ترجمان القرآن) او فقيه او يا (د اسلامي امت حبر) په نامه ونومول شو او تر قيامته پورې د مسلمانانو د دعا او ستاينې وړ گرځيدلى دى.
په دې توگه (د فقه، فقيه، تفقه) كلمې د زده كړې، سمې او ژورې پوهې او څيركتيا او حقيقت او صواب ته د رسيدنې معنا افاده كوي. د گټورو علومو زده كړه او بل ته د هغو بنودنه په ځانگړې توگه د ديني علومو زده كړه او په هغو كې تبحر د هغو انساني اړتياوو له جملې دي چې پيغمبر ﷺ په گڼو احاديثو كې پرې زيات ټينگار كړى دى او په دين كې يې پوهه او څيركتيا د نفلي عباداتو څخه غوره او لوړه را په گوته كړې ده.

د لوست گټې او لارښوونې

❖ په دې مبارك ايت كې د علم حاصلولو ارزښت او غوره والى د كفايي جهاد له ارزښت او غوره والى سره برابر ټاكل شوى په دې شرط چې د علم زده كړه او پوهه په خالص نيت سره وي.

❖ له دې مبارك ايت څخه دا څرگنديږي، لكه څومره چې اسلامي امت جهاد ته اړتيا لري په هماغه اندازه علم، پوهې، علماوو او پوهانو ته هم اړتيا لري.

^۱ المعجم الكبير للطبراني.

❖ د اسلام د دفاع لپاره علم او جهاد دوه مهمې وسيلې بلل شوې دي؛ ځکه علماء په دليل او حجت سره د الله د دين له حقانيت څخه دفاع کوي او مجاهدين په توره د الهي دين له حدودو څخه ساتنه کوي.

❖ د علم او پوهې رښتيني معيار دا دی چې څښتن يې د نورو په پرتله له الله نه زيات وويريزي او د الهي احکامو پابند وي؛ ځکه علماء او د پوهې خاوندان د نورو په پرتله د الله تعالی د قدرتونو په نښو او نښانو ډير ژر پوهيږي او لويي يې په کایناتو کې گوري.

❖ په دين پوهيدنه د علم او پوهې د تر ټولو لوړې درجې افاده کوي؛ ځکه «تفقه» د علم، ژورې پوهې، استنباط او اجتهاد رامنځ ته کوونکی دی. له دې امله د «فقهې او فقيه» مرتبه په اسلامي شريعت کې ډيره لوړه ده.

۱- دلاندنيو کلمو او عبارتونو معنا څرگنده کړئ:

{لَيَنْفِرُوا كَافَّةً} {طَائِفَةٌ} {لَيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ} {لَيُنذِرُوا قَوْمَهُمْ} {عَلَّهْمْ يَحْذَرُونَ}.

۲- ددې مبارک آيت «وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنْفِرُوا كَافَّةً» د نازلیدو سبب په لنډ ډول بيان کړئ.

۳- د «لَيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ» څخه کومه ډله کسان مراد دي؟ د علماوو او مفسرينو نظريې په دې هکله څرگندې کړئ.

۴- د «لَيَتَفَقَّهُوا» جمله د علم او پوهې په اړوند څه مفهوم افاده کوي؟ په اسلامي شريعت کې د فقه، فقيه او حکمت د دلالتونو په هکله د آيتونو او حديثونو په رڼا کې توضيحات ورکړئ.

۵- د نبی کریم ﷺ دعا د عبدالله بن عباس رضی الله عنه لپاره څه وه؟ او د هغه د دعا پايله په دې قدرمن صحابي کې څنگه رامنځ ته شوه؟ شرح يې کړئ.

په دين کې د پوهې د ارزښت په هکله يوه مقاله وليکئ چې له دوو مخونو څخه کمه نه وي.

پنځلسم لوست

د ديني شعائرو تعظيم او درناوی

قال تعالى: ﴿ذَلِكَ وَمَنْ يُعْظِمِ حُرْمَاتِ اللَّهِ فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ عِنْدَ رَبِّهِ وَأُحِلَّتْ لَكُمْ الْأَنْعَامُ إِلَّا مَا يُنَالَى عَلَيْكُمْ فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ حُنْفَاءَ لِلَّهِ غَيْرَ مُشْرِكِينَ بِهِ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَكَأَنَّمَا خَرَّ مِنَ السَّمَاءِ فَتَخَطَّفَهُ الطَّيْرُ أَوْ تَهْوَى بِهِ الرِّيحُ فِي مَكَانٍ سَحِيقٍ ﴿٣٠﴾ ذَلِكَ وَمَنْ يُعْظِمِ شَعَائِرَ اللَّهِ فَإِنَّهَا مِنْ تَقْوَى الْقُلُوبِ ﴿٣١﴾﴾ [الحج: ٣٠ - ٣٢]

د کلمو معنا

يُعْظِمُ: درناوی وکړي.
حُرْمَاتِ اللَّهِ: (حرمت) د (حرمة) جمع ده او د الله حکمونو ته ویل کیږي چې سپکاوی یې روا نه دی.
الرِّجْسَ: پلټي.
الْأَوْثَانِ: بتان.
قَوْلَ الزُّورِ: دروغ وینا.
حُنْفَاءَ: له باطل څخه حق ته میلان کوونکي.
خَرَّ: راوغورځیږي.
فَتَخَطَّفَهُ الطَّيْرُ: مرغان هغه وتښتوي.
تَهْوَى: وغورځوي.
مَكَانٍ سَحِيقٍ: لرې ځای.
شَعَائِرِ اللَّهِ: (شعائر) د (شعيرة) جمع ده، نښو نښانو ته ویل کیږي او (الله) ته یې اضافت تشریفي دی.

ژباړه

دا (حکمو ته ومنی) او څوک چې د الله د حرمتو درناوی وکړي نو دا د هغه د رب په نزد پخپله د هماغه لپاره ډېره غوره ده او ستاسې لپاره څاروي حلال وگرځول شول پرته له هغو څخه چې پر تاسو لوستل کیږي، نو د بتانو له پلټي نه ځان وساتي او دروغو له وینا نه ډډه وکړي. د الله لپاره حق ته مخ اړونکي شی، نه د هغه سره شریک گرځوونکي، او څوک چې له الله سره شریک ونیسي نو داسې دی لکه له آسمانه چې راوغورځي او

مارغان يې وټبتوي او يا يې باد په يوه لرې ځای کې ورگوزار کړي، دا (حکموڼه ومنئ) او څوک چې د الله د شعائرو درناوی وکړي نو دا د زړونو له پرهېزگاری څخه ده.

تفسیر

د آیتونو شرح او څېړنه

دا د (الحج) سورت آیتونه دي چې په مدینه منوره کې نازل شوي او د موضوع له اړخه د دې سورت له تېرو شوو آیتونو سره کلک تړاو لري. په تېرو آیتونو کې د توحید د مرکز (کعبې شریفې) د ودانولو یادونه شوې ده چې خلک به ورته د نړۍ له گوټ گوټ څخه د حج د فریضې ادا کولو او د الله پاک د یادولو لپاره راځي، دلته به قرباني کوي، له کعبې مبارکې څخه به طواف کوي او د الله پاک له حکمونو سره سم به د حج نور مناسک ادا کوي.

په **﴿ذَلِكَ﴾** سره تېرو شویو احکامو ته اشاره ده او مسلمانانو ته ښيي چې د همدې حکمونو

سرتو رسول ستاسو دنده او باید چې دا اوامر تاسو ومنئ.

له **﴿حُرْمَاتِ اللَّهِ﴾** څخه مقصد ټول هغه شیان دي چې الله پاک یې درناوی او احترام پر مسلمانانو واجب کړی، که هغه عبادتونه او د حج مناسک دي، که کعبه شریفه او د حرم سیمه ده، که د ډالی په توگه بیت الله ته وړل کېدونکي څاروي دي او که د الله پاک اوامر او نواهي دي.

د مؤمن لپاره د یادو شویو شیانو درناوی او احترام ساتل هغه غوره کار دی چې الله پاک پرې بنده ته اجر ورکوي.

د **﴿اللَّهِ﴾** لفظ ته د **﴿حُرْمَاتِ﴾** اضافت دې ته اشاره ده چې شیان او سیمه په خپل ذات کې کومه سپیڅلتیا او حرمت نه لري بلکې د حرمت اصلي لامل د الله حکم دی او بس. له همدې امله عمر (رضي الله عنه) به حجرالأسود ته ویل: زه پوهیږم چې ته له یوې تیرې پرته بل څه نه یې. نه چا ته زیان رسولای شې او نه گټه، که ما رسول الله ﷺ ستا په ښکلولو نه وای لیدلای نو ما به ته ښکل کړې نه وای.

د حرमतو له یادونې وروسته الله پاک د مشرکانو هغه باطله عقیده رد کړه چې د یو لړ څارویو غوښې او شېدې یې د درناوي په توگه له کوم دلیل پرته پر ځان حرامې کړې

وي. الله تعالى فرمايي: **﴿وَأَحَلَّتْ لَكُمْ الْأَنْعَامَ إِلَّا مَا يُتْلَى عَلَيْكُمْ﴾** د مسلمانانو لپاره د ټولو څارويو غوښې او شپډې خوړل روا دي مگر هغه چې په (الأنعام) او نورو سورتونو کې په تفصيل سره ذکر شوي دي. څرنگه چې د ځينو څارويو په اړه د مشرکانو تحریم او درناوي له شرکي عقیدې څخه سرچینه اخیستې وه نو الله پاک د شرک رد وکړ او وپې فرمايل: **﴿فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ﴾** په دې مبارکه جمله کې دوه اړخونه ډېر د پام وړ دي:

لومړی: دا چې الله پاک د شرک څخه یوازې د منع کېدو امر نه بلکې د (اجتناب) یعنې شرک څخه د لرې اوسېدو امر کوي.

دویم: دا چې شرک او بت پالنه یې د غلیظ نجاست **﴿الرِّجْسَ﴾** په ټکي سره یاد کړل؛ ترڅو د شرک بدوالی مخاطب ته ښه روښانه شي.

﴿اوثان﴾ د (وثن) جمع ده او وثن بت ته ویل کیږي چې جسم لري.

څرنگه چې مشرکانو د څارويو په حرامولو کې په الله پاک باندې دروغ ویلي وو نو آیت له دروغجنې وینا څخه د ځان ساتلو امر وکړ او د زیات ټینګار په بنسټ د **﴿وَاجْتَنِبُوا﴾** ټکی بیا تکرار شو. رسول الله ﷺ په صحیح حدیث کې د دروغو شاهدي له کبیره گناهونو څخه شمېرلې. څرنگه چې شرک هم دروغجنه وینا او دعوه ده نو د **﴿قَوْلَ الزُّورِ﴾** سره په یوه جمله کې ذکر شو.

د لغت له مخې (زور) اوبنتولو ته وايي او د دروغو په شاهدي کې هم انسان له حق او ریښتینې وینا څخه اوږي. **﴿حُنْفَاءٌ لِلَّهِ غَيْرَ مُشْرِكِينَ بِهِ﴾** (حنفاء) د (حنیف) جمع ده، حنیف هغه چا ته ویل کیږي چې له باطل څخه حق ته مایل وي. مومن حنیف د الله سره په ذات او صفتونو کې د هیچا شریکونکی نه وي. د شرک د بدو پایلو بیانولو په موخه الله پاک د مشرک لپاره مثال بیان کړ او وپې فرمايل: **﴿وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَكَأَنَّمَا خَرَّ مِنَ السَّمَاءِ فَتَخَطَّفَهُ الطَّيْرُ أَوْ تَهْوَى بِهِ الرِّيحُ فِي مَكَانٍ سَحِيقٍ﴾** یعنې: د مشرک حال د هغه چا په څېر دی چې له آسمانه راخوشې شي او ځمکې ته له رسېدو وړاندې یې مرغان په هوا کې ونیسي او وپې تېښتوي. یا دا چې په ځمکه راوغورځیږي او باد یې له ځان سره یوې بلې خوا ته یوسي او په کوم لرې ځای کې یې وغورځوي. څرنگه چې له آسمانه راخوشې شوی تن په هیڅ

ډول له تباهي ژغورل کېدای نشي نو د مشرک پایله هم له هلاکت پرته بل څه نه ده. په دې مثال کې د تمثيلي تشبیه په توگه د مشرک حالات د تباہ کېدونکي شخص له حالاتو سره ورته ښودل شوي. د ځينو مفسرينو په وينا په دې تشبیه کې اسلام د آسمان، شهوات د مرغانو او شيطان د باد په بڼه انځور شوی. يعنې له اسلامه تښتېدونکي مشرک شخص د شهواتو او شيطان لاسونو ته غورځيري چې هغوی ورباندې لوېې کوي او په پای کې يې د هلاکت کندی ته سپاري.

په **﴿ذَلِكَ﴾** سره د تېرو حکمونو د عملي کولو غوښتنه ده چې تشریح يې لږ وړاندې تېره شوه.

په **﴿ذَلِكَ وَمَنْ يُعْظَمْ شَعَائِرَ اللَّهِ فَإِنَّهَا مِنْ تَقْوَى الْقُلُوبِ﴾** جمله کې د شعائرالله درناوی د هغو زړونو کار دی چې له الله څخه وېره لري. شعائر د شعيرة جمع ده، شعيرة نښې او علامې ته ويل کيږي. په آيت کې د شعائرالله څخه مقصد د دين نښې او په ځانگړي ډول هدايا (دقرباني څاروي) او د حج مناسک دي. له همدې امله به صحابه وو کعبې ته وړل کېدونکې څاروي څرېول او د هغوی درناوی به يې کاوه. د شعائرو د تعظيم څخه مقصد درناوی او په ښه ډول د حکمونو ترسره کول دي. د تقوا اضافت زړه ته شوی ځکه د تقوا اصلي ځای د انسان زړه دی، له همدې کبله رسول الله ﷺ فرمايي: **«التقوى ههنا و أشار بيده إلى صدره ثلاث مرات»^(۱)**.

د تقوا ځای دا دی او په لاس سره يې زړه ته درې ځله اشاره وکړه.

^۱ - مسند احمد و السنن الكبرى للبيهقي.

شپاړسم لوست
د تېر لوست پاتې برخه

د ديني شعائرو تعظيم او درناوی

د آيتونو لنډ مفهوم

په لوستل شويو آيتونو کې الله پاک د خپلو اوامرو او نواهيو د منلو او درناوي غوښتنه کړې او د څارويو د حراموالي په اړه يې د مشرکانو باطله عقیده رد کړې چې له شرک څخه يې سرچينه اخيسته. پر دې سربېره يې له شرک او د دروغو له وينا څخه خلک منع کړل او د يوه مثال په بيانولو سره يې خلک د شرک له ناورو پايلو څخه ووېرول. په وروستي آيت کې د شعائرالله درناوی د زړه تقوا او د مخلص مسلمان کار گڼل شوی.

د حرمت الله او شعائرالله درناوی

د دې لوست آيتونه د حرمت الله په تعظيم پيل او د شعائرالله په تعظيم پای ته رسېدلي دي. د آيتونو په تحليل کې مو ولوستل چې د (حرمت الله) او (شعائرالله) ټکي د الله تعالی حکمونو، د حج مناسکو او ټولو هغو ديني نښو او مقدساتو ته شامليري چې الله پاک يې د درناوي حکم کړی. شعائرالله يا ديني مقدسات کله د سيمو په بڼه وي لکه کعبه شريفه، نبوي مسجد، د اقصی مسجد، د مشعرالحرام سيمه او د ځمکې په مخ ټول مسجدونه. د وخت او زمانې په بڼه هم ديني مقدسات وجود لري لکه د رمضان مياشت، د عرفې او اخرونو ورځې، د عاشورا ورځ، د ذوالحجې د مياشتې لومړنۍ لس ورځې او داسې نور. پر دې سربېره د الله حکمونه ټول په ديني مقدساتو کې شامل دي لکه لمونځ، روژه، زکات، حج، جهاد، حدود، قرآني آيتونه، د توحيد کلمه او داسې نور. د خور پيغمبر حضرت محمد ﷺ، اهل بيتو (کورنۍ)، صحابه وو، تابعينو او د امت د حق پالونکو عالمانو مقام ته درناوی او احترام د مسلمان دنده ده.

د ﴿ وَأُحِلَّتْ لَكُمْ الْأَنْعَامُ ﴾ جملې تفسير دا په ډاگه کوي چې د شعائرالله څخه د کوم شي د شمېرلو لپاره د شرعي دليل موجوديت ضروري دی. د شرعي دليل د نه موجوديت په صورت کې نه کوم شی د شعائرالله څخه شمېرل کيږي او نه يې مسلمانان په درناوي

مكلف دي. همدا راز هغه شيان چې د نورو دينونو پيروان يې مقدس گڼي خو د اسلام له نظره له مقدساتو څخه نه وي، د مسلمانانو لپاره يې مقدس شمېرل روا نه دي. الله پاک په (المائدة) سورت کې په څرگند ډول د شعائرالله له سپکاوي څخه منع کړې او فرمايي: **﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُحَلِّوْا شَعَائِرَ اللَّهِ﴾** [المائدة: ۲] ژباړه: ای مومنانو! د شعائرالله بې حرمتي مه کوئ.

د (النساء) سورت د شعائرالله د سپکاوي يوه بېلگه بيانوي او فرمايي: **﴿وَقَدْ نَزَّلَ عَلَيْكُمْ فِي الْكِتَابِ أَنْ إِذَا سَمِعْتُمْ آيَاتِ اللَّهِ يُكْفَرُ بِهَا وَيُسْتَهْزَأُ بِهَا فَلَا تَقْعُدُوا مَعَهُمْ حَتَّى يَخُوضُوا فِي حَدِيثٍ غَيْرِهِ﴾** [النساء: ۱۴۰] ژباړه: (الله) په (دې) کتاب کې په تاسو (دا امر) نازل کړی چې که (په هر ځای کې) واورئ چې د الله په آيتونو کفر کيږي او ټوکې وړپورې کيږي نو له هغوی سره مه کيښئ تر هغه چې هغوی په بله خبره کې بوخت شي.

قرآني آيتونه د شعائرالله په سر کې ځای لري. قرآن کریم ته د نيمگړتيا نسبت کول او يا په هغه پورې ټوکې او مسخرې کول د کفر سبب کيږي. که چېرې د مومنانو په وړاندې د قرآن کریم او نورو ديني شعائرو پورې ټوکې يا سپکاوی وشي نو په مومنانو فرض دي چې ټوکې کوونکي له دې کار څخه منع کړي، که يې د ضعف له امله د منجې کولو وس نه درلود بايد چې له هغه مجلس څخه ووځي.

په قرآني آيتونو پورې ټوکې کول د يهودانو او منافقانو کار و چې په اړه يې پورتنی آيت نازل شو او مسلمانان ورسره د ټوکو په حال کې له ناستې څخه منع شول.

قرآني آيتونه او د توحيد کلمه په ځمکه غورځول او يا د پښو لاندې کول، صحابه وو ته کنځل کول، د لمانځه او روژې پورې ټوکې کول او سپکې سپورې ويل د ديني شعائرو سپکاوی دی چې په ټينگه ورڅخه ځان ساتل پکار دي.

لکه څنگه چې د ديني شعائرو سپکاوی د يهودو او منافقانو عمل دی په همدې توگه د ديني شعائرو احترام او درناوی د الله تعالی د هغو مخلصو بندگانو کار دی چې په زړه کې له الله څخه وېره لري او د هغه سره محبت کوي.

د شرک بدوالی

د الله تعالی سره شریک نیول تر ټولو ستره او نه بخښل کېدونکې گناه ده. د قرآن کریم په خورا زیاتو آیتونو کې په بېلابېلو ډولونو له شرک څخه منع شوې او انسانان د الله

تعالی د توحید منلو ته رابلل شوي. د شرکي عقېدې څخه پاکوالی د ایمان د صحت لپاره شرط دی.

په صحیحینو کې له ابو بکره څخه روایت شوی چې رسول الله ﷺ وفرمایل: «أَلَا أُنبئکم بأکبر الکبائر قلنا : بلی یا رسول الله، قال: الإشرک بالله، وعقوق الوالدین، -وکان متکنا فجلس- ألا وشهادة الزور، وقول الزور فما زال یکررها حتی قلنا: لیته سکت»^(۱).

ژباړه: آیا تاسو ته تر ټولو ستره گناه ونه بنیم؟ مور وویل: ولې نه ای د الله رسوله. هغه وفرمایل: د الله تعالی سره شریک نیول او د مور او پلار خبره نه منل. رسول الله ﷺ تکیه کړې وه نو راپاڅېده او وپې ویل: خبر اوسئ! او د دروغو وینا، خبر اوسئ! او د دروغو شاهدې. رسول الله ﷺ دا جمله دومره تکراروله چې مور وویل: کاش چې رسول الله چوپ شي (او دا جمله نوره تکرار نه کړي).

فعالیت

زده کوونکي دې د شرک د حراموالي په اړه د قرآني آیتونو او نبوي احادیثو په رڼا کې بحث وکړي.

د لوست گټې اولارښوونې

- پورتنی لوست ډېرې گټې او لارښوونې لري چې ځنې یې په لاندې ډول دي:
- ❖ د حرمت الله درناوی کول غوره کار او د اجر لامل کیږي.
- ❖ د څارویو د غوښو خوړل روا دي پرته له هغو چې په قرآن کریم او نبوي احادیثو کې بیان شوي.
- ❖ بتان نجس او پلټ دي، عبادت کول یې شرک او لویه گناه ده.
- ❖ له دروغو وینا څخه ډډه کول فرض دي ځکه چې الله تعالی ورڅخه په قرآن کریم کې منع کړې او په مبارک حدیث کې لویه گناه گڼل شوې ده.
- ❖ مشرک د داسې هلاکت سره مخامخ دی چې هیڅوک یې ورڅخه ژغورلای نشي.
- ❖ د دیني شعائرو درناوی او احترام واجب او څوک چې د دیني شعائرو درناوی کوي دا یې د زړه د تقوا نښه ده.

^۱ - متفق علیه.

۱- لاندې ټکي معنا کړئ:

(الرَّجَسَ، الْأَوْثَانَ، قَوْلَ الزُّورِ، خَرًّا، فَتَخَطَفُهُ الطَّيْرُ)

۲- په آيت کې په ﴿ذَلِكَ﴾ سره کوم شي ته اشاره شوې؟ روښانه يې کړئ.

۳- له ﴿حُرْمَتِ اللَّهِ﴾ څخه مقصد کوم شيان دي؟

۴- د ﴿وَأُحِلَّتْ لَكُمْ الْبَنَاتُ إِذَا مَا بُتِلَى عَلَيْكُمْ﴾ په جملې سره د کومې عقېدې رد شوی دی؟

۵- د ﴿شَعَائِرَ اللَّهِ﴾ معنا بيان کړئ.

۶- د شرک او دروغ وينا د حراموالي په اړه يو نبوي حديث بيان کړئ.

زده کوونکي دې د (دیني مقدساتو د سپکاوي څخه د مخنیوي لارې چارې) تر عنوان لاندې یوه مقاله وليکي چې له شلو کرښو کمه نه وي.

اوولسم لوست

ټولنيز عدالت د قرآن په رڼا کې

قال تعالى: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ لِلَّهِ شُهَدَاءَ بِالْقِسْطِ وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَا نُ قَوْمٍ عَلَىٰ أَلَّا تَعْدِلُوا اعْدِلُوا هُوَ أَقْرَبُ لِلتَّقْوَىٰ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ (المائدة: ٨)

د کلمو معنا

قَوَّامِينَ لِلَّهِ (قوامين) د (قوام) جمع ده، په ښه توگه هميشه د کار ترسره کوونکي.

شُهَدَاءَ: گواهي ورکوونکي.

بِالْقِسْطِ: په عدل سره.

وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ: تاسو دې نه اړباسي.

شَنَا نُ: دښمني او کينه.

ژباړه

ای مومنانو، د الله ﷻ لپاره کلک ولاړ او د عدل شاهدان اوسئ. د کومې ډلې دښمني دې تاسې دې ته اړ نه باسي چې له عدالت څخه واوړئ. عدالت وکړئ. عدالت تقوا ته نږدې دی او له الله پاک نه وډار شئ. بېشکه الله پاک ستاسو په کړنو ښه خبر دی.

تفسیر

د آیت شرحه او څیړنه

په پورتنی مبارک آیت کې الله پاک مومنانو ته امر کوي چې د هغه د اوامرو په عملي کولو او حق ټینګ ودریږي. ﴿قَوَّامِينَ﴾ د (قوام) جمع او د مبالغې صیغه ده. (قوام) هغه چا ته ویل کیږي چې یو کار په تکرار او همېشه والي سره کوي، داسې چې نوموړی کار یې عادت او کسب وگرځي او په ډېر ښه او بشپړ ډول یې سرته رسوي. په مبارک آیت کې د (لِلَّهِ) ټکی راغلی او دا څرگندوي چې د اوامرو منل او د حق په ځای کول به یوازې د الله د رضا لاس ته راوړلو په خاطر وي نه د کوم دنيوي غرض او ځان ښودنې لپاره.

له مومنانو څخه د مبارک آیت دویمه غوښتنه **﴿ شُهَدَاءَ بِالْقِسْطِ ﴾** په عدالت د گواهی ورکول دي. مومنان باید د قاضي، حاکم او هر چا په وړاندې ریښتیني گواهي ووايي او واقعیتونه پټ نه کړي. د گواهی ویلو په مهال د خپلوانو، ملگرو او مادي گټو په خاطر حق پټ نه کړي او هم د چا د دښمنی، وېرې او بې وزلی له امله په حقایقو کې بدلون رانه وړي. د دښمنانو په اړه انصاف کول او د هغوی حقونه پوره ورکول د انساني طبیعت له مخې آسانه کار نه دی نو الله پاک یې په دې جمله **﴿ وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَاٰنُ قَوْمٍ عَلٰی الْاَلٰ تَعَدِلُوْا ﴾** کې ځانگړې یادونه وکړه چې مومنان به د کافرانو سره هم له عدالت څخه کار اخلي او څوک دې دا گمان نه کوي چې د کافر په معامله کې عدالت پرېښودل روا دي. مبارک آیت یوازې په ځانگړې یادونه بسیا ونه کړه بلکې د **﴿ اَعَدِلُوْا هُوَ اَقْرَبُ لِلتَّقْوٰی ﴾** په امریه جملې سره یې یو ځل بیا په عدالت کولو ټینگار وکړ او دا یې جوته کړه چې عدالت د گناهونو او د الله پاک د عذاب څخه د ځان ساتلو لار ده. عدل په لغت کې برابروالي ته وایي او د ظلم ضد دی، د شرعي اصطلاح له مخې هر حقدار ته د هغه حق ورکول عدل بلل کیږي. د دوست او دښمن دواړو سره یو رنگ عدالت او انصاف کول په حقیقت کې یو ستر مقام او غوره صفت دی، دا مقام او صفت هغه وخت انسان ته په برخه کیږي چې په ځان کې تقوا او د الله پاک څخه وېره پیدا کړي. الله **جَلَّالَهٗ** په دې آیت کې په تقوا امر کوي: **﴿ وَاَتَقُوا اللّٰهَ اِنَّ اللّٰهَ خَبِيْرٌۢ بِمَا تَعْمَلُوْنَ ﴾** په خپلو زړونو کې د الله وېرې ته ځای ورکړئ (څو عدالت کول درته آسانه شي)، دا هم په یاد لرئ چې هغه ستاسو په پټو او ښکاره عملونو او ستاسو په نیتونو ښه خبر دی. (او تاسو ته به ستاسو د عملونو سزا او اجر درکوي).

په دې آیت کې د **﴿ اَلَّذِيْنَ ءَامَنُوْا ﴾** په عنوان سره خطاب شوی او مؤمنانو ته هغه ژمنه او تعهد یادوي چې د توحید د کلمې په ویلو سره یې د الله پاک سره کړی. پر دې سربېره په آیت کې د (قوامین) او (القسط) ټکي راغلي او په بېلابېلو صیغو د عدالت کولو غوښتنه شوې، په دې هم بسیا نده شوې بلکې عدالت د تقوا سره تړل شوی او په پای کې دا زیاته شوې چې الله ستاسو په عدالت کولو او عدالت پرېښودلو باندې ښه خبر

دی. د دومره تاکیداتو وروسته د یوه مومن په وړاندې د عدالت د ارزښت او فرضیت په اړه هیڅ پوښتنه نه پاتې کیږي.

د آیتونو لنډ مفهوم

په مبارک آیت کې مومنانو ته د دنیا او آخرت د نیکمرغیو لاس ته راوړلو په اړه لارښوونې شوي، له مومنانو څخه غوښتنه شوې چې د الله پاک د رضا کولو لپاره دې تل پر حق ولاړ اوسي، په گواهی ویلو کې دې له دروغو او ظلم څخه ځان وساتي، آن د دښمن او کافر قوم په وړاندې دې هم له انصاف څخه کار واخلي او د هغوی په حق کې دې له حد څخه تېری نه کوي ځکه بې عدالتی او ظلم د ټولني سوکالي او امن له منځه وړي. تقوا چې د مومن خوی دی له عدالت سره ټینګې اړیکې لري او مومن عدالت کولو ته رابولي. د آیت په پای کې الله ﷻ مومنانو ته د تقوا غوره کولو سپارښتنه کوي او دا هم ورته یادوي چې که د عدالت ځای مو ظلم ته پرېښود نو هغه متعال ذات ستاسو په عملونو ښه خبر دی.

اسلام د دنیا او آخرت دین دی

الله پاک انسان د توحید منلو لپاره پیدا کړی او د الله ﷻ پر عبادت سربېره یې هغه ته د نړۍ د ودانولو دنده هم سپارلې او فرمایي: **﴿إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً﴾** (البقرة: ۳۰) ژباړه: زه په ځمکه کې د یوه خلیفه پیدا کوونکی یم.

د ځمکې د ودانولو، پرمختګ او سوکاله ټولني د رامنځته کولو لپاره یې هغوی ته د عدالت او انصاف کولو امر کړی. که انسان د عادلانه نظام راوستلو په ترڅ کې د دنیا نېکمرغیو ته رسیري، له بل پلوه په همدې کار سره د الله تعالی رضا لاس ته راوړي او په آخرت کې یې د بریالیتوب لامل کیږي.

د **﴿قَوْمِینَ لِلَّهِ﴾** جمله د انسان د نیوي هلې ځلې او کوښښ د اخروي کامیابی سره تړي. انسانان یوازې هغه مهال یو بشپړ عادلانه نظام رامنځته کولای شي چې د الله څخه وپره او د آخرت تمه ولري.

په عدل گواهي ورکول

گواهي ورکول د حق د ښکاره کولو او عدالت د خوندي کولو وسیله ده. د اړتیا پر مهال په حقه شاهدي ويل د الله پاک د دې وينا په اساس واجب دي چې فرمايي: **﴿وَلَا يَأْبَ الشُّهَدَاءُ إِذَا مَا دُعُوا﴾** (البقرة: ۲۸۲) ژباړه: کله چې له گواهانو څخه د گواهي ورکولو غوښتنه وشي، نو هغوی دې ډډه نه کوي. په بل ځای کې فرمايي: **﴿وَلَا تَكْتُمُوا الشَّهَادَةَ. وَمَنْ يَكْتُمْهَا فَإِنَّهُ آثِمٌ قَلْبُهُ﴾** (البقرة: ۲۸۳) ژباړه: او شاهدي هيڅکله مه پټوي، څوک چې شاهدي پټوي د هغه زړه په گناه خیرن دی.

له مؤمن څخه د قرآن غوښتنه دا ده چې گواهي به یوازې د الله لپاره وايي او د پوره ریښتینولۍ او امانت څخه به کار اخلي. په گواهي کې به له حق پرته د بل هېڅ شي پروا نه کوي. قرآن کریم د النساء په سورت کې دا موضوع په لږ تفصیل سره روښانه کړې او فرمايي: **﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ بِالْقِسْطِ شُهَدَاءَ لِلَّهِ وَلَوْ عَلَىٰ أَنفُسِكُمْ أَوِ الْوَالِدِينَ وَالْأَقْرَبِينَ إِن يَكُنْ غَنِيًّا أَوْ فَقِيرًا فَاللَّهُ أَوْلَىٰ بِهِمَا فَلَا تَتَّبِعُوا الْهَوَىٰ أَن تَعْدِلُوا وَإِن تَلَوُوا أَوْ نَعِرْتُمْ فَاِنَّ اللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا﴾** (النساء: ۱۳۵) ژباړه: ای مومنانو، د عدالت علمبرداران او د الله لپاره شاهدان اوسئ که څه هم ستاسې د عدالت کولو او شاهدي زیان په خپله تاسې یا ستاسو مور او پلار یا ستاسې خپلو خپلوانو ته رسیږي. د معاملې لوری شتمن وي او که بېوزله، الله له تاسې نه زیات د هغه خیر غوښتونکی دی، په دې اساس د خپلو نفسي غوښتنو د پیروي له امله عدالت مه پرېږدئ، او که تاسې گپې وږې وواياست یا له ریښتیا ویلو نه ډډه وکړئ نو وپوهیږئ چې څه کوئ الله پرې خبر دی.

لنډه دا چې ریښتیا ويل او په حق گواهي ورکول د الله امر دی، که ددې گواهي زیان د انسان ډېرو نږدې خپلوانو یعنې مور پلار او آن د انسان خپلو شخصي گټو ته هم رسیږي نو له ریښتیا ویلو به نه تیریري، د چا شتمني او بې وزلي هیڅکله د حقایقو د بدلولو لپاره دلیل کېدلای نشي او نه څوک د الله له عذابه ژغورلای شي.

په مبارک آیت کې د شهید جمع (شُهَدَاء) راغلی. (شهید) دصفت مشبه صیغه ده او د عربي ژبې د پوهانو په وینا دغه صیغه د هغه چا لپاره کارول کیږي چې په تکراري او همېشني توگه یو کار سرته رسوي.

د آیت غوښتنه دا ده چې مومنان به تل د الله لپاره گواهي ورکوي او دا د هغوی یو نه جلا کېدونکی خوی دی.

همدا راز الله پاک د (الانعام) په سورت کې فرمایي: **﴿وَإِذَا قُلْتُمْ فَاعْدِلُوا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَى﴾** (الأنعام: ۱۵۲) ژباړه: او کله چې خبره کوئ په عدالت سره یې وکړئ که معامله د خپل خپلوان هم وي.

په مخکنیو آیتونو کې د (شهداء) ټکی راغلی و خو په دې آیت کې د (قلتم) ټکی راغلی، پایله دا راوځي چې که په محکمه او د قاضي په وړاندې گواهي وي او که په عام ډول د چا په اړه خبره کول وي، په ټولو ځایونو کې له عدالت څخه کار اخیستل واجب دي، د خپلوی او پردیتوب، دوستی او دښمنی، سیمې، ژبې او قوم لپاره په گواهي او قضاوت کې توپیر کول ناروا او د ریښتینو مومنانو له خویونو څخه نه دي.

اتلسم لوست

د تېر لوست پاتې برخه

ټولنيز عدالت د قرآن په رڼا کې

ټولنيز عدالت

عدل د شريعت اساس او د سوکالې ټولنې د رامنځته کولو وسيله ده. د خلکو حقونه يوازې د عدل په مټ خوندي کېدای شي. د قرآن کریم له مخې عدل د ژوند په يوه اړخ پورې محدود نه دی، بلکې د ژوند په ټولو اړخونو کې عدل واجب دی که هغه قانون وي، که سياست وي، که اقتصاد وي او که د ژوند بل اړخ، آن دا چې قرآن کریم د پيغمبرانو د لېرلو موخه د عدالت پلي کول ښيي او فرمايي: **﴿لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ﴾** (الحديد: ۲۵) ژباړه: موږ خپل پيغمبران له څرگندو نښانو سره وليرل او له هغوی سره مو کتاب او تله نازل کړل تر څو چې خلک پر عدل ولاړ وي.

څرنگه چې په بشري ټولنه کې له عدالت پرته نه نظم راځي او نه گډوډي له منځه ځي، نو الله پاک د نورو ټولنيزو لارښوونو په سر کې د عدالت يادونه کوي او فرمايي: **﴿إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَاءِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَيَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ﴾** (النحل: ۹۰) ژباړه: الله پاک د عدل، ښېگڼې او خپلوۍ د پالنې حکم کوي او له بدۍ، بې حيايي او زور ظلم څخه منع کوي.

کله چې عدالت له ټولنې څخه کېږي، نو سملاسي بې ځای ظلم نيسي. ظلم د ټولو بدمرغيو او د دنيوي او اخروي عذابونو ستر لامل دی. قرآن کریم په دې اړه فرمايي: **﴿فَكَأَيُّ مَن قَرِيَةٍ أَهْلَكْنَاهَا وَهِيَ ظَالِمَةٌ فَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلَىٰ عُرُوشِهَا﴾** (الحج: ۴۵) ژباړه: څومره د ظالمانو سيمې دي چې موږ هغه تباه کړي دي او نن هغه په خپلو چتونو باندې نسکورې پرته دي.

د عدالت د زيات اهميت او اړتيا له کبله قرآن کریم په بېلابېلو صيغو او عبارتونو د عدل يادونه کړې؛ کله د پيغمبرانو د لېرلو موخه عدالت کول ښيي؛ کله مومنانو ته د عدل کولو امر کوي او کله بيا رسول الله ﷺ ته په عدل امر کوي. د (الشوری) په سورت کې راغلي: **﴿وَأْمُرْتَ لِأَعْدِلَ بَيْنَكُمُ﴾** (الشوری: ۱۵) ژباړه: ما ته امر شوی چې ستاسو په منځ کې عدل

وکریم. په همدې ډول په بل ځای کې فرمایي: **﴿قُلْ أَمَرَ رَبِّي بِالْقِسْطِ﴾** (الأعراف: ۱۵) ژباړه: زما رب ما ته د انصاف کولو امر کړی دی. په دې حکمونو سر بېره قرآن کریم د ځانگړو موضوعاتو په اړه هم د عدالت په پام کې نیولو حکم کړی لکه:

۱ - په تله او پیمانې کې عدالت: قرآن کریم د بیعې په مهال په تلو او پیمانې کولو کې د عدل او برابری امر کوي او فرمایي: **﴿وَأَوْفُوا الْكَيْلَ وَالْمِيزَانَ بِالْقِسْطِ﴾** (الأنعام: ۱۵۲). یعنې: تله او پیمانې په عدل سره پوره تلی.

۲ - په وینا کې عدالت: له مومنانو څخه د قرآن کریم غوښتنه دا ده چې د عامو خبرو کولو پر مهال به هم له عدالت څخه کار اخلي او د خلکو په اړه به هغه څه وايي چې ریښتیا او واقعیت وي. د (الأنعام) سورت مور ته داسې لارښوونه کوي: **﴿وَإِذَا قُلْتُمْ فَاعْدِلُوا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَى﴾** (الأنعام: ۱۵۲) ژباړه: او کله چې خبره کوئ په عدالت سره یې وکړئ که معامله د خپل خپلوان هم وي.

۳ - په گواهی کې عدالت

د قاضي او محکمې په وړاندې په گواهی ویلو کې عدالت کول د قرآن غوښتنه ده چې څو ځلې تکرار شوې او لږ مخکې یې یادونه وشوه.

۴ - په پرېکړه کې عدالت

قرآن کریم مومنانو ته حکم کوي چې د پرېکړې او قضاوت کولو پر مهال له توپیر پرته عدالت وکړي، فرمایي: **﴿وَإِذَا حُكِمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ أَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ﴾** (آل عمران: ۵۸) ژباړه: او کله چې د خلکو په منځ کې پرېکړه کوئ نو په عدالت سره یې وکړئ. په دې بنسټ د پرېکړې پر مهال د خپلو، قوم، ژبې او سیمې لپاره عدالت قرباني کول د الله پاک له حکمونو څخه سرغړونه ده.

دا آیت په څرگند ډول له مسلمانانو څخه غواړي چې قانون باید په شتمن او بې وزله، آمر او مامور او د ټولني په واکمنو او بې وسو خلکو یو ډول پلی شي. د صحیح البخاري د روایت له مخې د رسول الله ﷺ په زمانه کې یوې ښځې غلا وکړه، د نوموړې ښځې د قبیلې خلکو د پیغمبر ﷺ خور ملگری اسامه (رضي الله عنه) هغه ته واسطه کړ خو له سزا ورکولو تېر شي. رسول الله ﷺ د سپارښتنې او واسطې په دې کار سخت غوسه شو او خلکو ته یې وویل: له تاسو څخه پخواني امتونه له دې امله تباه شوي وو چې که شتمن

سړي به غلا وکړه نو له سزا پرته به یې پرېښودو خو که بې وزله به غلا وکړه لاس به یې ترې غوڅولو. په خدای قسم که د محمد لور فاطمې غلا کړی وای هم به مې لاس ترې غوڅ کړی و. عایشه رضی الله عنها فرمایي چې پیغمبر ﷺ نوموړې ښځې ته سزا ورکړه او هغې هم توبه وویسته چې وروسته یوه پرهبزگاره ښځه ترې جوړه شوه.

۵ - د دښمنانو په اړه عدالت

قرآن کریم د دښمنانو او کافرانو په حق کې هم د عدالت د پرېښودلو اجازه نه ورکوي او داسې حکم کوي: **﴿وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَاٰنُ قَوْمٍ عَلٰٓى اَلَّا تَعْدِلُوْا﴾**.

رسول الله ﷺ د هغو نامسلمانو معاهدو خلکو په اړه چې د اسلامي حکومت تر بیرغ لاندې اوسېږي، فرمایي: **«اَلَا مَنْ ظَلَمَ مُعَاهِدًا اَوْ اِنْتَقَصَهُ اَوْ كَلَفَهُ فَوْقَ طَاقَتِهٖ اَوْ اَخَذَ مِنْهُ شَيْئًا بِغَيْرِ طِبِّ نَفْسٍ فَاَنَا حَاجِبُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ»**^(۱) ژباړه: چا چې پر معاهد ظلم وکړ، یا یې هغه ته زیان ورساوه، یا یې له توان څخه په پورته کار وگوماره او یا یې هم له هغه څخه د هغه له خوښې پرته څه شی واخیست نو د قیامت په ورځ به یې زه پخپله مدعي یم.

کله چې قرآن کریم د کافرانو په اړه د عدالت امر کوي نو د مومنانو او دوستانو سره ظلم کول خو په هیڅ ډول روا نه دي.

په عدالت د امر کولو سربېره قرآن کریم ظلم او ظالمان سخت غندلي، هغوی یې د الله پاک له رحمت څخه لرې گڼلي او د دردناک عذاب ژمنه یې ورسره کړې چې فرمایي: **﴿اَلَا لَعْنَةُ اللّٰهِ عَلٰى الظّٰلِمِیْنَ﴾** (هود: ۱۸) ژباړه: خبر اوسئ! په ظالمانو د الله لعنت دی. همدا راز فرمایي: **﴿اِنَّ الظّٰلِمِیْنَ لَهُمْ عَذَابٌ اَلِیْمٌ﴾** (ابراهیم: ۲۲) ژباړه: بېشکه د ظالمانو لپاره دردناک عذاب دی.

رسول الله ﷺ هغه شخص هم د الله په عذاب اخته گڼلی چې د ظالم مرسته کوي، فرمایي: **«مَنْ اَعَانَ عَلٰى خُصُوْمَةٍ بَطُلْمٍ، اَوْ یُعِیْنُ عَلٰى ظُلْمٍ، لَمْ یَزَلْ فِی سَخَطِ اللّٰهِ حَتّٰى یَنْزِعَ»**^(۲) چا چې په کومه شخړه کې د ظلم مرسته وکړه، تر هغې به د الله پاک په غضب اخته وي څو چې دا مرسته پرېږدي.

۱- سنن ابی داود

۲- رواه بن ماجه فی سننه

پر عدالت د قرآني آیتونو او مبارکو حدیثونو دومره زیات ټینګار دا جوتوي چې مومن یوازې په فردي توګه په عدالت کولو مکلف نه دې بلکې له مومنانو څخه د شریعت غوښتنه دا ده چې دوی باید په نړۍ کې د عدالت د بیرغ پورته کوونکي او د ځمکې په مخ د یوه نړیوال عادل نظام راوستونکي وي.

پورتني آیتونه په ټولنه کې د هر اړخیز او بشپړ عدالت غوښتنه کوي چې لاندې موارد یې د بېلګې په توګه وړاندې کيږي:

- ۱ - په اسلامي ټولنه کې باید قوانین له توپیر پرته پر شتمن او بې وزله، آمر او مامور، ځواکمن او بې وسه یو ډول تطبیق شي او ټول د قانون په وړاندې په عملي توګه یو برابر وي.
- ۲ - چارواکي اود ټولني واکمنان باید د شتمنی په وېش کې عدالت او انصاف مراعات کړي، او ټولو افرادو ته به د هغوی د وړتیاوو سره سم د کار یو ډول فرصتونه رامنځته کوي.
- ۳ - د زده کړو آسانتیاوې به ټولو وګړو ته له توپیر پرته چمتو کيږي خو ټولنه له طبقاتي نظام څخه وژغورل شي او وګړي له کوم تبعیض پرته د ورونو په څېر ژوند وکړي.

له الله جَلَّ جَلَلُهُ څخه وپره

﴿اعْدِلُوا هُوَ أَقْرَبُ لِلتَّقْوَىٰ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ﴾

د تقوا لغوي معنا ساتنه او دفع کول دي. د شرعې په اصطلاح کې د نېکيو په کولو او د بديو په پرېښودلو سره د الله پاک له عذاب څخه ځان ژغورلو ته تقوا ويل کيږي. له ابوهريره رضی الله عنه څخه د تقوا د معنا په اړه پوښتنه وشوه. هغه وويل: آيا په ازغنه لاره تللی یی؟ پوښتونکي وويل: هو. ابوهريره رضی الله عنه وويل: په ازغنه لاره څه ډول تیرېږي؟ پوښتونکي وويل: کله چې ازغی وینم لاره بدلوم او ځان ترې ساتم. ابوهريره رضی الله عنه وويل: همدا تقوا ده.

یعنې د گناه په لېدو سره له هغې څخه لاره بدلول او ورڅخه ځان ساتل تقوا گڼل کيږي. په قرآن کریم کې د تقوا په اړه خورا زیات آیتونه راغلي او مومنانو ته په تقوا خپلولو امر شوی، الله پاک فرمایي: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ﴾ (آل عمران: ۱۰۲) ژباړه: ای مومنانو! له الله نه داسې ووېرېږئ څنګه چې له هغه نه د وېرېدو حق دی. په مومن کې د عدالت خوی د تقوا په نتیجه کې رامنځته کيږي. مومنان یوازې هغه مهال بشپړ او هر اړخیز عدالت رامنځته کولای شي چې په ځانونو کې تقوا پیدا کړي.

تقوا د ټولني په سوکالی او پرمختگ کې زیات اغېز لري، کله چې په واقعي توگه د الله وېره د انسانانو په زړونو کې ځای ونيسي، دا وېره د دې لامل کيږي چې خلک په هر ځای کې له خیانت، غلا، ظلم، فحشا او ټولو ناوړو کارونو څخه ځانونه وژغوري او ټولني ته امن راشي. همدا راز له الله څخه وېره انسانان د خالق او مخلوق حقونو ادا کولو ته اړباسي. رسول الله ﷺ په دې اړه داسې امر کوي: «اتق الله حيث ما كنت، وأتبع السيئة الحسنة تمحها، وخالق الناس بخلق حسن»^(۱) ژباړه: هر چېرې چې یاست له الله نه ووېرېږه! په بلې پسې نيکي کوه خو له منځه یې یوسي او د خلکو سره ښه چلن کوه.

د تقوا گټې

تقوا زیاتې دنيوي او اخروي گټې لري چې ځینې یې په لنډ ډول داسې څرگندوو:

- ۱ - د الله پاک مرسته او ملتیا: الله پاک فرمایي: «وَأَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ» (التوبه: ۳۶) ژباړه: وپوهېږئ چې الله د متقیانو ملگری دی. بل ځای فرمایي: «وَمَنْ يُطِعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَخْشَ اللَّهَ وَيَتَّقْهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْفَائِزُونَ» (النور: ۵۲) ژباړه: هغه کسان بریالي دي چې د الله پاک او د هغه د پیغمبر امر ومني او له الله څخه وویريږي.
 - ۲ - د گناهونو بڅښنه: الله پاک فرمایي: «وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَكْفُرْ عَنْهُ سَيِّئَاتِهِ وَيُعْظِمْ لَهُ أَجْرًا» (الطلاق: ۵) ژباړه: څوک چې له الله نه وویريږي الله پاک به د هغه گناهونه وبڅښي او اجر به یې زیات کړي.
 - ۳ - جنت ته ننوتل: متقیان به په جنت کې وي: «إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ» [الحجر: ۴۵] ژباړه: متقیان به په جنتونو او چینو کې وي.
 - ۴ - د زړه ډاډ او د ستونزو هوارېدل: په دې اړه الله پاک فرمایي: «أَلَا إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ» [يونس: ۶۲-۶۳] ژباړه: خبر اوسئ! څوک چې د الله دوستان دي پر هغوی کومه وېره او کړاو نشته، هغوی چې ایمان یې راوړی او تقوا یې خپله کړې.
- په بل آیت کې فرمایي: «وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا» (الطلاق: ۲) ژباړه: څوک چې له الله نه وویريږي، الله به د هغه لپاره له ستونزو نه د وتلو لار پیدا کړي.

^۱ - مسند البزار.

د لوست گټې او لارښوونې

- ❖ په هر وخت او هر ځای کې د الله اطاعت د مومن دنده ده.
- ❖ په گواهي ورکولو کې بايد ريښتيا او واقعيت په پام کې ونيول شي. نه خپلوي، دوستي او يا کومه بله اړيکه.
- ❖ له چا سره دښمني بايد د عدالت د پښو لاندې کولو لامل نه شي.
- ❖ په پټو او ښکاره ځايونو کې له الله پاک څخه وېره کول.
- ❖ تقوا غوره کول د عدالت لامل کيږي.
- ❖ په تقوا غوره کولو سره انسان ډېرې دنيوي او اخروي گټې ترلاسه کوي.
- ❖ عدالت يوازې په محکمه کې په پرېکړو پورې منحصر نه دی بلکې په عامو خبرو او هر ځای کې عدالت کول فرض دی.

فعاليت

زده کوونکي دې له يادو څخه د تقوا په اړه مبارک آيتونه او حديثونه له ژباړې سره خپلو ملگرو ته ولولي.

۱- لاندې کلمې معنا کړئ:

(قَوْمِينَ لِلَّهِ شُهَدَاءَ، بِالْقِسْطِ، وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ)

- ۱- د لوستل شويو آيتونو لنډ مفهوم روښانه کړئ.
- ۳- (قوامين) کومه صيغه ده او هم يې معنا روښانه کړئ.
- ۴- د عدل لغوي او اصطلاحي معنا وواياست.
- ۵- د عدالت کولو په اړه دوه قرآني آيتونه ولولئ.
- ۶- د تقوا لغوي او اصطلاحي معنا بيان کړئ.
- ۷- د تقوا دنيوي او اخروي گټې کومې کومې دي؟

(پر ټولني باندې د عدالت اغېزې) تر سرليک لاندې يوه مقاله وليکئ چې له شلو کړښو کمه نه وي.

نولسم لوست

د انسان د وینو توپولو حرمت

﴿وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَمَنْ قُتِلَ مَظْلُومًا فَقَدْ جَعَلْنَا لَوْلِيَّهِ سُلْطَانًا فَلَا يُسْرِفُ فِي الْقَتْلِ إِنَّهُ كَانَ مَنْصُورًا﴾ [سورة الإسراء: ٣٣]

د کلمو معنا

وَلَا تَقْتُلُوا: او تاسې مه وژنئ.

النَّفْسَ الَّتِي: هغه نفس چې.

إِلَّا بِالْحَقِّ: مگر په حق سره (چې قصاص، رجم او ارتداد دی).

وَمَنْ قُتِلَ مَظْلُومًا: او څوک چې مظلوم (په ظلم) ووژل شي.

لَوْلِيَّهِ: د وژل شوي د وارث لپاره.

سُلْطَانًا: زور او برلاسي.

فَلَا يُسْرِفُ: اسراف دې نه کوي، يعنی له وژونکي پرته دې بل څوک نه وژني.

مَنْصُورًا: مرسته کړی شوی.

ژباړه: او مه وژنئ تاسې هغه نفس چې الله يې وژل حرام کړي دي مگر په حق سره يې وژلی شی او څوک چې مظلوم ووژل شو نو مور يې وارث ته د غچ (بدل) اخیستلو قوت او توان ورکړی دی، نو په وژنه کې دې تېری او اسراف نه کوی، بيشکه له وارث سره کومک شوی دی.

تفسير

۱- د آیت شرح او څیړنه

دا مبارک آیت چې د (اسراء) سورت ۳۳ آیت دی د یو لړ الهي منهیاتو په ترڅ کې راغلی دی چې د هغو له جملې څخه له الله تعالی سره شریک نیول، د مور او پلار آزارول، د اسراف او تبذیر څخه ځان ژغورل، د بیوزلی او تنگ لاسی له ویرې د اولادونو وژنه، له زنا او بی حیایی څخه لری والی، د یتیم د مال خوړل او په پای کې د تکبر، غرور او ځان بنودلو څخه ځان ساتل.

اما د پاملرنې وړ ټکی دا دی چې د نفس له وژلو څخه دوه ځله او په بیلابلو بڼو منع راغلې ده.

د لوست له آیت څخه دوه آیته وړاندې داسې راغلي دي: ﴿وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ خَشْيَةً إِمْلَاقٍ﴾ یعنی: خپل اولاد د فقر او بیوزلی له ویرې مه وژنئ، یعنې د بی گناه نفس وژنه مه کوئ، بیا وروسته له زنا او بې حیایی څخه منع راغلې ده او بیا په هغه پسې سمدلاسه د نفس د وژنې مسئله او د هغه حرمت وروسته له خاصې یادونې دویم ځل په عام ډول یادونه شوې ده چې دویم ځلي ټینګار په خپله دا څرګندوی چې د انسان وژنه ډیره لویه گناه ده، ځکه اسلام د انسان وجود ته داسې ګوري چې ګواګي دا یوه بنا(تعمیر) ده چې د الله تعالی له خوا جوړه شوې ده نو هیچا ته اجازه نشته چې دا تعمیر ونړوي او ړنگ یی کړي مګر دا چې د هغه اجازه یی لاس ته راوړې وي.

﴿وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ﴾ په دې مبارک آیت کې له نهی څخه سربره د بی گناه نفس د وژنې په حرمت هم تصریح شوې ده، نو هر کله چې نهی هم حراموالی دی او ښکاره حرمت هم راغلی نو ګواګي دوه ځلي یی په حرمت ټینګار او تاکید شوی دی په دې وجه په هغه حدیث کې چې بیهقی او نسایي او نورو محدثینو له پیغمبر ﷺ څخه نقل کړي: چې د مسلمان د وژنې گناه د ټولې نړۍ له نړولو څخه لویه ګڼل شویده. د الله رسول ﷺ وفرمایل: "لَزَوَالِ الدُّنْيَا أَهْوَنُ عَلَى اللَّهِ مِنْ قَتْلِ رَجُلٍ مُسْلِمٍ"^(۱). ژباړه: د ټولې نړۍ له منځه تلل د الله په وړاندې د مسلمان له وژنې څخه ډیره بی ارزښته ده؛ یعنی که یو تن ټوله نړۍ ونړوي او خرابه یې کړي دا د یو مسلمان له وژنې څخه ډیره کمه ده. نو د همدې ټینګار پر اساس و چې حضرت ابن عباس رضی الله عنه به پر دې فتوی ورکوله چې د مسلمان د قصدي او عمدی وژونکي توبه هیڅکله هم نه قبلیري او هغه به د تل لپاره په اور کې سوځیري.

(إلا بالحق) په (لا تقتلوا) پورې اړه لري او دا له عامو حالتونو څخه استثناء ده، یعنی په هیڅ حالت د حالتونو کې هغه مسلمان نفس چې الله تعالی یی وژنه حرامه کړې ده مه وژنئ مګر دا چې د داسې څه مرتکب شوی وي چې د ده وژنه مباح کوي، د "إلا بالحق" توضیح او تفسیر په هغه حدیث کې چې بخاري او مسلم نقل کړی راغلی دی چې رسول

^۱ - سنن نسائی.

الله ﷺ فرمایلي دي: "لا يَحِلُّ دَمُ امْرِئٍ مُسْلِمٍ يَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنِّي رَسُولُ اللَّهِ، إِلَّا بِأَحَدِي ثَلَاثٍ: الثَّيْبُ الزَّائِي، وَالنَّفْسُ بِالنَّفْسِ، وَالتَّارِكُ لِدِينِهِ، الْمَفَارِقُ لِلْجَمَاعَةِ"^(۱). يعني: د هغه مسلمان د وينې توييدنه چې د الله په وحدانيت او د رسول عليه السلام په رسالت گواهي ورکوي روا نده مگر په ارتکاب د يو له دريو شيانو: د نفس وژنه (چې په قصدي توگه وي)، زنا کول د محصنتوب په حالت کې، يعني چې زاني نکاح کړې وي اوبل د دين پريښودونکي (مرتد) کوم چې د مسلمانانو له ډلې څخه جلا شوی وي.

دلته دا خبره د يادولو وړ ده چې د کافر وژنه هم په هغه صورت کې، چې محارب نه وي، يعني د مسلمانانو پر ضد د جنگ په صف کې ولاړ نه وي، د همدې مبارک آيت په حکم سره روا نه ده، ځکه په آيت کې د اسلام قيد نه دی ياد شوی بلکې نفس مطلق ذکر شوی دی، نو هغه کافران چې له مسلمانانو سره ژمن (معاهد) دي يا هغه کافران چې د مسلمانانو په سيمو کې ژوند کوي (ذميین) يا هغه کسان چې د ويزې او پاسپورټ د اجازې له لارې اسلامي هيوادونو ته سفر کوي، د دې ډول خلکو وژنه روا نه ده. اسلام د وينو بهولو او وژلو دين نه دی، بلکې د امن او رحمت دين دی او يوازې د هغو کافرانو د وژلو اجازه ورکوي چې د اسلام د دين د دعوت د خپرېدو مخه نيسي او جنگ ته پرسولې ترجيح ورکوي.

﴿وَمَنْ قُتِلَ مَظْلُومًا فَقَدْ جَعَلْنَا لَوْلِيهِ سُلْطَانًا﴾ د دې مبارک آيت دا برخه مور ته دا را په گوته کوي چې د اسلام سپېڅلی دين د خلکو له وينو څخه په ټوله معنا داسې ساتنه کوي لکه څنگه چې د خلکو د مالونو عزت او حيثيت څخه ساتنه کوي. اسلام له يوې خوا د خلکو په زړونو کې د اخروي جزا ويړه پېدا کوي او فرمايي: ﴿مَنْ قَتَلَ نَفْسًا بِغَيْرِ نَفْسٍ أَوْ فَسَادٍ فِي الْأَرْضِ فَكَأَنَّمَا قَتَلَ النَّاسَ جَمِيعًا﴾ (المائده/۳۲). ژباړه: څوک چې يو نفس پرته له بدل يا فساد نه په ځمکه کې وژني نو لکه چې ټول خلک يې وژلي وي.

ترڅو خلک د وينو توييدو د اخروي جزا په لويوالي وپوهيږي او د داسې جرم له ارتکاب څخه لاس واخلي، له بلې خوا يې قاتل ته سخته دنيوی سزا وټاکله چې هغه قصاص دی، ځکه که چيرې شيطان هغه تېر باسي او له آخرت څخه يې غافله کړي نو له دنيوي سزا څخه به وويږي او د خلکو وينې به و نه بهوي، او د مبارک آيت دا برخه همدې دنيوي

^۱ - صحيح البخاری، کتاب الديات باب قول الله تعالى أن النفس بالنفس.

سزا ته اشاره کوي، فرمایي څوک چې په مظلومه توگه ووژل شي یعنی پرته له داسې عمل کولو چې د ده د وژلو لامل وي نو موږ د ده د ولي او د ده د وینو وارث ته برلاسي او قدرت ورکړی دی. له ولي څخه هغه څوک مراد دی چې د وژل شوي د وینو بدله غواړي لکه پلار یی زوی یا ورور یی او یا د نږدې خپلوانو څخه یی کوم بل تن. او په هغه صورت کې چې وژل شوی کس هیڅ ولي ونه لري، نومسلمان حاکم د هغه ولي گڼل کېږي او د سلطان څخه هغه قوت مراد دی چې اسلامي شریعت د وژل شوي ولي ته وربښلی دی په داسې توگه چې هغه ته یی په یو له دريو شیانو عام او تام اختیار ورکړی دی: یا له وژونکي څخه بدل (قصاص) یا د وینې بیه (دیت) یا عفو او بښنه. څرنگه چې شریعت د وژل شوي لوري ته زیاته پاملرنه لري نو ځکه څوک د ده د مطلقې آزادۍ او خپلواکۍ مخه نشي نیولی، البته داسې نصیحت ورته کولای شي چې د قصاص په ځای عفو غوره کړي یا دیت واخلي خو زور پرې نشي کولای.

﴿فَلَا يُسْرِفُ فِي الْقَتْلِ إِنَّهُ كَانَ مَنْصُورًا﴾ د مبارک آیت دا وروستی برخه د وژل شوي وارث او ولي ته داسې ارشاد کوي چې هرکله اسلامي شریعت ده ته دا قوت ورکړی او د ده په څنگ کې د ده د حق ورکولو لپاره دریدلی دی نو په وارث هم لازمه ده چې د ټاکلو پولو څخه تیری ونه کړي مثلاً دوه تنه د یو تن په بدل کې مړه نه کړي یا له قاتل پرته بل کوم خپلوان یی د قصاص لپاره غوره نه کړي یا وژونکی له قصاصه وروسته مثله نه کړي یعنی د بدن غړي یی پرې نه کړي. له اسلام نه مخکې د جاهلیت له عادتونو څخه دا هم و چې په وژونکي سربیره به یې د هغه د کورنۍ نور غړي هم وژل او یا دا چې وژونکی به د لوړې او شریفې کورنۍ څخه نه و نو دوی به دا وژونکی پرېښود، د هغه له قوم او ټبر څخه به یی بل تن چې د وژل شوي سره به په رتبه کې مساوي و هغه به یی واژه، خو په اسلام کې دا ټول په وژنه کې اسراف او تیری گڼل شوی او منع دی.

د ﴿إِنَّهُ كَانَ مَنْصُورًا﴾ جمله په حقیقت کې په وژنه کې له اسراف څخه په منع تعلیل او استدلال دی. او د (انه) ضمیر د وژل شوي ولي ته راجع دی، یعنی په وژنه کې دې دا ولي اسراف او تیری نه کوي ځکه الله تعالی د هغه سره د خپل شریعت له لارې مرسته کړیده او د مسلمانانو حاکم یی ورته د مرستندوی په توگه ټاکلی دی.

شلم لوست

د تېر لوست پاتې برخه

د انسان د وینو تویولو حرمت

په مبارک آیت کې غور او سوچ

د لوست مبارک آیت لکه څنګه چې یو شمیر مفسرین فرمایي، لومړنی آیت دی چې د قتل په هکله نازل شوی دی. هرکله چې انسان په هغه کې ژور فکر او نظر واچوي، نو ډیرې لویې چارې به پکې ومومي. په لومړي قدم کې د هغه عمل له ترسره کولو نه په ډیرشدت او ټینګار سره منع راغلې ده چې د لویو گناهونو له جملې څخه گڼل کیږي او د الله د قهر او غوسې لامل گرځي چې هغه د بې گناه نفس وژنه ده او په صراحت سره یې په اړه په بل آیت داسې فرمایلي دي: **﴿وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا فَجَزَاؤُهُ جَهَنَّمُ خَالِدًا فِيهَا وَغَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَلَعَنَهُ وَأَعَدَّ لَهُ عَذَابًا عَظِيمًا﴾** [النساء/۹۳].

ژباړه: او هغه څوک چې ووژني مؤمن په قصد سره نو د هغه جزا جهنم دی، همیش به وي په دې کې او غضب کړی دی الله پر هغه او لعنت یې کړی پر هغه او تیار کړی یې دی د هغه لپاره عذاب لوی.

او په بل ځای کې د نفس له وژنې څخه ممانعت د شرک نه د نهې سره یوځای ذکر شوی دی الله تعالی فرمایي: **﴿وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ يَلْقَ أَثَامًا﴾** [الفرقان/۶۸].

ژباړه: او (د الله نیک بندگان) هغه کسان دي چې د الله ترڅنګ نور خدایان نه بلي او نه وژني هغه نفس چې پرته له حق نه یې وژل الله تعالی حرام کړي دي.

همدارنګه په دې هکله د رسول الله ﷺ په احادیثو کې هم منع راغلې ده، په هغه حدیث کې چې بخاري او مسلم دواړو بیان کړی دی د الله رسول ﷺ د قیامت په ورځ د خلکو په منځ کې لومړنی الهي فیصله او پریکړه د وژنې او ویني تویونې ټاکلې ده او داسې فرمایي: **"أَوَّلُ مَا يُقْضَى بَيْنَ النَّاسِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِي الدِّمَاءِ"** ^(۱). یعنی: د قیامت په ورځ لومړنی شی چې د هغه په هکله فیصله کیږي هغه د وینې تویونې فیصله ده.

^۱ - صحیح البخاری، کتاب الديات.

په بل حدیث کې راځي: "لَوْ أَنَّ أَهْلَ السَّمَاءِ وَأَهْلَ الْأَرْضِ اشْتَرَكُوا فِي دَمِ مُؤْمِنٍ لَأَكْبَهُمُ اللَّهُ فِي النَّارِ"^(۱). یعنی: که چیرې د آسمانونو او ځمکې خلک د یوه مسلمان په وژنه کې راټول او شریک شي نو پاک الله به ټول په دوزخ کې واچوي. په دې شدیدې منع کې اصلي لامل دا دی چې وژنه د ټولني د وگړو ترمنځ د کینو، دښمنیو او جگړو خپریدو لامل گرځي. دلوست مبارک آیت په دویم قدم کې د وژل شوي د اولیاوو لپاره داسې لارښوونې کوي چې د هغوی نفس آراموي، قهر او غوسه یې کموي او د غچ اخیستلو جذبه یې له منځه وړي، ځکه دوی په ډاډمن زړه په قصاص برلاسي کوي، حکومت او قوت ټول د دوی په واک کې ورکوي.

دا حقیقت دی چې انساني فطرت د خپلوانو د وژلو په صورت کې په ډیره تیزی سره د غچ اخیستلو غوښتونکي دي او که داخلي آرامتیا او هوساینه ونه مومي، نو هر ډول ناسمو کړنو ته لاس اچوي، خو کله چې پوه شي چې الله او د الله شریعت او د مسلمانانو حاکم ټول د ده په طرف دي او په آسانی سره خپل مقصد ترلاسه کولی شي، نو په خپل سر او خپله خوښه څه کار ته لاس نه اچوي.

د آیت لنډ مفهوم

په لنډه توگه ویلای شو چې د دې لوست مبارک آیت په ډیر ټینگار سره د نفس له وژلو او وینو تویولو څخه منع کوي، برابره ده چې مسلمان وي یا غیر مسلم خو چې محارب نه وي، البته د مسلمان د وژلو گناه د نورو په پرتله ډیره زیاته ده، همدا لامل دی چې ډیر فقهاء (پرتله له احنافو) په دې آند دي چې مسلمان د اهل ذمه په وړاندې نه قصاص کیږي خو د هغو وژنه روا نده او وژونکی ډیره لویه گناه ترسره کوي نوځکه د تعزیر او سزا وړ دی، د تاکید او ټینگار قوت له دوو شیانو څخه څرگندېږي یو تعمیم وروسته له تخصیص، یعنی وروسته له ځانگړې منعې څخه چې د اولاد له وژلو څخه په مخکیني آیت کې راغلې ده او په دې دویم آیت کې په عمومي توگه د مطلق نفس له وژلو څخه منع راغلې ده او هم یې په حرمت تصریح شوې ده، البته د عمومي نهې څخه ځینې ځایونه استثناء شوي دي چې د نبي کریم ﷺ مبارکو احادیثو هغه معین کړي دي، د دې تر څنګ د ناحقه وژنې په صورت کې اسلامي شریعت د مقتول ورته پر قاتل برلاسي کوي

^۱ - سنن ترمذی، باب الحكم فی الدماء

چې که وغواړي له هغه څخه قصاص يا د خپل وژل شوي د وینو دیت واخلې یا وروسته له بشپړې برلاسي يې معاف کړي چې دا کار د شریعت ترغیب او تشویق هم له ځانه سره لري، د آیت په وروستی برخه کې دې ته اشاره شویده چې هرکله له قاتل څخه د مقتول د غچ اخیستلو په هکله محمدي شریعت د مقتول د ولي مرستندوی دی، نو باید هغه د اسلام له چوکاټ څخه ونه وځي او په داسې کارونو لاس پورې نه کړي چې ناروا او د قرآن په تعبیر سره اسراف او تیری بلل کېږي.

فعالیت

زده کوونکي دې په دريو ډلو وویشل شي او د لاندینو دريو موضوعگانو په هکله دې بحث او څیړنه وکړي:

۱- د اسلامي قوانینو او احکامو ټولنیزوالی ۲- د اسلامي احکامو او قوانینو فطري والی ۳- د امن او جگړو په له منځه وړلو کې د اسلام نقش.

د لوست گټې او لارښوونې

- په دې لوست کې ډېر درسونه او عبرتونه نغښتي دي چې یوې گوښې ته یی اشاره کیږي:
- ❖ د بیوزلی یا د شرم او ننگ له ویرې د اولاد وژلو حراموالی لکه چې د جاهلیت په وخت کې به یې خپلې لورگانې وژلې.
- ❖ پرته له حقه د نفس د وژلو حرمت.
- ❖ په دغو صورتونو کې د نفس د وژلو جواز: کله چې څوک قصداً ووژني، دا چې محصن زنا وکړي او یا دا چې له دین څخه وگرځي او د مسلمانانو ډله پریږدي په دې شرط چې په خپله خوښه یی ایمان منلی وي.
- ❖ د دې خبرې اثبات چې اسلامي احکام په بشپړه توگه د انساني فطرت سره برابر دي.
- ❖ حکومتي چارواکو ته دنده سپارل که هغوی قاضیان وي یا حاکمان ترڅو د مقتول له ورثې سره مرسته وکړي.
- ❖ د مقتول د قوم او ټبر د بیخایه تیریو مخه نیول.

۱- لاندې کلمې وژباړئ:

{وَلَا تَقْتُلُوا} {إِلَّا بِالْحَقِّ} {مَظْلُومًا} {لِرَبِّهِ} {سُلْطَانًا} {مَنْصُورًا}

- ۲- د منهياتو په هکله چې د لوست د مبارک آيت څخه معلوميري خپل معلومات وليکئ؟
- ۳- هغه دوه اړخونه چې د نفس د وژنې پر ممانعت دلالت او ټينگار کوي، څرگند کړئ؟
- ۴- د نفس وژنه په کومو حالاتو کې جواز لري؟
- ۵- له قصاص، ديت او عفوي څخه څه مراد دي او کوم يو غوره دی؟
- ۶- دا جمله: «فَلَا يُسْرَفُ فِي الْقَتْلِ إِنَّهُ كَانَ مَنْصُورًا» تفسير کړئ؟
- ۷- په مبارک آيت کې له «سلطان» څخه څه مراد دی؟
- ۸- د جاهليت د خلکو عکس العمل د وژنې په هکله څه و؟

- زده کوونکي دې د لاندې دوو موضوع گانو څخه يوه موضوع غوره کړي او د هغې په هکله دې يو مخ لنډ تفسير وليکي.
- ۱- د قرآن کریم په آيتونو کې د نفس د وژنې گناه.
 - ۲- د نبي کریم ﷺ په احاديثو کې د نفس د وژنې گناه.

یوویستم لوست

د خلکو پر شتمنیو د تیري حرمت

قال الله تعالى: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ إِلَّا أَنْ تَكُونَ تِجَارَةً عَنْ تَرَاضٍ مِّنْكُمْ وَلَا تَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا﴾ [النساء ۲۹]

د کلمو معنا

آمَنُوا:

ایمان مو راوړی، یعنی الله او د هغه رسول رښتینی گڼئ.

بِالْبَاطِلِ:

په ناحقه او ناروا توگه.

تِجَارَةً:

پېرودل او پلورل، اخیستل او خرڅول، سوداگري.

عَنْ تَرَاضٍ:

د دواړو خواوو په خوښه.

وَلَا تَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ: او خپل ځانونه مه وژنئ، د یو او بل د نفسونو او ارواحو د له منځه وړلو

لامل نه شی.

ژباړه

ای مؤمنانو، مالونه مو په خپلو منځونو کې په ناروا مه خورئ، مگر هغه چې د طرفینو د خوښې په رڼا کې د راکړې ورکړې له ليارې وي. او مه وژنئ ځانونه مو، بيشکه الله پاک پر تاسې ډیر مهربان دی.

تفسیر

د آیت شرح او خیرنه

دا مبارک آیت د قرآني آیتونو څخه یو ډیر عظیم آیت دی چې د بشر لپاره د ژوند کولو اصول او قواعد بیانوي او هغوی ته د دې لارښوونه کوي چې په ټولنه کې باید د ځنګل قانون حاکم نه وي او نه هم خلک د خپلو مالونو په ساتنې کې د ظلم او تیري ښکارشي او یا په چل او دوکې سره د هغوی مالونه او پانګې لوټ شي. همدارنگه باید د خلکو په نفسونو حمله ونشي او یا یې بیخایه وینې ونه بهیري. ټول شيان باید محفوظ او ساتلي واوسي، خو یوازې د اړتیاوو او ستونزو د له منځه وړلو لپاره یو شی د تجارت په

نامه (پلورل او پیرودل) چې په هغه کې د خلکو مصلحت دی روا او مباح دی هغه هم په دې شرط چې د دواړو خواوو په رضایت او خوښۍ سره وي.

د یادولو وړ ټکی دا دی دا مبارک آیت د هغو آیتونو په لړ کې ځای لري چې د ژوندانه چارې تنظیموي، لکه د کورنۍ تشکیل، د محرماتو بیانول، د میراث ویشل او داسې نور مسایل. له دې آیت څخه وړاندې د احکامو آسانی، د شرعي قوانینو تخفیف او د انساني فطرت سره د دې احکامو مطابقت او برابری ته اشاره شوې ده چې زموږ د همدې لوست آیت له فطرت سره د اسلام د دین د مطابقت او برابري لپاره یوه غوره بېلگه ده. ځکه انسان فطرتاً هیچا ته اجازه نه ورکوي چې پرته د هغه له رضا او اجازې د هغه په اړوندو مالونو کې تصرف وکړي. بناء قرآن کریم داسې فرمایي: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ﴾ مفسرین وايي: د محرماتو یا هغو ښځو یادونه چې نکاح یې پر انسان حرامه ده په مخکنی آیت کې او ورپسې آیت کې په ناحقه توگه د خلکو د مالونو د خوړلو د حرمت یادول، پر دې دلالت کوي چې په کومه اندازه د انسان مور، خور او داسې نور پر هغه حرام دي د نورو کسانو مالونه هم په هماغه اندازه پر انسان حرام او ناروا دي. له دې امله که انسان فکر وکړي دا مسئله ډیره حساسه او دقیقه ده. له ﴿لَا تَأْكُلُوا﴾ څخه مراد یوازې خوراک نه دی، بلکې موخه یې ټول ناروا تصرفات دي. هرکله چې په غالبه توگه د یوه شي اخیستل د هغه د خوړلو لپاره وي نو دلته هم د اکل په کلمې سره ورځنې تعبیر شوی دی. له ﴿بِالْبَاطِلِ﴾ څخه مراد هر هغه طریقه او لاره ده چې د اسلامي شرعي خلاف وي، لکه سود، جواړي، خیانت، ظلم او داسې نور. د مبارک آیت د دې جملې معنا داسې ده چې یو د بل په مالونو کې د شرعي پر خلاف هېڅ ډول بیخایه تصرفات مه کوئ، ځکه تاسو ایمان غوره کړی دی او هغه د خلکو د حقوقو د مراعاتولو غوښتونکی دی.

﴿إِلَّا أَنْ تَكُونَ تِجَارَةً عَنْ تَرَاضٍ مِّنْكُمْ﴾ دا استثناء منقطع استثناء ده، په دې معنا چې تجارت د باطلو مواردو لاندې نه راځي، نو باید داسې تعبیر ونشي چې مه خورئ خپل مالونه په خپلو منځو کې په باطله توگه مگر دا چې د تجارت او یو د بل په رضایت سره وي، بلکې دا جمله په ځانگړې توگه د یو د بل د مالونو په خوړلو سره په حقه او صحیح توگه ښوونه کوي. یعنی که د تجارت په طریقه او د دواړو خواوو د بشپړ رضایت په شرط یو د

بل مالونه وخورئ. دا جواز لري. البته د نورو د مالونو خوړل يا يې تر لاسه كول څه نورې جايزې طريقې هم لري لكه صدقه او خيرات وركول، ميراث وړل، د كار په مقابل كې مزدوري اخيستل او داسې نور، خو كله چې تجارت تر ټولو زياته دوديزه او پراخه لاره ده، نو ځكه په آيت كې هغه ته اشاره شوې ده.

﴿وَلَا تَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا﴾ د (انفسكم) كلمه په دوو معناوو اخيستلای شو: يو دا چې په خپله د هماغه كس (شخص) نفس مراد دی يعنی خپل ځانونه مه وژنئ او خپل نفسونه مه هلاكوئ.

دویم دا چې له نفس څخه د مسلمان ورو نفس مراد دی چې په منعې او رټنې كې د مبالغې له امله ورڅخه په نفس تعبير شوی دی، گواکې د يوه مسلمان وژنه داسې ده لكه چې يو انسان خپل نفس وژلی وي.

مفسرينو د دې مبارك آيت د تفسير په ترڅ كې دا هم څرگند كړي دي د دې وروستی جملې څخه كولاى شو دا ومومو، كومو محرماتو ته چې په دې مبارك آيت او مخكنيو آيتونو كې اشاره شوې ده او د دغو گناهونو ترسره كول، د نفس د قتل سره د گناه له حيثه برابره ده. يعنی كه چيرې تاسې په خپلو كې د يو او بل مالونه په ناحقه وخورئ او د فطرت خلاف نور گناهونه ترسره كړئ نو گواکې ځانونه مو هلاك كړي او له منحه مو وړي دي.

د پيغمبر ﷺ له صحابه وو څخه يو صحابي د دې مبارك آيت څخه ځانگړی مطلب اخيستی چې د دې آيت د تفسير يوه برخه گڼل كيږي او د اسلام د مقدس دين آساني څرگندوي. دا پيښه ډيرو مفسرينو او محدثينو نقل كړې ده.

ابن كثير رحمه الله وايي: امام احمد له عمرو بن العاص ﷺ څخه روايت كوي چې هغه وايي: رسول ﷺ زما په مشرۍ يوه ډله صحابه يو ځای ته وليږل، نو تقدير يوه شپه چې ډيره سپره وه، زه احتلام شوم او د مرگ له ويرې مې غسل ونه كړ، تيمم مې وكړ او صحابه وو ته مې د سهار د لمانځه امامت هم وركړ او كله چې رسول ﷺ ته حاضر شوم، قصه مې ورته وكړه. دوې وفرمايل: اى عمرو! په داسې حال كې چې جنب وي يارانو ته دې لمونځ هم وركړ؟ عمرو وايي ومی ويل، اى د الله رسوله شپه ډيره سپره وه او زه له مرگه ووږيږم، نو د الله دا وينا مې را په ياده كړه چې فرمايي: ﴿وَلَا تَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا﴾ د الله رسول ﷺ وخنډل او څه يې ونه ويل.

نو د الله د رسول سکوت د دې نښانه وه چې د عمرو پوهه او مرام له مبارک آیت څخه صحیح و. کولای شو چې دا پېښه د دې آیت د تفسیري مواردو برخه وگڼو. او د **﴿إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا﴾** جمله دلالت په دې کوي چې کومه سلسله احکام په دې آیت کې راغلي دي ټول د الهي حکمتونو پر بنسټ او زموږ په گټه دي، باید دا په خپلو ځانونو کوم بوج و نه گڼو، څرنگه چې الله تعالی پر خپلو بندگانو بی حده مهربانه دی، نو خپل بندگان د دنیا او آخرت له ښیگڼو څخه پرته په بل څه نه مأموروي.

د نبی کریم ﷺ د حدیث په رڼا کې د مالونو حرمت

په هغه حدیث کې چې صحیح مسلم او یوه ډله لویو محدثینو نقل کړی راغلي دي رسول ﷺ په حجة الوداع یعنی د ده په وروستي حج کې تر ټولو غوره او شامله خطبه وړاندې کړه او د څو زرو نفرو په لویه ټولنه کې یې په لوړ آواز پوښتنه وکړه ای خلکو تاسې په کومه میاشت کې یاستې؟ آیا دا میاشت د ذوالحجې میاشت نه ده؟ صحابه کرامو ځواب ورکړ: هو، ده ای د الله رسوله، آیا دا د حرمت ښار (مکه مکرمه) نه دی؟ صحابه کرامو ځواب ورکړ، ولې نه، دی. دریم ځل یې پوښتنه وکړه، تاسو په کومه ورځ کې یاستې؟ آیا دا د اختر ورځ نه ده؟ صحابه وو ځواب ورکړ، ولې نه ده، ای د الله رسوله، بیا وروسته په داسې حال کې چې له دې پوښتنو مخکې یې د درې شیانو د حرمت او عظمت اندازې ته اشاره کړې وه، ویې ویل: **﴿إِنَّ دِمَاءَكُمْ وَأَمْوَالَكُمْ حَرَامٌ عَلَيْكُمْ كَحُرْمَةِ يَوْمِكُمْ هَذَا فِي شَهْرِكُمْ هَذَا فِي بَلَدِكُمْ هَذَا﴾**^(۱) یعنی: پوه شئ او خبر اوسئ چې ستاسو وینې او ستاسو مالونه پر تاسې حرام دي، لکه د ستاسو د نن ورځې، د دې میاشتې او د دې ځای حرمت، یعنی لکه څنگه چې له یوې خوا د دې میاشتې احترام، د دې ورځې احترام او د دې مقدس ځای احترام پر تاسو لازم او اړین دی، په همدغه اندازه د یو او بل د مال او نفس احترام پر تاسو واجب او لازم دی. له بله اړخه لکه څنگه چې له قوانینو څخه تیری او ماتول یې په ځانگړې توگه په دې دری گونو څیزونو کې حرام او ناروا دي، په هماغه اندازه ستاسو په مالونو او نفسونو کې تیری هم حرام او ناروا دی. رسول الله ﷺ د دې مثال په وړاندې کیدو غوښتل څو د گناه لویوالی یعنی د مسلمانانو په مالونو او نفسونو تیری د دوی په ذهنونو کې ښه ځای ونیسي او خپل امت دې مهم کار ته متوجه کړي،

^۱ - صحیح البخاری، کتاب الفتن

څو هيڅکله د يو او بل پانگو او يا نفسونو او يا د يو د بل آبرو او عزت ته (لکه څنگه چې په ځنو روايتونو کې د(اعراضکم) يعنی د عزت او آبرو کلمه هم راغلې ده) د تېري او لاس اوږدولو جرات ونه کړي.

د آيت لنډ مفهوم

ذکر شوی آيت د ليکنې د ترتيب په اعتبار د قرآن مجيد له سورتونو څخه د څلورم سورت يعنی د نساء د سورت آيت دی. دا سورت مدني سورت دی چې په هغه کې ډير احکام او ټولنيزې مسئلې بيانېږي. لکه څرنگه چې د دې مبارک آيت اسلوب او طريقه د کورني ژوند د نظم او ترتيب، حل او حرمت په هکله ده او تر ټولو ارزښتناکه يې هغه موضوع ده چې په دې آيت کې ورته اشاره شوې ده، يعنی د مالونو او نفسونو حرمت. دا مبارک آيت د ايمان څښتنانو ته خطاب کوي چې ای مؤمنانو، آسماني حکم ستاسو لپاره دا دی چې خپل مالونه په خپلو کې په ناروا طريقو لکه سود، جواړي، رشوت، غلا، ظلم، دوکو او داسې نورو طريقو مه خورئ، البته که غواړئ چې د مالونو د حاصلولو سمه لاره او طريقه ومومئ نو تاسو ته د داسې تجارت لارښوونه کوم چې له چل او دوکې څخه پاک وي او هغه داسې تجارت دی چې د دواړو خواوو په عام او تام رضایت ترسره شوی وي.

د دې تر څنگ تاسو ته الهي امر دا دی چې نفس په ناحقه مه وژنئ، که ستاسو خپل نفسونه وي او يا د نورو مسلمانانو نفسونه. ځکه د مسلمان وينه، د مسلمان مال، د مسلمان عزت او آبرو ټول په اسلامي ټولنه کې بايد ساتلی او محفوظ وي او که کوم سپړی له دې اوامرو څخه سرغړونه وکړي نو سزا به يې هغه وي چې ورپسې آيت يې څرگندونه کړې ده: **﴿وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ عُذْوَانًا وَظُلْمًا فَسَوْفَ نُصَلِّيهِ نَارًا وَكَانَ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرًا﴾** (النساء/۳۰).

ژباړه: او هر څوک چې د تيري او تجاوز له مخې دا ناوړه کار وکړي نو ډير ژر به يې اور ته نېاسو او دا کار الله پاک ته ډير آسان دی.

فعاليت

زده کوونکي دې د هغو ستونزو او کړاوونو په هکله، چې زموږ ټولنه ورسره د دې لوست د آيتونو او نبوي احاديثو د لارښوونو د نه عملي کولو له امله مخامخ شوې ده، له يو بل سره د محترم استاد په مرسته بحث او خبرې وکړي.

د لوست گټې او لارښوونې

په دې لوست کې ډېر درسونه او عبرتونه نغښتي دي چې يوې گوښې ته يې اشاره کيږي:
❖ د مسلمانانو د مالونو څخه په ناسمه توگه د گټې اخيستلو حرمت چې په هرې طريقې سره وي.

- ❖ د تجارت اباحت، روا والی او هغه ته د خلکو هڅول او تشويقول.
- ❖ پر هغو کسانو باندې رد کول چې د ناپوهۍ او توکل په پلمه کسب او کار منع گڼي.
- ❖ په بيع او تجارت کې د رضایت او خيار د مسئلې ثابتول.
- ❖ د مسلمان لپاره د نفس د وژنې حرمت، که هغه خپل نفس وژنه يا په ناحقه د بل نفس وژنه وي؛ ځکه مسلمانان ټول د يوه بدن په څير دي.
- ❖ د قاتلانو او مال لوټوونکو لپاره د شديد او دردناک عذاب وعيد.

۱- لاندې کلمې وژباړئ:

{بالباطل} {تجارة} {عن تراض} {و لا تقتلوا أنفسکم}

۲- د مالونو د خوړلو د خو بيلگو چې د باطلو په مفهوم کې داخلي دي د نومونو يادونه وکړئ.

۳- د ﴿إِلَّا أَنْ تَكُونَ تِجَارَةً عَنْ تَرَاضٍ مِّنْكُمْ﴾ جمله تفسير او تشریح کړئ.

۴- د دې مبارک آيت مخکينی او وروستنی آيت څه مسئلې بيانوي؟

۵- د ښځو د حرمت، د احکامو د آسانۍ او فطرت په اړوند د آيت د ربط په هکله څه پوهيږئ؟

۶- له ﴿أَنْفُسِكُمْ﴾ څخه څه مراد دی او توجیه يې څرنگه ده؟

۷- د نفس او مال د حرمت لويوالی په حديث شريف کې څرنگه بيان شوی دی؟

۸- په معامله کې د اسلام علماء د بشپړ رضایت نښه څه شی گڼي؟

زده کوونکي دې د دې لوست لنډيز په يو مخ کې د آيتونو او احاديثو په رڼا کې وليکي او په مختصره توگه دې وژباړي.

دوه ويستم لوست

گډ ژوندون او خواخوږي

قال الله تعالى: ﴿مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ تَرَاهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا سِيمَاهُمْ فِي وُجُوهِهِمْ مِنْ أَثَرِ السُّجُودِ...﴾ [الفتح: ٢٩]

د کلمو معنا

او کوم کسان چې له هغه سره ملگري دي.	{وَالَّذِينَ مَعَهُ}
ډېر سخت.	{أَشِدَّاءُ}
رحم کوونکي او خواخوږي.	{رُحَمَاءُ}
ته هغوی وپنې.	{تَرَاهُمْ}
درکوع او سجدي په حالت کې.	{رُكَّعًا سُجَّدًا}
غواړي، په لټه او هڅه کې دي.	{يَبْتَغُونَ}
مهرباني، اجر او ثواب.	{فَضْلًا}
او رضا، خوښي.	{وَرِضْوَانًا}
نښې او علامې د هغوی.	{سِيمَاهُمْ}

ژباړه

محمد ﷺ د الله ﷻ رسول دی ، او کوم کسان چې له هغه سره ملگري دي هغوی پرکافرانو سخت او په خپلو مینځو کې خواخوږي دي. ته چې کله هغوی گوري په رکوع او سجده، او د الله د فضل او د هغه د رضا په طلب کې یې بوخت مومي. د سجدو نښې نښانې د هغو پر وچوليو موجودې دي چې په هغې سره هغوی بیل پیژندل کيږي.

تفسیر

د آیت شرح او څېړنه

﴿مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ﴾ دا مبارک آیت د (الفتح) د سورت وروستی مبارک آیت دی چې په ټولیزه توګه او بیا په ځانګړي ډول وروستی نیمايي

برخه يې د مؤمنانو د حالاتو او صفاتو بيانوونکې ده. له دې آيت څخه په وړاندې آيتونو کې د رسول الله ﷺ نه د مسلمانانو د بې ساري اطاعت او فرمانبردارۍ، کوم چې د بيعت الرضوان پر مهال څرگند شو او له دې مطيع امت نه د رضايتمندانو اعلان او يادونه شوي ده. وروسته بيا د مسلمانانو د ځلاندي راتلونکې وړاندوينه داسې شوې چې ډېر ژر به دوی سره له وياړه مکې مکرمې ته ننوځي او څرنگه چې د دوی دين د هدايت دين نو پر ټولو اديانو به غالب شي. په پای کې دغه مبارک آيت د مؤمنانو اوصاف بيانوي چې دوی څه ډول کسان دي او په تورات، انجيل او قرآن کې څرنگه تعريف شوي دي، الله تعالی فرمايي: **﴿مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ﴾** لومړۍ جمله د الله تعالی د پيغمبر ﷺ لپاره چې د دې امت قائد او لارښود دی جميل وصف بلل کيږي. له دې څخه به بل لوی وصف څه شی وي چې د عالميانو باچا په بشپړ ټينگار سره دا فرمايي: محمد د الله رسول دی، يعنی داسې ونه گڼئ چې محمد يوازې يو نابغه او يا کوم پوه او عالم دی، بلکې د هغه مقام (له دې صفاتو سره) له دوی څخه ډېر لوړ او اوچت دی. هغه د الله تعالی رالېږل شوی او په ځمکه کې د هغه ځانگړی استازی دی. او د جميل وصف دويمه جمله د پيغمبر ﷺ امت دی چې دوی د کفر، الحاد او طغيان په مقابل کې ډېر سخت او شديد دي، خو د مؤمنانو پر وړاندې که هغوی له هر قوم، قبيلې، توکم، ژبې او رنگ څخه وي ډېر خواخوږي، نرم او مهربانه وي، ابن عباس رضي الله عنه فرمايلي دي: له **﴿وَالَّذِينَ مَعَهُ﴾** څخه مراد هغه کسان دي چې په حديبيې کې حاضر وو، خو د جمهورو مفسرينو نظر دا دی چې مراد ترې ټول اصحاب کرام دي، دلته د مسلمانانو د لومړني نسل نه د نمونې په ډول يادونه شوې ده ځکه ټول امت له هغوی څخه پېروي کړې ده او د هغوی پر پله روان دي نو دا صفات لومړی په دوی کې او بيا په ټول امت کې څرگند کيږي.

﴿تَرَاهُمْ رُكْعًا سَجِدًا يَتَسَوَّوْنَ فَمِنْ اللَّهِ وَرِضْوَانًا﴾ د مبارک آيت دا برخه د پيغمبر ﷺ د ريښتينو يارانو د مواصفاتو بل اړخ ته اشاره کوي، يعنی سره له دې چې دوی د کفر، الحاد او طغيان په وړاندې ډېر سخت او شديد دي او د مؤمنانو پر وړاندې نرم او مهربانه دي، دوی هر وخت د الله تعالی په عبادت کې بوخت او مشغول وي د رکوع او سجده له حالت نه مراد د لمونځ ادا کول دي، د عربي ژبې قواعدو ته په کتلو سره د (تراهم) صيغه د مضارع صيغه ده چې په دوام او استمرار دلالت کوي او پر لمانځه د مداومت او پابندۍ پايله ترې اخيستل

کیري په دې معنا چې خپل لمونځونه په پابندی سره ادا کوي او له فرایضو سره نوافل هم ادا کوي. دلته یوه پوښتنه پیدا کیري چې له دې نرمی، خواخوږی، شدت، رکوع او سجده نه موخه او هدف څه شی دی او دوی ولې دغه کارونه ترسره کوي؟ نو د دې پوښتنې ځواب په همدې آیت کې راغلی دی او هغه دا دی چې **﴿يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا﴾** هغوی په خپلو ټولو کړنو او تحركاتو سره د الله د فضل، ثواب، رضا او خوښی غوښتونکي دي.

﴿سَيَمَاهُمْ فِي وُجُوهِهِمْ مِنْ أَثَرِ السُّجُودِ﴾ سیما د یو شي نښې او علامې ته ویل کیري. له وجوه څخه مراد وچولي او یا مطلق مخونه دي. کله چې یوانسان ډېر زیات لمونځونه ادا کوي نو الله تعالی یې څېرې ته یوه ځانگړې رڼا ورپه برخه کوي او کله هم د لمونځ کوونکي په وچولي کې د د زیاتو سجدو له امله یوه ځانگړې نښه څرگندیري، نو مفسرین کرام وایي چې کېدای شي له دې دوو رایو څخه یوه مراد وي، خو که څوک وغواړی چې په خپل وچولي کې قصدا داسې نښه راپیدا کړي چې د هغه د سجدو پر کثرت دلالت وکړي نو له دې کار څخه په شریعت کې منع راغلې ده، ځکه دا کار د ریا او ځان ښودنې څرگندونه کوي چې په دې سره د انسان د اعمالو اجر او ثواب له منځه ځي، په هر حال که د مبارک آیت اشاره د اصحاب کرامو په وچولي کې هماغې ظاهري نښې ته وي نو بیا هم مخکینی جملې دا څرگنده کړه چې د هغوی موخه او مقصد په خپلو ټولو کړنو سره د الله تعالی د ثواب، رضا او خوښی تر لاسه کول و.

ښېگنه او خواخوږي د آیتونو په رڼا کې

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا مَنْ يَرْتَدَّ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ فَسَوْفَ يَأْتِي اللَّهَ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ أَذِلَّةٌ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ أَعِزَّةٌ عَلَى الْكَافِرِينَ يُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ لَائِمٍ...﴾ (المائدة: ۵۴).

ژباړه: ای مؤمنانو که له تاسې نه څوک له خپل دین نه واورې (نو وادې وړي) الله به نور ډیر داسې خلک پیدا کړي چې الله ته گران وي او الله هغوی ته گران وي چې له مؤمنانو سره به نرمي کوي او پر کافرانو سختی، د الله په لاره کې به هلې ځلې وکړي او د هیڅ ملامتونکي له پرې اچولو څخه به نه ویریري. په دې مبارک آیت کې الله تعالی په څرگند ډول رابښي چې څوک د مسلمانانو پر وړاندې له نرمی او مهربانی او د کافرانو پر وړاندې له سختی او غوسې څخه کار اخلي نو دوي د الله سره رښتینی محبت لري او د دغه محبت نښه دا ده چې الله هم

دوی خوښوي، ځکه بنده که هر څومره د الله تعالی د محبت دعوا وکړي خو که دغه دعوی د الله له لوري تایید نشي او هغه ورسره د محبت څرگندونه ونکړي نو دعوا یې بې بنسټه ده. که څه هم د مفسرینو په وینا د دې آیت د نازلیدو لومړی لامل او مصداق حضرت ابوبکر صدیق رضي الله عنه او هغه کسان دي چې د ده تر مشرۍ لاندې د مرتدینو سره وجنگیدل او دا مبارک آیت د قرآن د غیبی خبرونو او معجزو څخه گڼل کیږي ځکه د کوم شي خبرې چې ورکړی و هماغه پېښ شو او د رسول الله ﷺ له رحلت وروسته یوه ډله خلک له دین څخه وگرځیدل او مرتد شول. د مسلمانانو لومړي خلیفه د خپلو یارانو په مرسته له دوی سره جهاد وکړ خو په قرآني الفاظو کې د لفظ عمومیت ته اعتبار او ارزښت ورکول کیږي، نو دا مبارک آیت پر دې دلالت کوي چې الله تعالی د خپلو بندگانو په وجود کې درې صفتونه خوښوي، یو دا چې د مومنانو پر وړاندې نرم خوږه او مهربانه وي او د کافرانو په مقابل کې ډیر کلک او شدید. دویم دا چې د الله په لاره کې جهاد وکړي. دریم دا چې د حق په پیروي کې د هیڅ ملامتونکي له ملامتیا څخه ونه ویريږي.

﴿وَلَا يَجِدُونَ فِي صُدُورِهِمْ حَاجَةً مِّمَّا أُوتُوا وَيُؤْتُونَ عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ...﴾
(الحشر: ۹).

دا مبارک آیت د نبي کریم ﷺ د انصارو یعنی د مدینې منورې د خلکو په ستاینه کې راغلی دی او د هغوی د دوستۍ او مهربانۍ وصف، بلکې د هغوی سربښندنې او ځان تیریدنې د تعظیم او تمجید وړ گڼځوي او فرمایي: او هرڅه چې هغو ته ورکړل شي د هغو څه اړتیا قدرې هم دوی په خپلو زړونو کې نه احساسوي او پر خپل ځان باندې نورو ته ترجیح ورکوي اگر که په خپله محتاج هم وي.

قرآنکریم داسې صفتونو ته په درنه سترگه گوري او ټول دې ته ترغیب او تشویقوي خو په خپله او هم د اسلامی ټولني په نورو غړيو کې دا صفتونه ژوندي او پیدا کړي او خلک سوله ایز ژوند، نرمۍ او ښو اخلاقو ته راوبولي، پرته له شکه د الله د رسول ﷺ له خوا یوه روزله شوې ډله داسې وه چې قرآنکریم یې کیسه داسې کوي: دوی له حده زیات په خپلو منځونو کې مهربانه وو په هره نوې لیدنه کې به یې یو او بل په غیر کې نیول سره له دې چې په ځینو چارو کې دوی د نظر او رایې اختلاف هم درلود خو یو او بل ته په احترام قایل وو حاکمانو په رعیت رحم او شفقت درلود او رعیت حکومت ته تابع او فرمان برداره و، نومسلمانان باید په هر وخت او زمانه کې همداسې وي.

د آیت لند مفهوم

په ذکر شوي مبارک آیت کې د رسول الله ﷺ ستاينه او همدارنگه د ده د رښتينو پيروانو تعريف او ستاينه شوې ده. په لومړي پړاو کې د پيغمبرانو د سردار حضرت محمد ﷺ رسالت ثابتوي او په دويم پړاو کې څو شيانو ته اشاره کوي: لومړی دا چې د محمد ﷺ پيروان او صحابه د کافرانو پر وړاندې د دوی د کفر پر اساس ډير غليظ، شديد او سخت خوبه وو، نه د ذاتي او شخصي دښمنۍ پر اساس، خو د مؤمنو او ديندارو وروڼو پر وړاندې مهربانه او نرم خوبه وو. دويم دا چې دوی په داسې شي التزام او پابندي لري چې دوی دې نیکو صفتونو ته هڅوي او هغه د لمانځه اداء کول دي، د پاک قرآن د وينا پر بنسټ ﴿إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ﴾ [العنکبوت: ۴۵] لمونځ انسان له ټولو بې حيايو او ناورتياوو څخه منع کوي او پرته له شکه بدخوبي او سختي د مسلمانانو په وړاندې يو ناوړه او بد عمل دی چې د حقيقي لمانځه په واسطه مسلمان ورځنې ژغورل کيږي.

دریم دا چې دوی د اخلاص خاوندان دي، يعنې په خپلو کړو وړو سره د الله له رضا پرته بل هيڅ موخه او هدف نه لري. څلورم دا چې د پاکۍ او ايمان نښې د دوی له سر او مخ څخه روښانه څرگندېږي چې خلک يې په سمه توگه پېژندلی شي او د دوی له لوري امن او ډاډ احساسوي.

دا مبارک آیت د لومړنيو مسلمانانو د صفتونو په بيانولو او د مسلمانانو پر وړاندې د دوی په نرمۍ او مهربانۍ باندې د آسماني تاييد سره په اسلامي ټولنه کې د خواخوږۍ، گډ ژوند او نرمۍ بنسټونه ږدي او پر دې اساس چې اسلامي امت د حقيقت د لارې د مخکېنيانو په پيروي مکلف دی گواکي ټول دې نرمۍ ته رابلي او دا د هغوی ديني وجيبه گڼي نو مسلمانان بايد په خپلو کې سوله ايز ژوند ولري، جغرافيوې پولې د مذهبونو او نظريو اختلاف او يا د ژبو، قوم او رنگ اختلاف بايد د مينې او ايماني محبت او ښه نيت او په خپل منځ کې د نيکې معاملې خنډ ونه گرځي.

فعاليت

زده کوونکي دې په ټولگي کې د مسلمانانو تر منځ د نرمۍ او گډ ژوند گټې او د بې ځايه سختۍ او تشدد زيانونه په خپلو کې تر بحث او څيړنې لاندې ونيسي.

د لوست گټې او لارښوونې

- په پورتنې آيت کې ډېرې گټې او لارښوونې شتون لري چې ځينې يې په لاندې ډول دي.
- ❖ د حضرت محمد ﷺ د نبوت او رسالت اثبات او تايد.
- ❖ د رسول الله ﷺ او د هغه د يارانو د دې صفت بيانول چې هغه د مسلمانانو پر وړاندې نرمي کول او د کفارو پر وړاندې شدت کول دي.
- ❖ د گله ژوند، ښېگڼې او خواخوږي د روحيې په لور د مسلمانانو ترغيب او تشويق کول.
- ❖ په خشوع، خضوع، رکوع او سجود سره د لمانځه د فضيلت بيانول.
- ❖ په کرڼو، اعمالو او د الله د رضا په حاصلولو کې د اخلاص فضيلت.
- ❖ د اصحاب کرامو د مقام او مرتبې لوړوالی او په تورات او انجيل کې د هغوی د اوصافو يادونه.

۱- لاندې کلمات وژباړئ.

- { أَشِدَاءُ }، { رُحَمَاءُ }، { رُكْعًا سَجْدًا }، { يَبْتَغُونَ }، { فَضْلًا }، { رِضْوَانًا }، { سَيِّمَاهُمْ }.
- ۲- د ﴿مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ تَرَاهُمْ رُكْعًا سَجْدًا يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا سَيِّمَاهُمْ فِي وُجُوهِهِمْ مِنْ أَثَرِ السُّجُودِ﴾ مبارک آيت د کوم سورت برخه ده؟
- ۳- په دې آيت کې د صحابه و کرامو څو صفاتو ته اشاره شوې ده؟
- ۴- قرآن مجيد د رسول الله ﷺ د يارانو د صفاتو په بيانولو سره له مؤمنانو څخه څه غوښتنه کوي؟
- ۵- د ﴿سَيِّمَاهُمْ فِي وُجُوهِهِمْ مِنْ أَثَرِ السُّجُودِ﴾ جمله تفسير کړئ.
- ۶- د مسلمانانو دښمنی د کفارو له ذات سره ده که دهغوی له کفرې صفاتو سره؟
- ۷- د دې لوست له گټو اولارښوونو څخه څلور گټې بيان کړئ.

زده کوونکي دې په خپله خوښه د لاندینيو دوو موضوعگانو په هکله يوه لنډه مقاله وليکي:

- ۱- په اوسني عصر کې تفاهم او گله ژوند ته د اسلامي امت اړتيا.
- ۲- د قرآن مجيد د آيتونو په رڼا کې د تفاهم او گله ژوندون فضيلت او ارزښت.

درويشتم لوست

په قران كريم كې نمونه ځوانان

قال الله تعالى: ﴿نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ نَبَأَهُم بِالْحَقِّ إِنَّهُمْ فِتْيَةٌ آمَنُوا بِرَبِّهِمْ وَزِدْنَاهُمْ هُدًى وَرَبَطْنَا عَلَى قُلُوبِهِمْ إِذْ قَامُوا فَقَالُوا رَبُّنَا رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ لَنْ نَدْعُو مِنْ دُونِهِ إِلَهًا لَقَدْ قُلْنَا إِذًا شَطَطًا﴾ [الكهف: ١٣-١٤]

د کلمو معنا

د دوی عجیبه خبر	{ نَبَأُهُمْ }
په رښتینولۍ او باور سره	{ بِالْحَقِّ }
ځوانان وو	{ فِتْيَةٌ }
دوی ته مو هدایت زیات کړ	{ زِدْنَاهُمْ هُدًى }
محکم مو کړ زړونه د دوی	{ وَرَبَطْنَا عَلَى قُلُوبِهِمْ }
هیڅکله نه راغواړو او عبادت نکوو	{ لَنْ نَدْعُو }
بیکاره او دروغ خبره	{ شَطَطًا }

ژباړه

مور د هغو اصلی قصه تاته (ای محمده) اووو هغوی څو تنه زلمیان وو چې پر خپل پروردگار پي ایمان راوړی ؤ او مور هغو ته په هدایت کې زیاتوالی ورپه برخه کړ. مور د هغو زړونه په هغه وخت کې محکم کړل چې کله هغوی پاخیدل او اعلان یې وکړ چې زموږ رب فقط همغه ذات دی چې د آسمانونو او ځمکې رب دی مور به له هغه پرته نور کوم معبودان ونه بلو که مور دغسې وکړو نو بیخي بایزه خبره به مو کړې وي.

تفسیر

د آیتونو شرح او څیړنه

یاد شوي مبارک آیتونه د (الكهف) له سورت څخه دي چې څلور ډیرې لویې پېښې رانغاړي: لومړی د كهف د اصحابو كيسه . دویم د هغو خلكو كيسه چې الله ورته دوه سمسور بڼو په

وربښلي وو. دريم د حضرت موسى عليه السلام كيسه د الله دنيك بنده سره او څلورم د ذوالقرنين كيسه. خو د دې سورت ډير آيتونه د كهف د ملگرو په كيسې پورې تړاو لري، چې د ايمان د پياوړتيا يوه بيلگه ده او د دنيا پر مال او بنايست آخرت ته ترجيح ورکوي. د دې كيسې په اتلانو کې د هغو ځوانانو لپاره غوره لارښوونه او اقتداء ده چې د خپلې عقيدې او ايمان لپاره د ظلم او زياتي پر وړاندې دريري او له يو الله پرته د بل هيجا څخه ويره نه لري.

﴿نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ نَبَأَهُم بِالْحَقِّ إِنَّهُمْ فِتْيَةٌ آمَنُوا بِرَبِّهِمْ وَزِدْنَاهُمْ هُدًى﴾ وروسته له دې چې په څو وړاندينيو آيتونو کې د كهف د ملگرو كيسې ته لنډه اشاره كيږي او له دې پيښې څخه د الله د يوې عجيبې نښې په عنوان يادونه كيږي، دادي په دې مبارک آيت کې په مفصله توگه د كهف د ملگرو كيسه پيليري او فرمايي: ﴿نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ نَبَأَهُم بِالْحَقِّ﴾ مور د دوی زړه وړونکی خبر په رښتيني او حقيقي توگه تا ته ای محمده، بيانوو.

(نبا) په عربي ژبه کې هغه خبر ته ويل كيږي چې د ستر ارزښت لرونکی وي. ﴿إِنَّهُمْ فِتْيَةٌ آمَنُوا بِرَبِّهِمْ وَزِدْنَاهُمْ هُدًى﴾ (فتي) جمع ده، فتی هغه ځوان ته ويل كيږي چې تر او تازه وي يا د ځوانی په اوصافو بشپړ وي، نو د مبارک آيت تفسير داسې كيږي: هغوی تنکي ځوانان وو د ځوانی په صفتونو ستايل شوي چې په خپل پالونکي الله يې ايمان راوړ او مور د دوی په ايمان کې زياتوالي راوست، د ايمان له زياتوالي څخه مراد په ايمان ثابت قدم پاتې کيدل او د الله له لوري د نیک عمل په توفيق مشرف کيدل دي.

﴿وَرَبَطْنَا عَلَى قُلُوبِهِمْ إِذْ قَامُوا فَقَالُوا رَبُّنَا رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ لَنْ نَدْعُوَ مِنْ دُونِهِ إِنَّهَا لَقَدْ قُلْنَا إِذَا شَطَطًا﴾ (رابط) په عربي کې د يوه شي تړلو ته وايي او په مجازي توگه په مبارک آيت کې د صبر او زغم ورکولو ته ويل كيږي، په دې معنا چې د دوی زړو ته مو د داسې استقامت څخه ډک کړل چې هيڅکله د ظالم پادشاه ويري او د بنځې، زامنو او ټاټوبي په پريښودلو د دوی قدمونه ونه لړزيدل، البته دا د زړونو تړل او استقامت هغه وخت د دوی په برخه شو چې کله په خپلو پښو ودریدل يعنې ټينگ هوډ يې وکړ او چيغې يې کړې چې ﴿رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾ يعنی زموږ پروردگار همغه د اسمانونو او ځمکې پروردگار دی او مور پرته له هغه بل الله نه پيژنو او له هغه پرته د بل هيڅ معبود لمانځنه نه کوو، ځکه که داسې وکړو نو په حقيقت کې به مو د حق نه لرې خبره ويلې وي ﴿لَقَدْ قُلْنَا إِذَا شَطَطًا﴾ (شطط) اصلا هغه څه ته

ویل کیږي چې لري او ناممکنه وي، په دروغو، دوکې او ظلم يې هم اطلاق کیږي او دا ټولې معنا گانې د مبارک آیت له لفظ څخه مراد یږي.

د آیتونو د نزول سبب

د کهف د ملگرو د کیسې په اړوند د آیتونو د رالیږلو لامل دا ؤ چې د مکې مشرکانو د یثرب (مدینې) له یهودیانو څخه وغوښتل چې څو دوی ته د داسې څیزونو لارښونه وکړي چې په هغه سره د الله رسول و ارزوي او په دې توگه یې د رسالت صحت او عدم صحت څرگند کړي. یهودو خبر ورکړ چې د دریو شیانو په اړه له ده څخه پوښتنه وکړئ: لومړی دا چې د کهف د ملگرو کیسه څرنگه وه. دویم د ذوالقرنین او دریم د روح په باره کې، که چیرې هغه دوه لومړنیو پوښتنو ته ځواب وویل اود دریمې په هکله یې چټیا غوره کړه نو هغه د الله استازی دی. کله چې مشرکانو دا پوښتنې وکړې نو الله تعالی ورته د اصحاب کهف او ذوالقرنین دواړه پېښې د کهف په سورت کې مفصلاً بیان کړې. او د روح په هکله آیت نازل شو چې ﴿قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي وَمَا أُوتِيتُمْ مِنَ الْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلًا﴾ [الاسراء: ۸۵] ژباړه: ووايه روح یو امر دی چې زما الله پورې اړه لري او تاسې ته علم نه دی درکړې شوې مگر ډیر لږ.

د اصحاب کهف کیسه

د اصحاب کهف کیسه په لنډه توگه لکه څرنگه چې په کابلي تفسیر کې ټوټه ټوټه راغلې ده داسې بیانوو:

وايي چې دا څو رومي تنکي ځوانان وو چې د کوم ظالم او زورور باچا په وخت کې یې ژوند کاوه چې نوم یې ځینو «د قیانوس» یاد کړی دی. دا باچا په بوت لمانځنه کې ډیر غرق ؤ او په ظلم او زیاتي سره یې بوت لمانځنه خوروله، خلکو د ده د جبر او عذاب له ویرې او یا د څو ورځو دنیوي گټو په خاطر خپل مذهبونه پرېښودل اود بوت په عبادت مشغول شول په دې وخت کې څو ځوانان چې د حکومت د لویو کورنیو او چارواکو پورې یې تړاو درلود په دې فکر شول چې د مخلوق د خوشحالی په وجه د خالق رضا له لاسه ورکول مناسب کار نه دی نو څرنگه چې د دوی زړونه د ایمان او تقوی اود الله د وېرې څخه ډک وو او الله تعالی دوی ته د صبر، ثبات، توکل او له مجازي خدایانو څخه د بې زاری وسه او توان ورکړې وه نو د باچا پر وړاندې یې هم یوه مستانه چیغه وکړه چې ﴿لَنْ نَدْعُوَ مِنْ دُونِهِ إِلَهًا لَقَدْ قُلْنَا إِذَا

شَطَطًا او په دې توگه يې خپله زړ ورتيا، خپلواکي او عقیده څرگنده کړه او ټول خلک يې حيران کړل، باچا له يوې خوا د دوی پر ځوانۍ رحم وکړ او له بلې خوا څه چارې او مصلحتونه د دې مانع شول چې دوی سمدستي ووژني نو په دې وجه يې هغوی ته څو ورځې مهلت ورکړ څو په خپلو کارونو کې فکر او غور وکړي، دوی له مشورې وروسته پريکړه وکړه چې په هر حال خطر خو راته متوجه دی او ارومرو د هغه د ظلم او زياتي څخه عاجز او قدمونه مو بشويږي نو مصلحت دا دی چې د ښار په شا او خوا د کوم غره په غار کې پټ شو او ښار ته د راستنيدو لپاره يوه مناسبه موقع ولټوو د خپل وړانديز په ټينگار يې دعا وکړه چې يا الله ستا په ځانگړي رحمت زموږ کارونه سم کړه او موږ ته د کاميابۍ او هدايت لاره وښيه او په پای کې زموږ واپه کارونه سم کړه! همغه وه چې له ښاره ووتل او ښار ته نږدې د يوه غره په يو غار کې پټ شول او په خپلو کې يې يوتن وټاکه چې خپل حالت بدلوي او کله ناکله ښار ته ځي څو خپلې اړتياوې او ضرورتونه له بازاره واخلي اود ښار له حال احوال څخه هم ځان خبر کړي کوم کس چې د دوی له ډلې څخه د دې کار لپاره ټاکل شوی ؤ يوه ورځ يې خبر راوړ چې نن د حکومت جاسوسان په ښار کې زموږ پلټنه کوي او زموږ خپل او خپلوان دې ته اړ باسي چې زموږ پټ ځای هغوته وښيي، په همدې يادونه کې وو چې ناڅا په الهی قدرت پردوی د خوب غلبه راغله او پلټونکو چې هر څومره پلټنه وکړه د دوی پټه يې ونه لگوله، ناهيلي شول او له پلټنې څخه لاس په سر شول باچا امر وکړ چې د سړيو(فلز) په تخته د دې ځوانانو نومونه د دوی د کيفيت او احوالو سره يو ځای وليکي او په خزانه کې يې وساتي تر څو راتلونکي نسلونه وپوهيږي چې څو تنه په حيرانوونکې توگه ورک شوي دي ښايې په راتلونکې کې له دوی څخه څه اثر ظاهر شي او کومې عجيبې پيښې ورځنې څرگندې شي. دوی په لمريز حساب پوره درې سوه کاله په همغه غار کې ویده وو چې د سپورمي په حساب نه کاله ورباندې زياتيږي - له يوې اوږدې مودې څخه وروسته راجگ شول او په خپلو کې يې يادونه وکړه چې موږ به څومره موده ویده شوي يو؟ ځنو وويل چې يوه يا نيمه ورځ (يعنې ډير لږ) نورو وويل چې په دې هکله خبرې کول فايده نه لري الله پوهيږي چې موږ به څومره وخت ویده شوي وو - اوس غوره داده کار وکړو يو تن دې دغه روپۍ له ځانه سره واخلي او ښار ته دې لاړ شي اوله يوه دوکان څخه دې حلال او پاک خواړه راوړي، يو تن روپۍ واخستې، ښار ته ولاړ خو دهغه ښار هر څه يې متغير او نوي وموندل - ښاريانو چې کله هغه سکه وليده حيران شول چې د کوم باچا نوم په هغې ليکل شوی او دا به کوم وخت وي.

خلکو وپتيله چې دې سړي کوم ځای خزانه موندلې ده، پلټنې په دې هکله دوام وموند تردې چې پېښه د باچا حضورته ورسیده، باچا ځیر شو او هغه پخوانۍ تخته چې د څو ځوانانو هويت او د دوی د ورکې تاريخ ورباندې ليکل شوی ؤ او ډیره زمانه ساتل شوې وه نو خپل حضور ته يې وغوښتل او پلټنه يې پيل کړه او بالاخره وپوهیده چې دا هماغه ورکه ډله ده. په هغه وخت کې په ښار کې د «بعث بعد الموت» په هکله بحثونه او مناظرې روانې وې ځينو ويل له مرگه وروسته څوک بيرته نه راژوندي کيږي، ځينو به ويل بعث يوازې روحانې وي نه جسماني، ځينو دواړه منل - د وخت باچا چې يو حق پرست او انصاف کوونکی سړی ؤ غوښتل يې چې کومه بيلگه له کومې لوري نه په دې هکله لاس ته راوړي تر څو د خلکو عقل يې په آسانۍ سره ومني نو الله تعالی دا بيلگه دوی ته راوړله اودا کار ددې لامل شو چې د آخرت څخه انکار کوونکي هم د دې حيرانوونکې پېښې له ليدلو او اوريدلو وروسته د قيامت د ورځې په راتلو ايمان راوړ.

د آيتونو لنډ مفهوم

دواړه مبارک آيتونه د هغو ځوانانو په هکله دي چې د بشریت په تاريخ کې د اصحاب کهف په نامه مشهور دي، الله تعالی هغوی د بيلگې په توگه د ټولو مسلمانانو او په ځانگړې توگه د ځوانې طبقې لپاره په خپل سپيڅلي کتاب کې ذکر کړي که چېرې تاسې غواړئ چې په خپل دين ټينگ واوسئ، که غواړئ چې حق ته پر باطل ترجيح او غوره والی ورکړئ، که غواړئ د آخرت د لاس ته راوړلو لپاره د ظالمانو او متکبرانو له رټنې او تهديد څخه ونه ويريږئ نو په دې ډله پياوړو ځوانانو پسې اقتداء وکړئ او پوه شئ چې د عالميانو د خالق او پالونکي غيبي مرسته به ستاسو سره مل او ملگرې وي بلکې تاسوته به ډيرې لويې وياړنې در په برخه کړي لکه څرنگه چې د اصحاب کهف ملگروته وربښل شوې وې.

له بلې خوا دا آيتونه اودا کيسه په ټوليزه توگه له مرگ وروسته د ژوندانه واقعي بيلگه وړاندې کوي، د روايتونو پر بنسټ په هغه زمانه کې چې دا پېښه رامنځ ته شوې وه وروسته له مرگه د بيا ژوندي کيدو پديدې د آخرت څخه انکار کوونکي د شک او شېبې سره مخ کړي وو او يوه ډله خلک يا مطلقاً د ژوندي کيدو څخه منکروو يا يې د دې دعوه کوله چې يوازې روح ژوندي کيږي نه جسم، خو د اصحاب کهف په وښيدلو سره وروسته له ۳۰۹ کلونو

څخه دا شک او شبهه له منځه ولاړه او خلکو د سر په سترگو ولیدل چې پرته له شکه الله تعالی کولای شي مړ بدن ته دویم ځلي روح وروبښي او په حرکت یې راولي. دریم شی چې مبارک آیتونه ورته اشاره کوي دا دی چې د مومنانو لپاره هیڅکله له الله سره شریک راوړل د زغملو وړنه دی او واقعي مسلمان نشي کولای د مشرکانو سره هم نظره او هم عقیده واوسي، شرک کاملاً باطل دی او په قرآني تعبیر سره (شطط) دروغ، ظلم او له حق او حقیقت څخه لرې ته ویل کیږي.

په قرآن کریم کې څو نور نمونه ځوانان

ابراهیم خلیل الله ﷺ

حضرت ابراهیم ﷺ د الله پیغمبر ؤ چې د الله په لار کې د سترو ځان بنندنو په خاطر د خلیل الله یعنی د الله د ځانگړي دوست لقب ورکړل شو، هغه د ځوانۍ په منگ کې په بشپړې میرانې سره داسې کارو ته وکړل، چې د نمونه(مثالي) ځوانانو په ډله کې شمیرل کیږي. د اتلولۍ له کارونو څخه یې یو دا ؤ چې په کوڅه او بازار کې به د ظالم نمرود له ویرې پرته گرځیده او بتان چې د نمرود او نمرودیانو معبودان وو هغه یې باطل او بې بنسټه بلل. او په دې یې هم بسنه ونکړه او کله چې یې مناسبه موقع ومونده، تبریې راواخست او د باطل پرستو یو یو بت یې مات او له منځه یوړ. هرکله چې د بتانو عبادت کوونکي د ظالم باچا په ملتیا راوگرځیدل له داسې عجیبه کار سره مخامخ شول چې هیڅکله یې په ذهن کې هم نه ؤ انځور شوی. کله یې چې د دې کار له کوونکي څخه پلټنه وکړه یوې ډلې وویل: **﴿سَمِعْنَا قَتِي يَدْكُرْهُمْ يُقَالُ لَهُ إِبْرَاهِيمُ﴾** [الانبیاء: ۶۰] یعنی له یوه ځوان څخه چې ابراهیم نومیږي اوریدلي مو دي چې د دې بوتانو بدي یادوي نو دا لوی جرم او گناه له ده څخه پرته بل چا نه ده کړې. د ابراهیم خلیل اود نمرود د اور بلیدنه مشهوره ده.

موخه دا ده څو وپوهیږو چې پاک قرآن هغه د نمونه ځوان په توگه یادوي ځکه چې هغه د باطل په ماتولو او ځپولو کې د ځوانانو لارښود او مقتدا دی.

اسماعیل ذبیح ﷺ

دا د ابراهیم خلیل زوی دی چې وروسته هغه هم پیغمبر شو، خو مخکې له پیغمبرۍ څخه یې د تنکۍ ځوانۍ په منگ کې داسې لویه سرښندنه د الله حضورته وړاندې کړې ده چې د ذبیح

الله (د الله لپاره حلال شوي) لقب ورکړی شوی دی دا پېښه داسې وه چې پلار یې په خوب کې ولیدل چې یوازنی گران زوی د قربانولو ځای ته وړي اود الله لپاره یې حلالوي. څرنگه چې د پیغمبر خوب حق دی، هغه باید دا خوب عملي کړی وای، خو اندیښنه دا وه چې آیا دا تنکی ځوان سربښدنې ته تیارېږي او یا د زور له مخې دې کار ته لاس واچوي، نو ځکه یې لومړی د ده سره د مشورې لپاره مسئله شریکه کړه. ابراهیم علیه السلام له داسې ځواب سره مخ شو چې د دې ځوان تر ټولو د لوړ ایماني قوت ښکارندوی ؤ. قرآنکریم له دې پېښې څخه داسې یادونه کوي **﴿فَلَمَّا بَلَغَ مَعَهُ السَّعْيَ قَالَ يَا بُنَيَّ إِنِّي أَرَى فِي الْمَنَامِ أَنِّي أَذْبَحُكَ فَانظُرْ مَاذَا تَرَى قَالَ يَا أَبَتِ افْعَلْ مَا تُؤْمَرُ سَتَجِدُنِي إِن شَاءَ اللَّهُ مِنَ الصَّابِرِينَ﴾** [الصفات: ۱۰۲]. ژباړه: کله چې هغه (اسماعیل علیه السلام) د هلوځلو (مرستې کولو) مرحلې ته ورسیده نو ابراهیم علیه السلام ورته وویل: زوی جان، زه په خوب کې گورم چې تا حلالوم، ته ووايه چې ستا نظر څه دی؟ زوی یې وویل: پلار جان، څه چې درته حکم کيږي هغه وکړه. ان شاء الله ما به صابر ومومي.

همغه وه چې دا پاک فطرت ځوان تر هغه شیبې پورې چې چاره یې پرمی رابښکل کېده د غره په څیر مستحکم ولاړ و او نوره کیسه یې مشهوره ده. دلته موخه دا ده ترڅو وپوهیږو چې اسماعیل ذبیح الله د قرآني نمونه ځوانانو څخه هغه ځوان دی چې په صبر، زغم اود الله په عبادت او فرمان منلو کې د ټولو مقتدا او لارښود دی.

يوسف عليه السلام

يوسف عليه السلام د يعقوب عليه السلام زوی اود اسحق عليه السلام لمسی اود ابراهيم عليه السلام کړوسی دی چې د پیغمبري نعمت په مسلسل توگه د دې کورنۍ په برخه شوی دی. د حضرت يوسف د ځوانۍ د وخت کیسه چې الله تعالی ورته بې اندازې حسن او ښایست ورکړی ؤ په هغه اندازه زړه رابښکونکې او له عبرته ډکه ده چې په قرآنکریم کې په احسن القصص یعنې بهترینه کیسه یاده شویده. د دې کیسې د تفصیل ځای دغه لنډ لوست نه دی یوازې باید دومره وپوهیږو چې هغه د ځوانانو لپاره ډیره غوره بیلگه ده چې غوښتل یې خپل ځان د اخلاقي مفاسدو له لومو څخه وژغوري. هغه د خپلې ځوانۍ په ډیرو ښایسته ورځو کې ؤ او په ډیر غوره ناز او نعمت کې یې ژوند کاوه او د هغه زمانې تر ټولو ښې او لوړې طبقې ښځې ورڅخه وغوښتل چې د زړه مرام یې پوره کړي، خو هغه د بند تنگه او تیاره گوبښه په هغه ټولو نعمتونو او

خوندونو غوره کړه او وېې فرمايل: ﴿مَعَاذَ اللَّهِ إِنَّهُ رَبِّي أَحْسَنَ مَثْوَايَ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ﴾ [يوسف: ۲۳] ژباړه: په الله له دې بدۍ نه پنا غواړم او بر سپره پر دې زما رب زه ډېر ښه ساتلی يم او ظالمان هېڅکله خلاصېدلی نشي. که اوسني ځوانان په دې نيکه نمونه پسې اقتداء وکړي پرته له شکه الله تعالی به يې د دنيا او آخرت پایله داسې نيکه کړي او هغو ته به داسې عزت ورپه برخه کړي لکه څرنگه چې يې يوسف عليه السلام ته وربښلی ؤ.

فعاليت

زده کوونکې دې په دوه ډلو وویشل شي او په خپلو کې دې د هغو حکمتونو او عبرتونو په هکله بحث او څېړنه وکړي کوم چې د اصحاب کهف له کیسې څخه څرگندېږي.

د لوست گټې او لارښوونې

- په پورتنیو آیتونو کې ځینې گټې او لارښوونې شته چې عبارت دي له:
- ❖ د کهف د کیسې په نازلیدو سره د حضرت محمد ﷺ د رسالت اثبات.
- ❖ د حق خبرې د څرگندولو غوره والی که څه هم په هغه کې د وژلو یا د وهلو او ټکولو او بندي کولو ویره وی.
- ❖ د توحید د عقیدې او د سپیڅلې کلمې (لا اله الا الله) د بیانولو ارزښت، لکه څرنگه چې د اصحاب کهف ځوانانو وویله.
- ❖ له الله پرته د نورو مخلوقاتو د عبادت او لمانځنې بطلان او پر هغه د عقلي او نقلي دلیل نشتوالی.
- ❖ د دین او عقیدې د ساتنې په خاطر د الله په لار کې د هجرت د فرضیت او ارزښت ثبوت.
- ❖ د ځوانی اود هغه د منگ ارزښت، ځکه انسان په دې دوران کې لوی لوی کارونه په آسانی سره تر سره کولای شي.

❖ د الله په غیبې مرستې سره د رښتینو مؤمنانو د برلاسی ثبوت، لکه خرنګه چې یې د اصحاب کهف ځوانانو ته په هدایت کې زیادت وکړ او د دوی زړونه یې ټینګ او ثابت کړل.

۱- لاندې کلمې وژباړئ:

{نَبَأُهُمْ} ، {بِالْحَقِّ} ، {فِتْيَةٌ} ، {وَرَبَطْنَا} ، {شَطَطًا} .

- ۱- د کهف په مبارک سورت کې څو کیسوته اشاره شوې ده؟
- ۲- د اصحاب کهف په کیسې پورې د اړوندو آیتونو د نازلیدو سبب څه ؤ؟
- ۳- د ربط قلوب لفظی معنا او مراد په ذکر شوي آیت کې بیان کړئ؟
- ۴- د اصحاب کهف کیسه په لنډه توګه بیان کړئ؟
- ۵- د اصحاب کهف د ویده کیدو موده څو کاله وه؟
- ۶- د دې لوست د آیتونو له ګټو او لار ښوونو څخه څلور ګټې بیان کړئ؟

زده کوونکي دې په قرآن کریم کې د نمونه ځوانانو د سیرت نه په استفادې سره د (دځان، کورنۍ او ټولنې په اصلاح کې د ځوانانو ونډه) ترسرلیک لاندې یوه مقاله ولیکي، چې له شلو کرښو څخه کمه نه وي.

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**